

GOVERNMENT OF INDIA

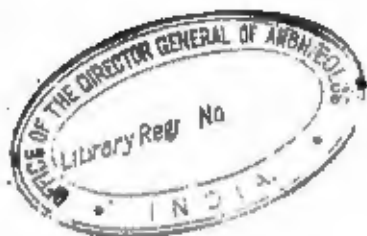
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 23895

CALL No. Sagn/840/Gan

EX. 70

TRIVANDRUM SANSKRIT SERIES.

NO. XX,

THE

AVIMÂRAKA

OF

BHÂSA

EDITED WITH NOTES

BY

23895

T. GAṆAPATI SÂSTRĪ

Curator of the Department for the publication of Sanskrit manuscripts.

TRIVANDRUM.

Bhāsa's Works:—No. 4.

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE GOVERNMENT OF
HIS HIGHNESS THE MAHARAJAH OF TRAVANCORE.

5a8N
Bha/Gan

TRIVANDRUM:

PRINTED AT THE TRAVANCORE GOVERNMENT PRESS.

1912.

(All Rights Reserved.)

23845
20. 6. 56
SAB. IV/ Ph. a/ 6a
Coul. NO.

अनन्तशयनसंस्कृतग्रन्थावलिः.

ग्रन्थाङ्कः २०.

अविमारकं

महाकविश्रीभासप्रणीतं

संस्कृतग्रन्थप्रकाशनकार्याध्यक्षेण

त. गणपतिशस्त्रिणा

संशोधितं

लघुटिप्पण्या च संयोजितम् ।

सासनाष्टकचक्रे चतुर्थम्

तच्च

अनन्तशयनं

महामहिमश्रीमूलकरामवर्मकुलशेखरमहाराजशासनेन

राजकीयमुद्रणयन्त्रालये

मुद्रयित्वा प्रकाशितम्

कोलम्बायाः १०८८, कैलाशाः १११२.

PREFACE.

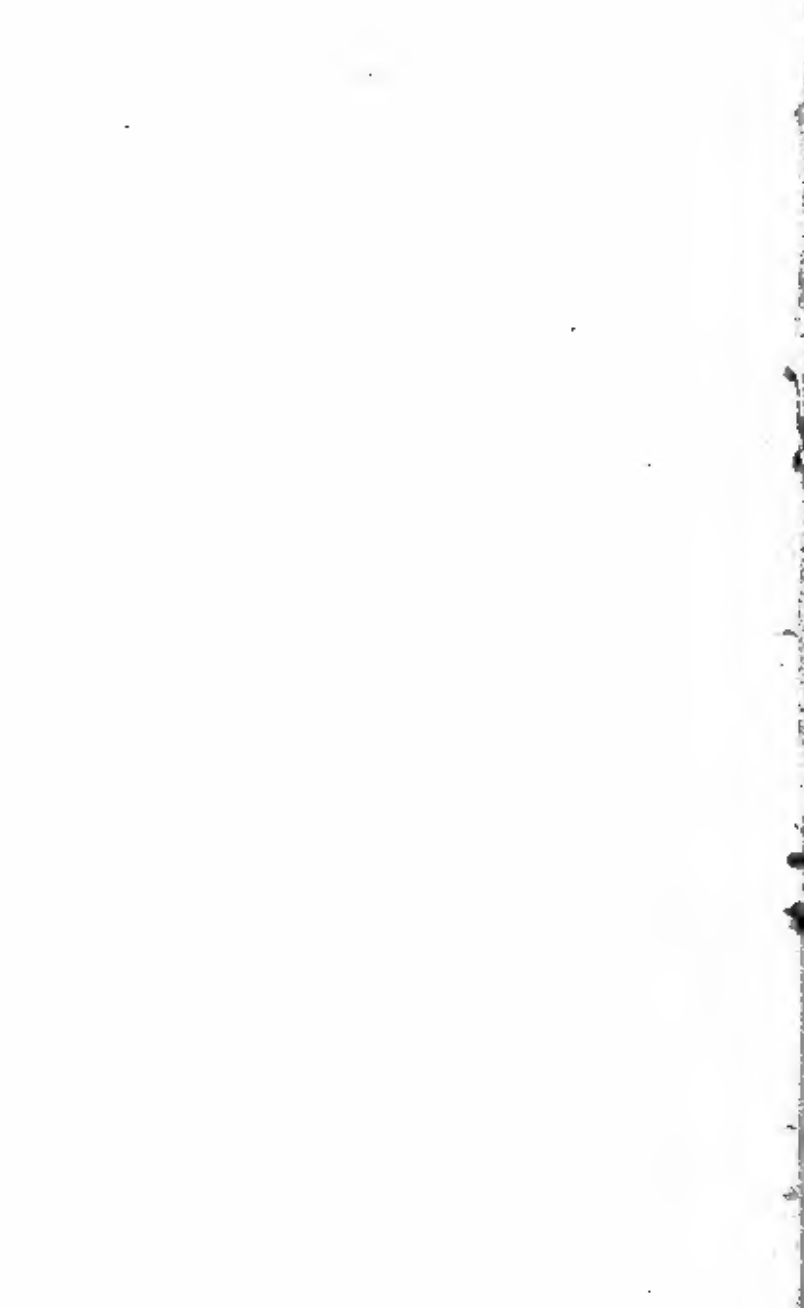
This play is styled 'Avimāraka' since it deals with 'Avimāraka' the prince of Sanyirakas. His concealed residence in the city of king Kuntibhoja with his parents in the form of a *Śrapāka* (low-caste) owing to the curse of a sage; the rescue, by him, of Kurangi the daughter of Kuntibhoja his uncle from a fanatic elephant; the consequent mutual love that springs between them; his living in secret with her in the palace of Kuntibhoja; then their separation; then his determined effort to lose his life fatigued of the idea of meeting her in future; his secretly coming in contact with her again with the help of the magic ring given by a *Vidyādhara*; his final association, at the end of the period of curse, with his parents, uncle and others who have, by this time, learnt everything from *Nārada*; these constitute the plot pictured in this play. The poetic merit of ओजस् is here imbedded with that of माधुर्य and प्रसाद at suitable occasions.

About the close of the sixth Act three persons 'Avimāraka' as bridegroom, Kurangi and Bhatika are introduced. But nothing is mentioned of Kurangi and Bhatika as regards their performance in the stage: Bhatika's remaining inactive may be explained on the ground that he is only a servant: But as regards Kurangi who associates with the hero 'Avimāraka' at the time, her concomitance, at least, in his salutations to the elders and his receiving their benedictions must be mentioned: Hence we are led to infer that such a sentence describing the action of the heroine must have been left in our manuscript (marked ४) unnoticed by the scribe; Nor are we able to fill up the gap with the assistance of the other manuscript ५, which is incomplete*, belonging to Mr. Subrahmanya Mootistha of Haripad.

Trivandrum.

T. GAṆAPATI ŚĀSTRĪ.

* ४, only ४११. "सुदर्शना—अनन्तरं अत्रापि शिविवाहं बल्लरी दिभ मे दिवसम्"
 (See text page 106)

निवेदना ।

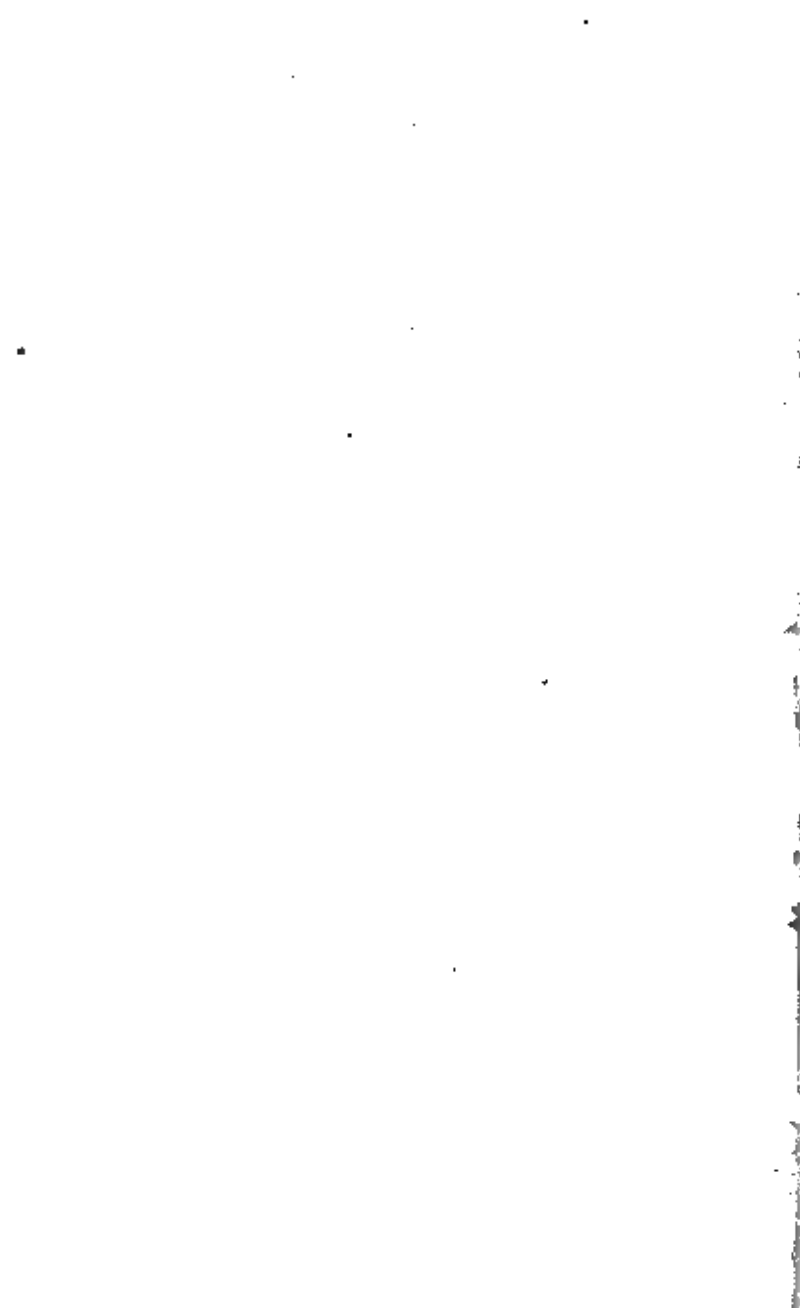
इदं नाटकम् 'अविमारकम्' इति व्यवहृतम्, अविमारकं नाम सौवी-
रराजकुमारमधिकृत्य प्रवृत्तत्वात् । तस्य पितृसहितस्य अग्निशापाचण्डालरूपेण
कुन्तिभोजनगरे प्रच्छन्नयासः, तेन स्वमातुलकुन्तिभोजपुत्र्याः कुरङ्ग्या मद्यग-
आद् रक्षणं, ततस्तयोरन्योन्यानुरागः, तस्य कुन्तिभोजगृहे तथा सह प्रच्छन्नः
संभयोगः, ततस्तद्वियोगः, तस्य तत्पुनःसमागमप्रत्याशाविरहाज्जीवितत्यागसंरम्भः,
विद्याभरदत्ताङ्गुलीयकमहिम्ना पुनस्तया प्रच्छन्नसंभयोगः, अथ शापावसाने नारद-
द्वारेण विदितवृत्तान्तरात्पितृमातुलदिभिः समागम इत्येतावदस्मिन् रूपके कथा-
वस्तु । अत्र माधुर्यप्रसादादिव यथाविषयमोजोगुणोऽपि बहुलमादृतः ।

अस्य षष्ठाङ्कान्ते 'ततः प्रविशति वरवेणेनाविमारकः कुरङ्गी भूतिकथ' इति त्रयः प्रवेशिताः । तत्र कुरङ्गीभूतिकथोर्न कश्चिद् व्यापारो दर्शितः । कामं भूतिकस्य भृत्यत्वादस्त्वव्यापारः, कुरङ्ग्यास्तु नायिकाया नायकपार्श्वमजहत्वास्ते-
नानुष्ठितेषु गुञ्जनवन्दनेषु तदाशीर्वादपरिग्रहेषु च साहचर्यमात्रमपि वाच्यं वक्त-
व्यम् । अतो मन्ये, तथाविधस्य नायिकाव्यापारस्य प्रतिपादकं वाक्यं लेखकप्रमा-
दात् क. संज्ञेऽस्मन्मातृकाग्रन्थे गलितम् । न च मातृकान्तरात् सुब्रह्मण्यमृत-
महाशयोपकृतात् ख. संज्ञादसमप्रादा उपलब्धं पारितम् ।

अनन्तशयनम् .

त. गणपतिशाली.

† "सुदर्शना — अनन्तरं अद्यापि धर्मदाए चण्डी विभ मे हिअअम् । " (इ. १०६)
इत्येतदवधिकमेव क. संज्ञम् ।

पात्राणि ।

पुरुषाः —

राजा	= कथानायिकायाः कुरङ्गचाः पिता कुन्तिभोजनामा ।
कौञ्जायनः } सूतिकः }	= कुन्तिभोजस्यामात्यौ ।
भटः	= कुन्तिभोजस्य प्रतिहारो जयसेननामा ।
अविमारकः	= कथानायकः ।
विदूषकः	= अविमारकस्य वयस्यः संतुष्टनामा ।
सौवीरराजः	= अविमारकस्य पिता ।
नारदः	= देवर्षिः ।
विद्याधरः	= अविमारकस्यादुर्लभयकप्रदाता ।

स्त्रियः —

देवी	= कुन्तिभोजस्य सहिषी ।
कुरङ्गी	= कथानायिका कुन्तिभोजदुहिता ।
सुदर्शना	= अविमारकस्य जननी काशिराजमहिषी ।
प्रतिहारी	= कुन्तिभोजस्य द्वारपालिका ।
चेटी	= कुरङ्गचाः किङ्करी चन्द्रिकास्या ।
धात्री	= कुरङ्गचा उपमाता जयदा नाम ।
नलिनिका } मागधिका }	= कुरङ्गचाः परिजनः ।
विलासिनी }	
मल्लमित्रा } हरिणिका }	= देव्याश्चेत्यौ ।
सौदामनी	= विद्याधरस्य प्रियतमा ।

॥ श्रीः ॥

श्रीगणेशाय नमः ।

महाकविश्रीभासप्रणीतम्

अविमारकम् ।

(नान्यन्ते ततः प्रविशति सूत्रधारः)

सूत्रधारः—

उत्क्षिप्तां सानुकम्पं सलिलनिधिजलादेकदंष्ट्राग्ररूढा-

भाक्रान्तामाजिमध्ये निहतदितिसुतामेकपादावधूताम् ।

सम्भुक्तां प्रीतिपूर्वं स्वभुजवशगतामेकचक्राभिशुतां

श्रीमान् नारायणस्ते प्रदिशतु वसुधामुच्छ्रितैकातपत्राम् ॥ १ ॥

(नेपथ्याभिमुखमवलोक्य) आर्ये ! इतस्तावत् ।

(प्रविश्य)

नटी — (क) अय्य ! इअस्मि ।

सूत्रधारः— आर्ये ! तव वदनजनितकौतूहलेन स्मितेन
निवेदित इवान्तर्गतो भावः । ननु किञ्चिद् वक्तुकामासि ।

नटी — (ख) को एत्थ विद्वाओ अय्यो भावज्जो चि ।

(क) आर्य ! इयमस्मि ।

(ख) कोऽत्र विस्मय आर्यो भावइ इति ।

सूत्रधारः — तेन हि स्वैरमभिधीयताम् ।

नटी — (क) इच्छेमि अय्येण सह उय्याणं गन्तुं । अत्थि मे तहिं इत्थिआकरणीअं णिअमकय्यं ।

(नेपथ्ये)

भूतिक ! त्वमप्युद्यानं गच्छ कुरङ्गीरक्षणार्थम् । स(व)भावस्थो ह्यस्त्रनगिरिः । ‡

सूत्रधारः — आर्ये ! ननु भवत्या श्रुतम् — उद्यानं गता राजपुत्रीति । तस्मात् सम्प्रति सर्वतः परिगुप्तानि भवन्त्युद्यानानि । प्रतिनिवृत्तायां राजसुतायां स्वैरं गमिष्यावः ।

नटी — (ख) अं अय्यो आणवेदि ।

(निष्क्रान्ती)

स्थापना ।

(ततः प्रविशति राज्ञः सपरिवारः)

राजा —

इष्टा मत्ता द्विजवराश्च मयि प्रसन्नाः

प्रज्ञापिता मयस्सं समदा नरेन्द्राः ।

(क) इच्छाम्यार्येण सहोद्यानं गन्तुम् । अस्ति मे तत्र कुरङ्गीरगणं निष्कष्यार्थम् ।

(ख) यदर्य आज्ञापयति ।

एवंविधस्य च न मेऽस्ति मनःप्रहर्षः

कन्यापितुर्हि सततं बहु चिन्तनीयम् ॥ २ ॥

केतुमति ! गच्छ देवीमानय ।

प्रतिहारी — (क) जं भट्टा आणवेदि । (निष्क्रान्ता)

(सतः प्रविशति सपरिवारा देवी)

देवी — (ख) जेदु महाराजो ।

राजा — देवि ! नित्यप्रसन्नमपि ते मुखमद्यातिप्रसन्नमिव ।

किङ्कृतोऽयं ग्रहर्षः ।

देवी — (ग) णं महाराजेण कहिदं — कुरङ्गीणिमिच्चं दूदो
आवदत्ति । ता अद्वरेण जामादुअं पेक्खामि च्ति ।

राजा — तादृशमध्यस्ति । न तु तावत् क्रियते निश्चयः ।
एह्युपविश ।

देवी — (घ) जं महाराजो आणवेदि । (उपविशति)

राजा — देवि ! विवाहा नाम बहुशः परीक्ष्य कर्तव्या
भवन्ति । कुतः,

जामातृसम्पत्तिमचिन्तयित्वा

पित्रा तु दत्ता स्वमनोभिलाषात् ।

(क) यद् मर्ताज्ञापयति ।

(ख) जयतु महाराजः ।

(ग) ननु महाराजेण कथितं — कुरङ्गीणिमिच्चं दूत आगत इति । तदचिरेण
जामातरं प्रेक्ष इति ।

(घ) यद् महाराज आज्ञापयति ।

कुलद्वयं हन्ति मर्देन नारी

कुलद्वयं क्षुब्धजला नदीव ॥ ३ ॥

अये शब्द इव । बहुभिः कारणैर्भवितव्यम् । अयं हि,

बहुत्वाद् दूरसंस्थोऽपि समीप इव वर्तते ।

सस्तु हेतुसहस्रेषु कुलद्वयां शङ्कते मतिः ॥ ४ ॥

देवी—(क) हं उच्यमाणं गता मे दुहिता ।

राजा—कोऽयम् ।

(प्रविश्य)

भटः—जयतु महाराजः । एष आर्यकौञ्जायनो निवेदयितुमागतः ।

राजा—शीघ्रं प्रवेश्यताम् ।

भटः—यदाज्ञापयति महाराजः । (निष्क्रान्तः)

(ततः प्रविशति कौञ्जायनः)

कौञ्जायनः—(सनिर्वेदवः) भोः! कष्टममात्यत्वं नाम ।

कुतः,

प्रसिद्धौ कार्याणां प्रवदति जनः पार्थिवबलं

विपत्तौ विस्पष्टं सचिवमतिदोषं जनयति ।

अमात्या इत्युक्ताः श्रुतिसुखमुदारं नृपतिभिः

सुसूक्ष्मं दृष्टव्यन्ते मतिबलविदग्धाः कुपुरुषाः ॥ ५ ॥

(क) हम् उच्यमानं गता मे दुहिता ।

जयसेन ! कस्मिन् प्रवेशे वर्तते स्वामी । किं ब्रवीषि — उपस्थानगृह इति । अतस्त्वशङ्कनीयेयं भूमिः । (परिस्मृत्य ससम्भ्रमम्) प्रसीदतु प्रसीदतु स्वामी ।

राजा — अलमलं सम्भ्रमेण । स्वैरमुपविश्य कथ्यतां वृत्तान्तः ।

कौञ्जायनः — शृणोतु स्वामी । ननु स्वामिनाहमुक्तः — स्वामिदारिकाया सह गच्छोद्यानम् इति ।

राजा — एवमुक्तम् । पुनः किम् ।

कौञ्जायनः — ततो गत्वोद्यानं यथासुखमाकीर्ण्य निवर्तमानायां राजसुतायां दासीदासहसितकथितश्रवणबृंहितमदस्रवन्मदजलाद्रुर्दिनाननो निहतपतितसाविपुरुषः क्षितिरजोवगुण्ठिताव्यक्तभीममूर्तिर्भूर्तिभानिव पवनो दृष्टादृष्टलघुप्रचारः स्वामिसचिवानां वक्तव्यं जनयितुकाम इवैकपुरुषविशेषं प्रकाशयितुमिच्छन्निव मदाम्बुस्तं देशमभ्युपगतो हस्ती ।

राजा — तिष्ठतु विस्तरः । ननु कुशलिनी कुरङ्गी ।

कौञ्जायनः — कथमकुशलिनी भवति विद्यमानेषु स्वामिभाग्येषु ।

राजा — दिष्ट्या । यथेष्टमिदानीं ब्रूहि ।

कौञ्जायनः — ततः प्रद्वृतेषु प्राकृतजनेषु हाहाकारमात्रप्रतीकारास्तु स्त्रीषु समाश्रितनिहतेषु सुपुरुषेषु उद्यानगतानां सर्वोपकरणानां परीक्षणाय भ्रूहर्तव्याक्षिते भयि च नीतिगुप्ते सहसैव स्वामिदारिकाया यानमेव प्राप्तः स हस्ती ।

देवी — (क) हं इदो धरं किण्णुल्ल भविस्सदि ।

राजा — अथ केन सनाधीकृता कुरङ्गी ।

कौञ्जायनः — अथ कश्चिद् दर्शनी — (इत्यर्थेति सिद्धति)

राजा — यथेष्टमिदानीं ब्रूहि । निष्परिहारा व्यापदः ।

कौञ्जायनः — अथ कश्चिद् दर्शनीयोऽप्यविस्मितस्तरुणो-
ऽप्यनहङ्कारः शूरोऽपि दाक्षिण्यवान् सुकुमारोऽपि बलवान् स्वा-
मिदारिकायां हस्तिनाभिभूयसानायां तत्कालदुर्लभमभयं प्रदाय
निर्विशङ्कः समासादितवांस्तं द्विपवरम् ।

राजा — अनृणः स कारुण्यस्य । ततस्ततः ।

कौञ्जायनः — ततस्तेन सललितसरभसकरतलताडनप्ररुष्टः
सहसैव स्वामिदारिकां विहाय ते हन्तुकामः प्रतिनिवृत्तः स
व्यालः* ।

देवी — (ख) कुसलो होढु ।

राजा — ततस्ततः ।

(क) इम् इतः परं किण्णुल्ल भविष्यति ।

(ख) कुशलं भवतु ।

१. 'जा — ची' क. पाठः. २. 'तमेव इ' अ. पाठः.

* व्यालो कुञ्जायनः ।

कौञ्जायनः—अथ तदनन्तरमभ्यागतेन भूतिकेन मया च पुनर्यानमारोप्य द्रुतमानीय कन्यान्तःपुरमेव प्रवेशिता स्वाभिदारिका ।

राजा—अहो महानयं प्रमादः । अथ भूतिकः किमर्थं नाभ्यागतः ।

कौञ्जायनः—उक्तोऽहं भूतिकेन—गलेमं वृत्तान्तं स्वामिने कथय । अहं तस्य पुरुषस्य प्रवृत्तिमन्वयं च ज्ञात्वा शीघ्रभागमिष्यामीति ।

राजा—तेन हि सर्वं परीक्ष्यागमिष्यति भूतिकः । कौञ्जायन ! कन्तरकुलसमुद्भूतः स परव्यसनसहायः ।

कौञ्जायनः—स्वामिन् ! इह विसंवादयत्यात्सानमन्त्यजोऽहमिति ।

देवी—(क) महाराज ! अकुलीणो कर्हं एवञ्च साधुकोसो भवे ।

राजा—किमुखलु भवेदेतत् ।

(ततः प्रविशति भूतिकः)

भूतिकः—(सविस्मयम्) अहो प्रच्छन्नरत्नता पृथिव्याः । अस्य तावत् पुरुषस्य निर्व्याजेन विक्रमेण मन्दीभूता इव मन-

(क) महाराज । अकुलीनः कथमेव साधुकोसो भवेत् ।

स्विना विक्रमबुद्धयः । एकस्तु मे संशयः, किमर्थमात्मान-
मन्वयं चच्छादयति । अथवा कः शक्तः सूर्यं हस्तेनाच्छादयि-
तुम् । इह हि,

छात्रा भवन्ति भुवि सत्पुरुषाः कथञ्चित्

स्वैः कारणैर्गुरुजनैश्च नियम्यमानाः ।

भूयः परव्यसनमेत्य विमोक्तुकामाः^१

विस्मृत्य पूर्वनियमं विवृता भवन्ति ॥ ६ ॥

जयसेन ! कस्मिन् प्रदेशे वर्तते स्वामी । किं ब्रवीषि — उप-
स्थानगृह इति । अतस्त्वशङ्कनीयेयं भूमिः । यावत् प्रविशा-
मि । (प्रविश्य) अये अयं महाराजो देव्या सहस्ते । (उपगम्य)
जयतु महाराजः ।

राजा — देवि ! त्वमभ्यन्तरं प्रविश्याश्वासय कुरङ्गीम्
अहमप्यनुपदमागमिष्यामि ।

देवी — (क) जं महाराजो आणवेदि । (निष्क्रान्ता)

राजा — को वृत्तान्तस्तस्य परार्थमनवेक्षितशरीरस्य ।

भूतिकः — शृणोतु स्वामी । स मुदूर्तमनादरमत्वारितं स-

(क) यन्महाराज आह्वापयति ।

१ विमोक्तुं स्वर्णान्तर्भावाद् विमोचयितुमिच्छति, कामो येषां ते विमोक्तुकामाः ।

ललितं^१ प्रियवयस्येनेव तेन हस्तिना प्रकीड्य निवर्तनानुवर्त-
नगतिविशेषैर्विमोह्य लज्जित इव तेन कर्मणो महाजनप्रशंसा-
मसहमानः समवनतशिरस्कः स्वैरं स्वमेवावासं गतः ।

राजा — भोः ! प्रीतोऽस्मि । अयं हि मे द्वितीयो लाभः ।

भूतिकः — अथ तद(न?)न्तरमुपलभ्य हस्तिनीभिस्तं गज-
धरं सद्भाह्येमां गजशालां प्रवेद्याहं तस्य पुरुषस्य प्रवृत्तिमन्वयं
च शातुमन्यापदेशेन गतयानस्मि ।

राजा — अथ किं कृतो निश्चयः । श्रुतमस्माभिरन्त्यज
इति ।

भूतिकः — शान्तं शान्तं पापम् । नायं तादृशः । केनापि
कारणेनात्मानमन्वयं चच्छादयति ।

राजा — अथ किं भवता परीक्षितम् !

भूतिकः — किमत्र परीक्षितव्यम् ।

दैवं रूपं ब्रह्मजं तस्य वाक्यं

क्षात्रं तेजः सौकुमार्यं बलं च ।

यथेवं स्यात् सत्यमस्यान्त्यजत्वं

व्यथोऽस्माकं शास्त्रमार्गेषु खेदः ॥ ७ ॥

राजा — किमस्त्यस्य कलत्रम् ।

भूतिकः — सर्वमास्ति । कलत्रं स्वयमनिर्विष्टः ।

राजा — यद्यपि स्त्रीदर्शनं परिहृतं, किमर्थं तस्य पिता न परीक्षितः ।

भूतिकः — दृष्टस्तत्रभवान् सत्पुत्रसम्पन्नः । स हि,

व्यायामस्थिरविपुलोच्छ्रितायतांसो

ज्याघातप्रचितकिणोल्बणप्रकोष्ठः ।

प्रच्छन्नोऽप्यनुकृतिलक्ष्यराजभावो

मेघान्तर्गततरन्वित् प्रभानुमेयः ॥ ८ ॥

राजा — अलमेतावता प्रसङ्गेन । पुनरप्येषा परीक्षा क्रियताम् ।

भूतिकः — यदाज्ञापयति स्वामी ।

राजा — अथेदानीं काशिराजदूतं प्रति किं कर्तव्यम् ।

भूतिकः — स्वामिन् ! दूतशतान्यागतान्यागमिष्यन्ति च ।

न तत्र कर्तव्यमिहास्ति लोके

कन्यापितृत्वं बहुवन्दनीयम् ।

सर्वे नरेन्द्रा हि नरेन्द्रकन्यां

मह्यः पताकामिव तर्कयन्ति ॥ ९ ॥

राजा — कोऽभिप्रायः ।

भूतिकः — सर्वत्र दाक्षिण्यं न कर्तव्यम् । गुणबाहुल्यं तदात्ममायति चावेक्ष्य त्वरतां दीर्घसूत्रतां च परित्यज्य देशका-

लाविरोधेन साधयितव्यं कार्यमित्यर्थः ।

राजा — युक्तमभिहितं भूतिकेन । कौञ्जायन ! किमर्थं तू-
ष्णी भूतः । ‡

कौञ्जायनः — स्वामिन् । बहुष्वपि क्षत्रियेषु पूर्वसम्बन्ध-
विशेषौ सौवीरराजकाशिराजौ स्वामिनो भगिनीपतित्वे तुल्यौ
अस्मत्सम्बन्धयोग्याविति स्वामिना चिन्तितौ । तत्र पूर्वमेव
सौवीरराजेन पुत्रस्य कारणाद् दूतः प्रेषितः । स चास्माभिरति-
बाला कन्येत्यपदेशमुक्त्वा सुपूजितो विसर्जितः । इदानीं तु का-
शिराजेन पुत्रस्य कारणाद् दूतः प्रेषितः । तत्र बलाबलचिन्तायां
स्वामी प्रमाणम् ।

राजा — सम्यगुक्तं कौञ्जायनेन । भूतिके ! सर्वराजमण्डल-
मपोह्य द्वयोः स्थापितयोः कं प्रति विशेषः ।

भूतिकः — न भृत्यदूषणीया राजानः, स्वामिनो हि स्वा-
म्यमालानाम् ।

राजा — अलमुपचारेण ‡ ब्रूहि को निश्चयः ।

भूतिकः — इदानीं तु न प्रत्याख्यातव्यम् । स्वामिन् !
सौवीरराजकाशिराजौ स्वामिनो भगिनीपतित्वे तुल्यौ । अथ देव्या
प्राप्तेति सौवीरेन्द्रो गुणाधिकः ।

१. 'कौञ्जायनः — इ' क. पाठः. २. 'व्यम् । भूतिकः — स्वा' क. पाठः.

राजा — न खलु भवानस्मत्सङ्कल्पानभिवादकः ।

भूतिकः — उभयथानुगृहीतोऽस्मि ।

राजा — भोः ! किन्नुखलु सौशेरेन्द्रेण पुनर्न दूतसम्पातः
क्रियते ।

भूतिकः — तत्रास्ति मे कश्चित् सन्देहः । सुष्ठु परीक्ष्य
वदयामीति नोक्तवानस्मि ।

राजा — ननु कुशली तत्रभवान् ।

भूतिकः — वदन्ति चारुपुरुषाः —

न दृश्यते तत्रभवान् सपुत्रः

कार्याण्यमात्वाः किल वर्तयन्ति ।

न विद्यते कारणमत्र किञ्चि-

■ लभ्यते राजकुलप्रवेशः ॥ १० ॥

राजा — भोः ! किन्नुखलु भवेदेतत् ।

वयसाहतः कुमतिभिः सचिवैर्गृहीतो

रोगातुरः स्वजनसमैश्चेक्षते वा ।

शप्तो द्विजैर्व्रतमुपेत्य करोति शान्तिं

को वा भवेन्नरपतेर्यहरोघहेतुः ॥ ११ ॥

शीघ्रं परीक्ष्यतामेष वृत्तान्तः ।

भूतिकः — यदाज्ञापयति स्वामी ।

राजा — कौञ्जायन ! किमिदानीं काशिराजदूतं प्रति कर्तव्यम् ।

कौञ्जायनः — एवं गते काशिराजदूतः पूजयितव्यः । बहुमुखो विवाहा यथेष्टं साध्यन्ते ।

राजा — अहो कार्यमेवापेक्षते बुद्धिरमात्यानां, न खेदम् ।

(नेपथ्ये)

जयतु स्वामी, जयतु महाराजः । दश नाळिकाः पूर्णाः ।

भूतिकः — स्वामिन् ! शेषमभ्यन्तरे चिन्तयिष्यामः । अतिक्रामति स्नानवेला । स्वामिदारिका चाश्वासयितव्या । महो-
देवी च चिरं प्रतीक्षते । महाजनोऽप्यस्मिन्नुपद्रवे स्वामिनं द्रष्टु-
मिच्छति ।

राजा — अहो 'महन्नारो राज्यं नाम । कुतः,

धर्मः प्रागेव चिन्त्यः सचिवमतिगतिः प्रेक्षितव्या स्वबुद्ध्या
प्रच्छाद्यौ रागरोषौ मृदुपद्वगुणौ कालयोगेन कार्यौ ।
ज्ञेयं लोकानुवृत्तं परचरनयनैर्मण्डलं प्रेक्षितव्यं
रक्ष्यो यत्नादिहात्मा रणशिरसि पुनः सोऽपि नावेक्षितव्यः ॥

(निष्क्रान्ताः सर्वे)

प्रथमोऽङ्कः ।

१. 'नी' क. पाठः. २. 'जः पू' क. पाठः. ३. 'र' ख. पाठः. ४. 'का हि' वि.
ख. पाठः. ५. 'सु महाराजः, जयतु स्वामी । इ' ख. पाठः. ६. 'दः' क. पाठः.

† महो भाटः, नृसिंहरणोत्तरं राज्यविरचितः ।

अथ द्वितीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति विदूषकः)

विदूषकः—(क) भो ! न जानन्ति अवस्थाविसेसं इस्तरपुत्रा
णाम् । अदो तत्तमं अविमारओ इसिसावेण कुळपरिभंसं
अन्तअकुळप्पवासं अत्तणो विण्णाणं गुरुजणं च अचिन्तअन्तो
जदा हत्थिसम्भमदिअसे कुन्तिभोजदुहिआ कुरङ्गी दिट्ठा, तद-
प्पहुदि अण्णादिसो विअ संवुत्तो । ही ही किं बहुणा, मए वि
सह गोठिं नेच्छदि, सब्बआळं चिन्तअन्तो अहिरमदि । सच्चो
सु लोअप्पवादो ‘सङ्खआरिणो अणत्थ’ति । को एत्थ सम्बन्धो ।
सा राजदारिआ सअं अन्तज ति (पुच्छदि ?) । अहं पि दाव
बहणपरिवादं परिहरन्तो बहणकुलेसु परिभमिअ पच्छण्णो त-
त्तहोवो आवासं एव गच्छामि ।

(क) भो ! न जानन्त्यवस्थाविशेषमविमारपुत्रा नाम । अतस्तत्रयवान् अविमारकः
प्रविशतेन कुलपरिभंशमन्त्यत्रकुलप्रवासमात्मनो विद्वान् गुरुजनं चाचिन्तयन् यदा
हत्थिसम्भमदिवसे कुन्तिभोजदुहिता कुरङ्गी दृष्टा, तदामृत्यन्यादृश इव संवृत्तः ।
ही ही किं बहुना, मयापि सह गोष्ठी नेच्छति, सर्वकालं चिन्तयन् अभिरमते ।
सत्यः सल्ल लोकप्रवादः ‘सङ्खचारिणोऽनर्था’ इति । कोऽत्र सम्बन्धः । ■ राजदारिका
स्वयमन्त्यज इति पृच्छति । अहमपि तावद् ब्राह्मणपरिवादं परिहरन् ब्राह्मणकुलेषु
परिभ्रम्य मन्त्रनस्तत्रभक्त आवासमेव गच्छामि ।

(ततः प्रविशति चेटो)

चेटी — (क) एदस्सि अवत्थापरिम्भट्टे राअउळे अब्बुक्क-
य्यदाए णअरं पेक्खिदुं णिग्गदस्सि । (परिजम्पावलोक्य) अयि एसो
अय्यसन्तुट्ठो गच्छह । होदु, एवेण सह हसन्ती मुहुत्तअं
णिव्वेदं विणोदेमि । (उपसृत्योर्ध्वमवलोक्य) हळा कोमुदिए! किं
ळब्धो बहणो । किं भणासि — ण लभामि त्ति ।

विदूषकः — (ख) चन्दिए! किं एवं ।

चेटी — (ग) अर्य्य! कस्मिं बहणं अण्णेसामि ।

विदूषकः — (घ) बहणेण किं कर्य्यं ।

चेटी — (ङ) किमण्णं, भोअणत्थं णिमन्तेदुं ।

विदूषकः — (च) भोदि! अहं को, समणओ ।

चेटी — (छ) तुवं किळ अवेदिओ ।

(क) एतस्मिन् अवस्थापरिभ्रष्टे राजकुलेऽबहुकार्यतया नगरं प्रेक्षितुं निर्गतस्मिन् ।
अयि एष आर्यसन्तुष्टो गच्छति । भवतु, एतेन सह हसन्ती मुहुर्त्तकं निर्वेदं नि-
नोदयामि । हल्य ! कोमुदिके ! किं लब्धो ब्राह्मणः । किं भणसि — न लभ इति ।

(ख) चन्द्रिके ! किमेतत् ।

(ग) आर्य ! कस्मिद् ब्राह्मणमन्वेष्टे ।

(घ) ब्राह्मणेन किं कार्यम् ।

(ङ) किमन्यद्, भोजनार्थं निमन्त्रयितुम् ।

(च) भवति ! अहं कः, श्रमणकः ।

(छ) त्वं फिलानैदिकः ।

विदूषकः—(क) किस्स अहं अवेदिओ । सुणाहि दाव ।
अस्मिन् रामाअणं नाम णट्टसत्थं । तस्सि पञ्च सुल्लोआ अस-
म्मुण्णे संवच्छरे मए पठिदा ।

चेटी—(ख) जानामि जानामि । अय्यस्स कुंलोइवो
ईदिसो मेधाविभावो ।

विदूषकः—(ग) न केवलं सुल्लोआ एव, तेसं अत्थो वि
(उँ ? मु)णिओ । अण्णं च । अवरो विसेसो, बह्मणो दुल्लहो
अक्खरज्जो अत्थज्जो अ ।

चेटी—(घ) तेण हि भणाहि किं नाम एवं अक्खरं ।
(नाममुद्रिकां दर्शयति)

विदूषकः—(आत्मगतम्) (ङ) अजाणमाणो किं भणिस्सं ।
(विचार्य) एवं दाव भणिस्सं । (प्रकाशम्) भोदि ! एवं अक्खरं मम
पुत्थए णत्थि ।

(क) कस्मादहमवैदिकः । शृणु तावत् । अस्ति रामायणं नाम नाट्यशास्त्रम् ।
तस्मिन् पञ्च श्लोका असम्पूर्णे संवत्सरे मया पठिताः ।

(ख) जानामि जानामि । आर्यस्य कुलोचित ईदरो मेधाविभावः ।

(ग) न केवलं श्लोका एव, तेषामर्थोऽपि ज्ञातः । अन्यच्च । अपरो विशेषः,
ब्रह्मणो दुर्लभोऽक्षरकोऽयं ब्रह्म ।

(घ) तेन हि भण किं नामैतदक्षरम् ।

(ङ) अज्ञानानः किं भणिव्यामि । एवं तावद् भणिव्यामि । भवति ! एतदक्षरं
मम पुस्तके नास्ति ।

चेटी — (क) जदि न जाणासि, अदक्खिणं सुजेहि ।

विदूषकः — (ख) भोदु भोदु ।

चेटी — (ग) पेक्खामि दाव अय्यस्स अङ्गुलीअं ।

विदूषकः — (घ) पेक्ख पेक्ख भमकेरअं दंसणीअं ।

चेटी — (गृहीत्वा) (ङ) एसो भट्टिदारओ इदो एव्व आअच्छदि ।

विदूषकः — (परावृत्त्यावलोक्य) (च) कहिं कहिं तत्तभवं ।

चेटी — (छ) विलोभिदो मुच्चवत्तणो । इमं जणसमूहं पवि-
सिअ चउप्पहमगे वव्विअ गमिस्सं । (निष्क्रान्ता)

विदूषकः — (सर्वतो विलोक्य) (ज) चन्दिए! चन्दिए! कहिं
कहिं चन्दिआ । हा वव्विदो हि । *गण्डभेददासीए सीळं जाणन्तो
वि अत्तणो भोजनविस्सम्भेण छलितो हि । (परिक्रम्य) भोजनं वि

(क) यदि न जानासि, अदक्षिणं सुख्य ।

(ख) भवतु भवतु ।

(ग) पश्यामि तावदार्थस्याङ्गुलीयकम् ।

(घ) पश्य पश्य मदीयं दर्शनीयम् ।

(ङ) एष भर्तृदारक इत एवागच्छति ।

(च) कुत्र कुत्र सत्रभवान् ।

(छ) विलोभितो मुग्धव्राक्षणः । इमं जनसमूहं पविश्य चतुष्पथमार्गे वव्ववित्ता
गमिष्यामि ।

(ज) चन्द्रिके! चन्द्रिके! कुत्र कुत्र चन्द्रिका । हा वव्वितोऽस्मि । गण्डभेद-
दास्याः शीलं जानन्नप्यात्मनो भोजनविसम्भेण छलितोऽस्मि । भोजनमप्यलीकं चिन्त-

* गण्डभेददास्या अन्विभेददास्यावीरदास्या इत्यर्थः ।

अल्लिअं चिन्तेमि । (अग्रतो मिलोष्य) हन्त एसा धावइ । चिट्ट चिट्ट
अघम्मिट्टदासि । चिट्ट । किं धावइ एव । जाव अहं वि धावामि ।
(धावति) मम पादा सिन्निणे हत्थिणा आसादिअमाणस्स विअ
तहिं तहिं एव्व पडन्ति । हन्त कुम्भदासीए वुत्तन्तं तत्तहोदो
णिवेदइस्सं ।

(निष्क्रान्तः)

प्रवेशकः ।

(ततः प्रविशन्त्युपविष्टोऽविमारकः)

अविमारकः—

अद्यापि हस्तिकरशीकरशीतलाङ्गी
बालां भयाकुलविलोलविषादनेत्राम् ।
स्वप्नेषु नित्यमुपलभ्य पुनर्विषोद्ये
जातिस्मरः प्रथमजातिमिव स्मरामि ॥ १ ॥

अहो बलमनङ्गस्य । कुतः,

दृष्टिस्तदाप्रभृति नेच्छति रूपमन्यद्
बुद्धिः ग्रहयति विषीदति च स्मरन्ती ।

यामि । हन्तैषा धावति । तिष्ठ तिष्ठ अधम्मिट्टदासि ! तिष्ठ । किं धावत्येष । यावदह-
मपि धावामि । मम पादौ स्वप्ने हस्तिनासाद्यमानस्येव तत्र तत्रैव पततः । हन्त
कुम्भदास्या वृत्तान्तं तत्रभवते निवेदयिष्यामि ।

पाण्डुत्वमेति वदनं तनुतां शरीरं

शोकं ब्रजामि दिवसेषु निशासु मोहम् ॥ २ ॥

अथवा अयुक्तमभूतित्वं पुरुषाणाम् । सङ्कल्पमानो हि विजृम्भते
मदनः । तस्मादहमिदानीं न सङ्कल्पयामि । (सृष्ट्वा) अहो तस्या
रूपसम्पद्, रूपानुरूपं यौवनं, यौवनसदृशं सौकुमार्यम् ।
अत्र हि,

प्रतिच्छन्दं धात्रा युवतिवपुषां किञ्चु रचितं

गता वा स्त्रीरूपं कथमपि च ताराधिपरुचिः ।

विहाय श्रीः कृष्णं जलशयनसुप्तं कृतभया

धृतान्यस्त्रीरूपं क्षितिपतिगृहे वा निवसति ॥ ३ ॥

कथमहं पुनरारब्धश्चिन्तयितुम् । किमिदानीं करिष्ये । मनश्च
तावदस्मद्विच्छया न प्रवर्तते । इह हि,

प्रतिषिद्धं प्रयत्नेन क्षणमात्रं न बीक्षते ।

चिराभ्यस्तपथं याति शास्त्रं दुर्गुणितं यथा ॥ ४ ॥

अथवा न शक्यं मनो जेतुम् । चिन्तयिष्याम्येनाम् । अहो
सर्वेषां स्त्रीगुणानामेकत्र समवायः । (चिन्ताभिभूत उपविशति)

(ततः प्रविशति धात्री नलिनिका च)

धात्री — (सवितर्कम्) (क) अहो सङ्कटदा कथ्यस्स । जह् एव

(क) अहो सङ्कटदा कार्यस्य । यद्येवं क्रियते, राजकुलं दूषितं भवति । यदि न

* युवतिवपुषां स्त्रीरूपाणां । † न बीक्षते प्रतिषेधावुत्तरेण न तिष्ठतीत्यर्थः ।

करीअदि, राअउळं दूसिअं होइ । अदि ण करीअदि, अवस्सं
सा विवज्जइ । मए अणेएहि उवाएहि विआरिवं च । मम वि सा
अज्ज वि पच्छादेदि । अहव किं ताए पच्छादिवं । सा तदप्प-
हुदि सुमणावण्णअं णेच्छदि, आहारं णाभिळसदि, ण रमदि गो-
ट्टीजणेण, दिग्घं णिस्ससदि, असम्बद्धं कहेदि, कहिवं ण जाणा-
दि, गूढं हसदि, विविचे रोदिदि, रोअं अवदिसदि, तणुआ
होदि, पण्डुभावं गच्छदि । एकं पि तहिं अच्छरिअं । एवंविधेहि
अवस्थाविसेसेहि अत्तणो लज्जाए भएण कुलमाणेण बालभावेण
अ एकस्सा वि किञ्चि ण मन्तेदि ।

नल्लिनिका — (क) किस्स ण मन्तेदि । मम सर्व्वं कहेदि ।

धात्री — (ख) हळा । जानामि दे अभिप्पाअं, अवस्थं
जाणिअ सव्वहा इमं एदेण जोजेहि सि ।

क्रियतेऽवश्यं सा विषयते । मयानेकैरुपायैर्विचारितं च । ममापि साद्यापि प्रच्छाद-
यति । अथवा किं तया प्रच्छादितम् । सा तदाप्रभृति सुमनावर्णकं नेच्छति, आहारं
नाभिलषति, न रमते गोष्ठीजनेन, दीर्घं निश्चसिति, असम्बद्धं कथयति, कथितं न
जानामि, गूढं हसति, विविक्ते रोदिति, रोगमपदिशति, तन्वी भवति, पाण्डुभावं
गच्छति । एकमपि तत्राश्चर्यम् । एवंविधैरवस्थाविशेषैरात्मनो लज्जाया भवेन कुलमा-
नेन बालभावेन च एकस्या अपि किञ्चिन् मन्ययते ।

(क) कस्मात् स मन्ययते । मम सर्व्वं कथयति ।

(ख) हळा ! जानामि तेऽभिप्रायम्, अवस्थां ज्ञात्वा सर्व्वधेयमात्रेण योजयेति ।

नलिनिका — (क) किणुखु ईदिसो तादिसेहि गुणविसे-
सेहि अकुलीणो भवे ।

धात्री — (ख) तहिं च सन्देहो । खुदं च मए भट्टिणीए स-
मीवे अमचेहि किल भणिदं — ण सो तादिसो । दुक्खुल्लजो चि
अत्ताणं केण वि कारणेण पच्छादेदि चि ।

नलिनिका — (ग) कोणुसु भवे ।

धात्री — (घ) जदि सो सन्देहो णत्थि, को अण्णो अदि-
रित्तगुणो जामादुओ भवे ।

(नेपथ्ये)

यदि च विभवरूपज्ञानसंस्वादयः स्यु-

र्न तु कुलत्रिकलानां वर्तते वृत्तशुद्धिः ।

ध्रुवमिह कुलमस्य श्रोष्यसि प्राप्तकाले

त्यज कुलगतशङ्कां साध्यतां स्वन्तमेतत् ॥ ५ ॥

धात्री — (ङ) हळा ! केण खु भणिदं ।

(क) किणुखल्लोदसस्तादसैर्गुणविशेषैः कुलीनो भवेत् ।

(ख) तत्र च सन्देहः । कुतं च मया भट्टिन्याः समीपेऽस्म्यैः किल भणितं—
न स सादृशः । दुक्खुल्लज इति आत्मानं केनापि कारणेन प्रच्छदयतीति ।

(ग) कोणुसु भवेत् ।

(घ) यदि स सन्देहो नास्ति, कोऽन्योऽतिरित्तगुणो जामातः भवेत् ।

(ङ) हळा ! केन खलु भणितम् ।

नलिनिका — (क) एत्थ को वि ण दिस्सदि ।

धारी — (ख) पहिद्वरोमकूवं मे सरीरं । असंसअं वव्वेण भणिदं । अहं पुण जाणामि ण एसो केवलो माणुसत्ति ।

नलिनिका — (ग) गदो तस्स कुळसन्देहो । अस्माणं वअ-
णं करोदि ण करोदि त्ति चिन्तोमि । (विचिन्त्य) धण्णो खु सो ज-
णो इमं एवं उम्मादेदि । किं बहुणा, सअं कामदेवो वि भट्टि-
दारिआए रूवं पेक्खिअ किळिस्सिदि । तेण सो वि किळिस्सि-
दि त्ति तर्कामि ।

धारी — (घ) हळा ! एसो तस्स आवासो, जं (त)वा हत्थि-
सम्भमदिअसे कोदूहळेण आअदस्स ।

नलिनिका — (ङ) हळा ! अहो वस्सणीअं किदोवहारं च
दुवारमुहं । हळा ! एहि पविसामो ।

(क) अत्र कोऽपि न दृश्यते ।

(ख) महिद्वरोमकूपं मे शरीरम् । असंशयं दैवेन भणितम् । अहं पुनर्जानामि
नैव केवलो माणुष इति ।

(ग) गतस्तस्य कुलसन्देहः । अस्माकं वचनं करोति न करोतीति चिन्तयामि ।
धन्यः खलु स जननिभवेदमुन्मादयति । किं बहुना, स्वयं कामदेवोऽपि भर्तृदारिकाया
रूपं प्रेक्ष्य क्षिप्यते । तेन सोऽपि क्षिप्यत इति तर्कयामि ।

(घ) हळा ! एष तस्यावासः, यं तदा हस्तिसम्भ्रमदिवसे कौतूहलेनागते स्वः ।

(ङ) हळा ! अहो दर्शनीयं कृतोपहारं च द्वारमुखम् । हळा ! एहि प्रविशावः ।

१. 'कोपि भ' क. पाठः. २. 'अपे इ' क. पाठः. ३. 'सि आभदस्स कोदूहळेण ।
नलिनिका' क. पाठः. ४. 'हं । धारी' क. पाठः.

धात्री — (क) हळा ! कहिं भट्टिदारओ । किं भणसि —
चउस्साले वत्तदि ति । (परिक्रम्यावलोक्य) अअं अह्माणं भट्टिदारओ
एको एव किं वि चिन्तअन्तो चिट्ठइ ।

मलिनिका — (ख) हळा ! णं पविसामो ।

धात्री — (ग) एवं करेह्व । (मथित्य) सुहं अय्यस्स ।

अविमारकः — अहो तस्या रूपसम्पत् ।

धात्री — (साकुलम्) (घ) किण्णुहु भवे । सुहं अय्यस्स ।

अविमारकः —

उरः स्तनतटालसं जघनभारस्त्रिशा तनुः

धात्री — (ङ) अम्मो विप्पळ्वदि ।

अविमारकः —

मुखं नयनवह्णं प्रकृतिताम्रविम्बाधरम् ।

धात्री — (च) धण्णो खु सो जणो इमं एयं उम्मादेदि ।

(क) हळा ! कुत्र भर्तृदारकः । किं भणसि — चतुःशाले वर्तत इति । अयम-
स्माकं भर्तृदारक एक एव किमपि चिन्तयन्तिष्ठति ।

(ख) हळा ! ननु पविशावः ।

(ग) एवं कुर्वे । सुखमार्यस्य ।

(घ) किन्तुसख भवेत् । सुखमार्यस्य ।

(ङ) अम्मो विमलपति ।

(च) अन्यः खलु स जन इममेवमुन्मादयति ।

अविमारकः—

भयेऽपि यदि तादृशं नयनपात्रपेयं वपुः

धात्री — (क) सुत्थितं कथ्यं ।

अविमारकः—

कथन्तु सुरतान्तरप्रचुरविभ्रमं तद् भवेत् ॥ ६ ॥

धात्री — (ख) सा एव इमं उन्मादेदि ।

नलिनिका — (ग) सुदु भणितं—एतो वि किलिस्सिदि चि ।

धात्री — (घ) सुदु विज्ञातं तुए । सुहं अय्यत्त ।

अविमारकः — (विलोक्य सर्वाणाम्) स्वागतं भवतीभ्याम् ।

उभे — (ङ) अवि सुहं ।

अविमारकः—भविष्यति वां दर्शनेन ।

धात्री—(च) अय्य ! किं चिन्तीअदि ।

अविमारकः—भवति ! ज्ञातुं चिन्त्यते ।

(क) सुत्थितं कथ्यम् ।

(ख) सैवैवमुन्मादयति ।

(ग) सुदु भणितम्—एतोऽपि क्लिश्यत इति ।

(घ) सुदु विज्ञातं त्वया । सुस्वमार्गस्य ।

(ङ) अपि सुतम् ।

(च) आर्य ! किं चिन्त्यते ।

धात्री — (क) किं नाम एयं रमणीयं सत्त्वं विवित्ते चि-
न्तीअदि ।

अविमारकः — भवति ! योगशास्त्रं चिन्त्यते ।

धात्री — (समितम्) (ख) पडिग्गहिदं मङ्गलवअणं जोअ-
सत्थं एव्व होदु ।

अविमारकः — (आत्मगतम्) कोनुखलु वाक्यार्थः । अन्य-
दप्यभिलाषवशादन्यथा सङ्कल्पयामि । (प्रकाशम्) किमभिप्रेतं
भवत्सः ।

धात्री — (ग) जोअं इच्छन्तीओ आअदक्ष । अणुमदो
अय्येण जोओत्ति णं णिद्धिदं कय्यं अह्माअं राअउळे विवित्ते
आवासे । तहिं पि को वि जणो अहिअदरं जोअं चिन्तअन्तो
अच्छदि । तेण सह तहिं एव अय्येण सुहु जोअविहाणं चिन्ती-
अदु त्ति ।

अविमारकः — कथमद्यापि सावशेषाणि मे भाग्यानि ।
(आसनादुत्थाय) भवति ! पुनर्दत्ता इव मे प्राणाः । कुतः,

तस्या भयाकुलितदृष्टिविषं मनोज्ञं

सौम्यप्रकारमतितीक्ष्णमवेक्ष्य वक्रम् ।

(क) किं नामैतद् रमणीयं शास्त्रं विवित्ते चिन्त्यते ।

(ख) प्रतिगृहीतं मङ्गलवचनम् । योगशास्त्रमेव भवतु ।

(ग) योगमिच्छन्त्यावागते स्वः । अनुमत आर्येण योग इति ननु निष्ठितं
कार्यमस्माकं राजकुले विवित्त आवासे । तत्रापि कोऽपि जनोऽधिकतरं योगं
चिन्तयन्मस्ति । तेन सह तत्रैवार्येण सुहु योगविधानं चिन्त्यतामिति ।

उन्मादमभ्युपगतोऽस्मि चिरं भवत्यो-

र्वाक्याभृतेन पुनरद्य कृतः ससंज्ञः ॥ ७ ॥

धात्री — (क) दिष्टिआ अय्येण परिपालिदो अअं जणो ।
अलमविप्पसङ्गेण । अज्ज एव पविसिदब्बं कण्णाउरं । अमच्चो
अय्यभूदिओ कण्णाउररक्खओ कासिराअदूदेण सह अह्माअं
महाराएण पूइदो पत्थिदो अ ।

अविमारकः — बाढम् । प्रथमः कल्पः । भवति ! कस्ताव-
दौषधमुपलभ्य मन्दीभवत्यातुरः ।

धात्री — (ख) पवेसमत्तं एव्व दुळ्ळहं । सच्चं अब्भन्तरे
चिरं वसिदुं ।

अविमारकः — प्रविष्ट एवाहं चिन्तयितव्यः । कियतामन-
गैलविशालाः प्रासादमालाः ।

धात्री — (ग) एवं करेह । सच्चं अब्भन्तरकरणीअं संपा-
वेह । अप्पमत्तो एध पविसदु अय्यो ।

(क) दिष्टिपार्येण परिपालितोऽयं जनः । अलमसिप्रसङ्गेन । अथैव प्रवेष्टव्यं क-
न्यापुरम् । अमात्र आर्यभूतिकः कन्यापुररक्षकः काशिराजदूतेन सहास्मान्कं महारा-
जेन पूजितः प्रस्थितश्च ।

(ख) प्रवेशमात्रमेव दुर्लभम् । शक्यमभ्यन्तरे चिरं वस्तुम् ।

(ग) एवं कुर्वे । सर्वमभ्यन्तरकरणीयं संपादयाम् । जप्रमत्त एव प्रवि-
ष्टव्यः ।

अविमारकः—भवति ! सकृदभिधीयतां राजकुलस्य विधानम् ।

धात्री—(क) एवं विअ ।

अविमारकः—हन्त भोः !

श्रुत्वा तु राज्ञो गृहसंविधानं
प्रविष्टमात्मानमवैति बुद्धिः ।

न पौरुषं वै परदूषणीयं

न चेद् विसंवादमुपैति दैवम् ॥ ८ ॥

(विचिन्त्य) भवति ! कोऽस्माकमस्मिन् कार्ये प्रत्ययः ।

उभे—(ख) °अअं पञ्चओ । जेदु भट्टिदारओ ।

अविमारकः—हन्त गम्यतां सम्प्रति । प्रतीक्ष्यतामर्धरात्रम् ।

उभे—(ग) जं भट्टिदारओ आणवेदि । (निष्क्रान्ते)

(ततः प्रविशति विदूषकः)

विदूषकः—(घ) अहो नगरस्स सोहा संपदि । अत्थं

(क) एवमिव ।

(ख) अयं प्रत्ययः । अपतु भर्तृदारकः ।

(ग) यद् भर्तृदारक आज्ञापयति ।

(घ) अहो नगरस्य शोभा सम्प्रति । अस्तमासादितो भगवान् सूर्यो दृश्यते दधि-

आसादिदो भअवं सुख्यो दीसह दहिपिण्डपण्डरेसु पासादेसु
अग्गापणाळिन्देसु पसारिअणुळमहुर(स)सङ्गदो विअ । गणिआ-
जणो पाअरिअजणो अ अण्णोण्णविसेसमण्डिदा अत्ताणं दंस-
इदुकामा तेसु तेसु पासादेसु सविग्भमं सञ्चरन्ति । अहं तु
तादिसाणि पेक्खिअ उम्मादिअमाणस्स तत्तहोदो रत्तिसहाओ
होमि त्ति णअरादो णिग्गदो हि । सो वि दाव अह्माअं अघ-
ण्णदाए केण वि अणत्थसञ्चिन्तणेण अण्णादिसो विअ संवुत्तो ।
एवं तत्तहोदो आवासगिहं । अज्ज णअरापणाळिन्दे सुणामि
तत्तहोदो गिहादो णिग्गदा राअदारिआ(ए) धत्ती सही(अ)त्ति ।
किंणुखु एत्थ कथ्यं । अहव हत्थिहत्थचञ्चळाणि पुरुसभग्गाणि
होन्ति । अहव गच्छदु अणत्थो अह्माअं । अवत्थासदिसं राअ-
उळं पविसामि । (पविस्स) ही ही एसो अत्तभवं कामुअजणव-
ण्णएण अणुळित्तो विअ पण्डुभावेण इदो एव आअच्छदि ।
अहव सव्वं अळङ्कारो होदि सुरूवाणं । (उपेय) जेदु भवं ।

पिण्डपण्डरेषु प्रासादेष्वप्रापणाळिन्देषु प्रसारितगुळमहुर(स)मङ्गत इव । गणिकाजने
नागरिकजनसाम्बन्धोन्मविद्योपमण्डितावाप्तमानं दर्शयितुकामौ तेषु तेषु प्रासादेषु सविभ्रमं
संचरतः । अहं तु तादृशानि प्रेक्ष्योन्माद्यतस्तत्रभवतो रात्रिसहायो भवामीति न-
गरनिर्गतोऽस्मि । सोऽपि तावदस्माकमध्वन्यतया केनाप्यनर्धसंचिन्तनेनान्यादृश
इव संवृत्तः । एतत् तत्रभवत आवासगृहम् । अथ नगरापणाळिन्दे शृणोमि तत्रभवतो
गृहनिर्गता राजशरिका(या) धात्री सखी (चे)ति । किंतु खल्वत्र कार्यम् । अथवा हरितह-
स्तचञ्चलानि पुरुषभाग्यानि भवन्ति । अथवा गच्छन्वनर्धोऽस्माकम् । अवत्थासदृशं
राजकुलं प्रापिशामि । ही ही एषोऽवभवान् कामुकजनवर्णकेनानुल्लित इव पाण्डु-
भावेनेत एवागच्छति । अथवा सर्वमलङ्कारो भवति सुरूपाणाम् । जयतु भवान् ।

अविमारकः— वयस्य ! अतिविलम्बितमिव भवता नगरे ।

विदूषकः— (क) तुमं दाव आमन्तणविप्पळ्हो विअ ब-
झणो अहोरत्तं चिन्तोसि । अहं पि दाव दिअसे णअरं परिभ-
मिअ अलळभोआ पाअडगणिआ विअ रत्ति पस्सदो सइदुं आ-
अच्छामि ।

अविमारकः— सखे ! प्रियं ते कथयिष्यामि ।

विदूषकः— (ख) किं समत्तो अझाअं इसिसावो ।

अविमारकः— मूर्ख ! अवश्यं भवितव्येऽर्थे कः प्रहर्षः ।

विदूषकः— (ग) किं पुण अण्णं ।

अविमारकः— किं न दृष्टा कुरङ्गया धात्री नलिनिका च ।

विदूषकः— (घ) आम भो ! दिट्ठाओ तत्तहोदीओ । किं
आणीदं ।

अविमारकः— अस्मच्छोकौषधमानीतम् ।

विदूषकः— (ङ) पेक्खामि दाव ।

अविमारकः— काले द्रक्ष्यसि । अद्य तावच्छ्रूयताम् ।

(क) त्वं तावदामन्तणविप्रलम्ब इव श्रावणोऽहोरात्रं चिन्तयसि । अहमपि ता-
वद् दिवसे नगरं परिभ्रम्यालम्बभोगा प्रकृतगणिकेव रात्रौ पार्श्वतः वायितुमा-
गच्छामि ।

(ख) किं समत्तोऽस्माकमुपिशापः ।

(ग) किं पुनरन्यत् ।

(घ) आम भो ! दृष्टे तत्रभवत्यौ । किमानीतम् ।

(ङ) पश्यामि तावत् ।

विदूषकः—(क) भण्णदु भण्णदु भव ।

अविमारकः—किं बहुना । तत्रभवती ब्रवीति अंचैव प्रवेष्टव्यं कन्यापुरमिति ।

विदूषकः—(गिरस्य) (ख) केण खु उवाएण अभन्तरं पवि-
सिअ जीवग्गहणं पत्तुकामोऽसि । अमच्चा णाम विसमसीळा
कुन्तिभोअस्स ।

अविमारकः—कथं भवतापि शङ्कनीयम् । पश्य,

भग्ना भयैकेन पराः ससैन्या

अद्यापि गन्धेन न संश्रयन्ते* ।

किं मानुषैः सोऽप्यसुरेश्वरो मे

हतो भुजाभ्यामविरूपधारी ॥ ९ ॥

विदूषकः—(ग) जाणामि जाणामि भवदो अमाणुस्साणि
कम्माणि । सज्जहा सङ्कणीओ रत्तिच्छण्णो परगिहप्पवेसो ।

(क) भण्णदु भण्णदु भवान् ।

(ख) केन खलुप्रायेणान्यन्तरं प्रविश्य जीवग्रहणं प्राप्तुकामोऽसि । अमात्या नाम
विक्रमशीलः कुन्तिभोजस्य ।

(ग) जानामि जानामि भवतोऽप्राप्तुषाणि कर्माणि । सर्वथा शङ्कनीयो रात्रि-
प्लवः परगृहप्रवेशः ।

१. 'अथसचैव प्रवेष्टव्यं क' ख. गठः.

* न संश्रयन्ते न संशुश्रयन्ते । योगानुसङ्गसम्पारक्षेर्भावोतिरिह योगमात्रे ह्यतिदि-
व्यभक्तम् ।

अविमारकः — एष समासः । सर्वथा प्रवेष्टव्यं कुन्तिभोजस्य कन्यापुरम् । तदनुमन्तुमर्हति महाब्राह्मणः ।

विदूषकः — (क) कर्हं सं उज्झिअ गच्छसि । अहं भवन्तं सव्वकालं ण सुञ्चामि । अक्कोसन्तो वि एक्को इच्छिदव्वो ।

अविमारकः — न जानाति भवान् शास्त्रमार्गम् ।

एकः परगृहं गच्छेद् द्वितीयेन तु मन्त्रयेत् ।

बहुभिः समरं कुर्यादित्ययं शास्त्रनिर्णयः ॥ १० ॥

तस्मादेकेनैव मया प्रवेष्टव्यं कुन्तिभोजस्य कन्यापुरम् । न ते वयं शङ्कनीयाः । पश्यतु भवान्,

मितगुणमिह कुन्तिभोजसैन्यं

नृपभवनं विभवैः सुखं प्रवेष्टुम् ।

वयमपि च भुजायुधप्रधानाः

किमिह सखे ! भवतापि शङ्कनीयाः ॥ ११ ॥

विदूषकः — (ख) जइ एवं किदो णिअओ, संपदि णअरं पविसामो । तर्हि मम अत्थि मित्तो । तस्स आवासे कालं पडिवाळ्अ ।

(क) कर्हं मामुज्झित्वा गच्छसि । अहं भवन्तं सर्वकालं न सुञ्चामि । अक्कोसन्त्येक एष्टव्यः ।

(ख) यद्येवं कृतो निश्चयः, संप्रति नगरं प्रविशामः । तत्र ममास्ति मित्रम् । तस्यावासे कालं प्रतिपालयामः ।

अविमारकः—सम्यग् भवानाह । साम्प्रतमभ्यन्तरं प्र-
विश्य कृताङ्गिको महाराजेनाभ्यनुज्ञातो वासगृहे शयनसंविधानं
प्रविश्याज्ञातो नगरं प्रविश्य भवतो मित्रगृहे कालं प्रतिपा-
ल्यामि ।

(प्रविश्य)

चेटी—(क) जेदु भट्टिदारओ । आबुत्तं ह्माणोदअं ।

अविमारकः—अथमयमागच्छामि । गच्छाग्रतः ।

चेटी—(ख) जं भट्टिदारओ आणवेदि । (निष्क्रान्ता)

अविमारकः—वयस्य ! अस्तमितो भगवान् दिवाकरः ।
सम्प्रति हि—

पूर्वा तु काष्ठा तिभिरानुलिप्ता

सन्ध्यारुणा भाति च पश्चिमाशा ।

द्विधा विभक्तान्तरमन्तरिक्षं

यात्यर्धनारीश्वररूपशोभाम्[†] ॥ १२ ॥

विदूषकः—(ग) सुहु भवं भणादि । अदिक्कन्दो दिअ-
सो । आरूढो पओसो ।

(क) जयतु भर्तृदारकः । आबुत्तं खानोदकम् ।

(ख) यद् भर्तृदारक आज्ञापयति ।

(ग) सुहु भवान् भणति । अरीकान्तो दिवसः । आरूढः प्रदोषः ।

† ईश्वरभागास्य दृढरूपकवर्णनप्रसिद्धेरस्यतोपपत्तिः ।

अविमारकः—अहो विचित्रस्वभावता जगतः । कुतः,

ज्यामृष्टसूर्यसिलको विततोद्भुमालो

नष्टातपो मृदुमनोहरशतिवातः ।

संलीनकामुकजनः प्रविकीर्णः(शूचो)रो

वेषान्तरं रचयतीव मनुष्यलोकः ॥ १३ ॥

(निष्क्रान्तौ)

द्वितीयोऽङ्कः ।

अथ तृतीयोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति कुरङ्गी चेत्यौ च)

कुरङ्गी — (क) हळा! किं तेण भणितं ।

चेटी — (ख) भट्टिदारिए! केण ।

कुरङ्गी — (स्वगतम्) (ग) हं भिन्दामि खु मन्दभाआ ।
(प्रकाशम्) कण्णेउरचेडेणः ।

मागधिका — (घ) दिट्ठो मए कण्णेउरचेडो । भणितं च ।
ण किञ्चि आह ।

कुरङ्गी — (ङ) हन्त भट्टिणीए णिवेदेमि — कण्णेउरचेडो
मम सुअपञ्जरं ण करोदि त्ति ।

मागधिका — (च) णं णिट्ठिदो सुअपञ्जरो भट्टिदारिआए ।

(क) हळा! किं तेन भणितम् ।

(ख) भट्टिदारिके! केन ।

(ग) हं मिनधि खलु मन्दभागा । कन्यापुरचेटेन ।

(घ) दृष्टो मया कन्यापुरचेटः । भणितं च । न किञ्चिदाह ।

(ङ) हन्त यद्विधौ निवेदयामि — कन्यापुरचेटो मम सुअपञ्जरं न करोतीति ।

(च) ननु निष्ठितः शुक्रपञ्जरो भट्टिदारिकायाः ।

१. 'कण्णउर' ख. पाठः.

१. 'कण्णाउरचेडेण' इति स्यात् ।

कुरङ्गी — (क) वाचाडे ! किं अण्णो वि अत्थि ।

मागधिका — (ल) भोदब्बं ।

कुरङ्गी — (ग) हळा ! का वेळा ।

मागधिका — (घ) ओगाहो पओसो ।

कुरङ्गी — (ङ) तेण हि पासादं आळुहामो ।

मागधिका — (च) विळासिणि ! अग्गदो जाहि । विरएहि सअणासणाणि ।

विलासिनी — (छ) सुत्ता खु तुवं । को काळो विरइदाणि सअणासणाणि ।

मागधिका — (ज) हळा ! जाणामि दे अळसत्तणं । विवसरइदाणि भणसि रइदाणि त्ति ।

(क) वाचाडे ! किमन्योऽप्यस्ति ।

(ल) भवितव्यम् ।

(ग) हळा ! का वेला !

(घ) अवगाढः प्रदोषः ।

(ङ) तेन हि पासादमायेहामः ।

(च) विलासिनि ! अग्रतो याहि । विरचय शयनासनानि ।

(छ) सुप्ता खलु स्वम् । कः काले विरचितानि शयनासनानि ।

(ज) हळा ! जानामि तेऽळसत्वम् । दिवसरचितानि भणसि रचितानीति ।

विलासिनी — (क) हळा ! मा एव्वं भणाहि । भट्टिदारिअं
अन्तरेण अण्णादिसाणि होन्ति ।

मागधिका — (ख) हळा ! गदुअ जाणामि ।

(सर्वाः परिक्रामन्ति)

मागधिका — (ग) एसो पासादो ।

कुरङ्गी — (घ) अमादो आहि । (आरोहणं नाटयति)

मागधिका — (ङ) साहु विलासिणि ! साहु । अत्तणो णा-
मसदिसं किदं । एवस्सि सिळादळे रइदं सअणं ।

विलासिनी — (च) अम्भन्तरमण्डवे खु रइदं सअणं ।
मागधिए ! पेक्ख पेक्ख मे अळसत्तणं ।

मागधिका — (छ) अदिपण्डिता खु संवुत्ता । एवं पण्डित-
चेडवुत्तं भत्तारं लभेहि ।

कुरङ्गी — (ज) हळा ! इमस्सि सिळादळे मुहुत्तअं उव-
विसामि ।

(क) हळा ! मैवं भण । भर्तृदारिकामन्तरेणान्यादृशाणि भवन्ति ।

(ख) हळा ! गत्वा जानामि ।

(ग) एष प्रासादः ।

(घ) अग्रतो गच्छि ।

(ङ) साधु विलासिनि ! साधु । आत्मनो नामसदृशं कृतम् । एतस्मिन् शिख-
उले रचितं शयनम् ।

(च) अम्भन्तरमण्डपे खलु रचितं शयनम् । मागधिके ! पश्य पश्य मेऽलसत्वम् ।

(छ) अतिपण्डिता खलु संवृत्ता । एवं पण्डितचेडवृत्तं भर्तारं लभस्व ।

(ज) हळा ! अस्मिन् शिखरले मुहूर्तकमुपविशामि ।

मागधिका—(क) जं भट्टिदारिआए रुहवं । होदु ।

(सर्वा उपविशन्ति)

मागधिका—(ख) भट्टिदारिए ! कहेमि वक्खाणं ।

कुरङ्गी—(ग) हळा ! जाणामि दे असम्बद्धप्पळावं ।

मागधिका—(घ) भट्टिदारिए ! अभिणवा खु कहा ।

कुरङ्गी—(ङ) याचेमि, मा णिब्बन्धिअ, भुहत्तअं सआमि ।

विलासिनी—(च) सुहं सैइवु भट्टिदारिआ । मे कहेहि

कुरङ्गी—(आत्मगतम्) (छ) किंणुसु भवे ।

मागधिका—(ज) हळा ! सुणाहि भट्टिदारिअं अन्तरेण ।

कुरङ्गी—(झ) हं विदिदं रहस्सं । परिभट्टास्मि ।

विलासिनी—(ञ) हळा ! कहिं तुए सुवं ।

(क) यद् भर्तृदारिकायै सूचितम् । भवतु ।

(ख) भर्तृदारिके । कथयामि व्याख्यानम् ।

(ग) हल्य ! जानामि तेऽसंबद्धप्रलापम् ।

(घ) भर्तृदारिके । अभिनवा खलु कथा ।

(ङ) याचे, मा निर्वन्ध्य, सुहृत्तकं ज्ञये ।

(च) सुखं शेतां भर्तृदारिका । मम कथय ।

(छ) किंनुखलु भवेत् ।

(ज) हल्य ! शृणु भर्तृदारिकामन्तरेण ।

(झ) हं विदितं रहस्यम् । परिभट्टास्मि ।

(ञ) हल्य ! कुत्र त्वया श्रुतम् ।

मागधिका — (क) भट्टिणीपरिचारिआए वसुमिस्ताए कहिदं ।

विलासिनी — (ख) सअं णाम भट्टिणीए कहिदं होदि ।

मागधिका — (ग) अस्थि कासिराजपुत्तो जअवग्ग्मा णाम ।
तस्स दिण्णा भट्टिदारिआ । तस्स अ दूदो आअदो महाराएण
पूइवो । पडिमगहिदं च वणिणआरं ।

कुरङ्गी — (आत्मगतम्) (घ) एदं अळिअं । अहं अत्तणो
पभवामि ।

मागधिका — (ङ) तहिं किल भट्टिणीए भणितं — बाळा खु
मे दुहिआ, ण सक्कुणोमि एक्कं पि दिअसं अपेक्खन्ती जी-
विउं । जदि मे महाराओ पसण्णो, एत्थ एव्व जामादुओ आ-
णीद्वओ ति ।

विलासिनी — (च) तदो तदो ।

(क) भट्टिणीपरिचारिकया वसुमित्रया कथितम् ।

(ख) स्वयं नाम भट्टिन्या कथितं भवति ।

(ग) अस्ति काशिराजपुत्रो जयवर्मो नाम । तस्मै दत्ता भट्टिदारिका । तस्य च
दूत आगतो महाराजेन पूजितः । प्रतिगृहीतं च वणिक्तारम् ।

(घ) एतदलीकम् । अहमात्मनः प्रभवामि ।

(ङ) तत्र किल भट्टिन्या भणितं — बाळा खलु मे दुहिता, न शक्नोम्येकमपि दि-
वसमपश्यन्ती जीवितुम् । यदि मे महाराजः प्रसन्नः, अत्रैव जामातानेतव्य इति ।

(च) तत्तत्ततः ।

मागधिका — (क) तदो तं पि किळ अणुमदं महाराएण ।
अज्ज णक्खत्तं सोमणं त्ति तेण अ दूदेण अमच्चो अय्यभूदिओ
पत्थिदो ।

कुरङ्गी — (स्वगतम्) (ख) हन्त कालन्तरिदं कथं ।

विलासिनी — (ग) पिअं भट्टिदारिआए रूवजोव्वणं
सफळं संवुत्तं त्ति ।

(प्रविश्य)

नलिनिका — (घ) भणिदं हि मम मादाए — गच्छ एदं
वुत्तन्तं भट्टिदारिआए कहेहि । पिअणिवेदिअमाणाणि पिआणि
पिअदराणि होन्ति । अहं अ सा वि मं पेक्खन्ती सव्वं विस्सत्थं
ण भणादि । अहं पि काले पस्सदो पभवामि त्ति । जाव भट्टि-
दारिआए पिअं णिवेदेमि । (परिक्रामति)

(क) ततस्तदपि किलानुमतं महाराजेन । अथ नक्षत्रं शौभनमिति तेन च दूतेना-
भात्य आर्यभूतिकः प्रस्थितः ।

(ख) हन्त कालन्तरितं कार्यम् ।

(ग) मियं भर्तृदारिकाया रूपयौवनं सफळं संवृत्तमिति ।

(घ) भणितं हि मम मात्रा — गच्छेत वृत्तान्तं भर्तृदारिकार्यं कथय । प्रियनि-
वेद्यमानानि प्रियाणि प्रियतराणि भवन्ति । अथ च सापि मां पश्यन्ती सर्वं विश-
स्तं न भणति । अहमपि काले पार्श्वतः प्रभवामीति । यावद् भर्तृदारिकायै मियं
निवेदयामि ।

कुरङ्गी — (क) कोणुखु अभूदधुव्वो रोओ चिन्तिअमाणो
मं उम्मादेदि । सुमणावण्णअं णेच्छदि । ■ तुस्तदि गोट्टीए ।
इवं एत्थ दारुणं मणोहरं च । (निःश्वस्य) णळिणिए ! किं एदं ।

मागधिका — (ख) भट्टिदारिए ! माअधिआ खु अहं ।

विलासिनी — (ग) भट्टिदारिए ! विलासिणी खु अहं ।

नलिनिका — (उपगम्य) (घ) भट्टिदारिए ! अहं णळिणिआ ।
सोवाणसहेण खु भट्टिदारिआए विञ्जादं । भट्टिदारिए ! भट्टिणी
मणादि ।

कुरङ्गी — (ङ) किं चि ।

नलिनिका — (कण्ठे) (च) एवं विअ ।

कुरङ्गी — (छ) हे हीणं चारिस्तं ।

नलिनिका — (ज) णं सम्भावणीओ एसो । णं सो एव सो ।

(क) कोणुखल्लमूतपूर्वो रोगक्षिन्त्यमानो मामुन्मादयति । सुमनावर्णकं नेच्छति ।
न सुप्यति गोष्ठ्या । इदमत्र दारुणं मनोहरं च । नलिनिके ! किमेतत् ।

(ख) भर्तृदारिके ! मागधिका खल्वहम् ।

(ग) भर्तृदारिके ! विलासिनी खल्वहम् ।

(घ) भर्तृदारिके ! अहं नलिनिका । सोपानसन्देन खल्लु भर्तृदारिकया विहातम् ।
भर्तृदारिके ! मद्दिनी मणति ।

(ङ) किमिति ।

(च) एवमिव ।

(छ) हे हीनं चारित्र्यम् ।

(ज) ननु संभावनीय एवः । ननु स एव सः ।

कुरङ्गी — (क) णळिणिण् ! संवाहेहि मं ।

नलिनिका — (ख) जं भट्टिदारिआ आणवेदि ।

विलासिनी — (ग) णळिणिण् ! विवाहो कदा भविस्सिदि ।

(नेपथ्ये)

अर्थः ।

नलिनिका — चिरं जीव ।

(नेपथ्ये)

राजपुरुषाः ! अमालः प्रस्थित इति कश्चिदमालभृत्यः कम्यापु-
ररक्षणार्थं नाभ्यागतः । तद् यथेष्टं भवतु । तावदहं श्रो राज्ञो
निवेदयिष्यामि ।

विलासिनी — (घ) हळा णळिणिण् ! किं भणिदं ।

नलिनिका — (ङ) जदा सो भट्टिदारओ पविसदि, तदा
होवि विवाहो ।

(क) नलिनिके । संवाहय माम् ।

(ख) यद् भट्टिदारिकाकूपयति ।

(ग) नलिनिके । विवाहः कदा भविष्यति ।

(घ) हळा नलिनिके ! किं भणितम् ।

(ङ) यदा स भट्टिदारकः प्रविशति, तदा भवति विवाहः ।

१. 'ए(+ + + + ! भट्टिदारिआण्)' क. पाठः. २. 'संवा' न. क. पाठः. ३. 'म'।
अ' क. पाठः. ४. 'मे' । क. पाठः. ५. 'ए ! भट्टिदारिआण् किं' क. पाठः.

विलासिनी — (क) अविग्धेण पविसधु ।

नलिनिका — (ख) एवं होदु ।

मागधिका — (ग) हळा ! एहि चउत्साळे उपविस्ताभो ।

विलासिनी — (घ) एवं होदु । गदप्पाओ पओसो ।

आरुढा जोह्वा ।

नलिनिका — (ङ) हळा ! मम वि अत्यरं अत्यरेहि ।

मागधिका — (च) अत्यि अवआसो । सेवेहि भट्टिदारिअं,
जाव णिदं लभदि ।

नलिनिका — (छ) एवं होदु ।

(उभे निष्क्रान्ते)

(गतः प्रविशति खड्गहस्तैश्चोदेवेण रज्जुहस्तोऽविमारकः)

अविमारकः — (सविमर्शम्) भोः ! कष्टं तारुण्यं नाम । कुतः,

रागं विजृम्भयति संश्रयते प्रमादं

दोषान् न चिन्तयति साहसमभ्युपैति ।

(क) अविग्नेन प्रविशतु ।

(ख) एवं भवतु ।

(ग) हळा । एहि चतुःशाले उपविशामः ।

(घ) एवं भवतु । गतप्रायः प्रदोषः । आरुढा ज्योत्स्ना ।

(ङ) हळा ! ममाप्यास्तरमास्तृणु ।

(च) अत्यधिकतयाः । सेवस्व भर्तृदारिकां, यावन्निशं क्षमते ।

(छ) एवं भवतु ।

स्वच्छन्दतो व्रजति नेच्छति नीतिमार्गं

बुद्धिं शुभां सुविदुषामवशीकरोति ॥ १ ॥

कथमात्माधनेष्वर्थेषु मन्दीभवामि । इह हि ,

नगरपरिचितोऽहं रक्षिणो ज्ञातसारा-

स्तिमिरगहनभीमं वर्तते चार्धरात्रम् ।

असिरपि सुसहायो निश्चितश्चान्तरात्मा

किमिह बहुविचारैः को मया दुष्करोऽर्थः ॥ २ ॥

अहो अर्धरात्रस्य प्रतिभयता । सम्प्रति हि ,

गर्भस्था इव मोहमन्युपगताः सर्वाः प्रजा निद्रया

प्रासादाः सुखसुप्तनीरवजना ध्यानं प्रविष्टा इव ।

प्रग्नस्ता इव सञ्चितेन तमसा स्पर्शानुमेया नगा

अन्तर्धानमिचोपयाति सकलं प्रच्छन्नरूपं जगत् ॥ ३ ॥

अथैव खलु वर्तते कालरात्रिः ।

तिमिरमिव वहन्ति मार्गेनद्यः

पुलिननिभाः प्रतिभान्ति हर्म्यमालाः ।

तमासि वश दिशो निमग्नरूपाः

प्लवतरणीय इवायमन्धकारः ॥ ४ ॥

(अस्मिन् कर्ण दृष्ट्वा) अये गान्धर्वध्वनिरिव श्रूयते । कोनुखल्वयं
सार्वकालसुखी पुरुषः कान्तया सह गान्धर्वमनुभवति । व्यक्तं
शैव्यं वीणां वादयति । कुतः,

उच्चं हर्म्यं सन्निरुद्धाश्च जाला-
 तन्त्रीनादः श्रूयते सांनुनादम् ।
 बाह्यस्थानं व्यक्तमेवं प्रयोक्तुं
 किं सामर्थ्यं स्त्रीकराग्रकुलीनाम् ॥ ५ ॥

गीतं तु पुनः स्त्रियाः । इह हि,
 तानस्तु मन्दो विशदप्रवृत्तो
 जातश्च नादो मुखनासिकेन ।
 स्थूलोऽपि हेतुः करतालनादः
 सञ्जायते सद्वल्यस्वनेन ॥ ६ ॥

(परिक्रम्यावलोक्य) हृहृह अयमपरः कः कुडां कान्तां प्रसादयति ।
 महान् खल्वस्यापराधः, येनेयमस्यां वेलायामपि न प्रसीदति ।
 अथवा प्रसन्ना खल्वियं व्यपदेशमिच्छति । कुतः,

बाष्पोपरुद्धजडगवदजिह्वाकण्ठं
 काहं तवेत्यसकलं प्रणयाद् वदन्ती ।
 सञ्जावतः प्रियवशं समुपागतापि
 स्त्रीभावतः प्रवदति प्रतिकूलमेव ॥ ७ ॥

कोनुखल्वयं पक्षी मैरवस्वरः । आ उत्लूकः खल्वयम् । कथं
 हसितमनेन । उत्लूकस्वरश्चवणभीतया कान्तया परिष्वक्तः
 खल्वयं तपस्वी । सदृशं वयसः किं परव्यापार(वीक्ष)णम् ।
 साधयामस्तावत् । (परिक्रम्य) कोनुखल्वयमस्मिन् नगरापणालिन्दे

सशङ्कितमतिस्निग्धं च सम्भाषते । अस्मत्सम्राज्ञाचारी खल्वयं
तपस्वी ।

सम्पीड्यते परिजनेन जनैर्वदेति
संविन्नवद् भवति भूषणनिस्वनेन ।

सङ्गं वदत्यसुखदं मदनाभिभूतः

सङ्केतमिच्छति च नेच्छति चाभिगन्तुम् ॥ ८ ॥

(परिक्रम्य) अये ज्योत्स्ना । नैषा ज्योत्स्ना, उभयपङ्क्तिगतानां प्रा-
सादानां गवाक्षान्तरगता दीपप्रमैषा । इह खलु प्रयत्नाद्वात्मा
रक्षितव्यः । अये अयं तु तस्करैः । एष हि,

दृढपरिकरबन्धदृष्टचित्तः

परगृह्णादनिविष्टदृष्टिचेष्टः ।

हुतगतिरपि दीपिकाघल्लोकी

भवति य पादनिपातनाद्भीरुः ॥ ९ ॥

हन्त परिहरिष्याम्येनम् । (पक्षान्ते स्थितः) गतो नृशंसः । वयमपि
तावत् प्रतिष्ठामहे । (परिक्रम्य) अये रक्षिणः खल्वेते । किञ्चु-
खल्विदानीं करिष्ये । भवतु दृष्टम् । इमां शृङ्गाटकस्थां विटस-
भां प्रविशामि । (विलङ्घ्य स्थित्वा)

आरक्षिणां तु विमुखं मितविक्रमाणां

मामभ्युपेत्य हसतीव ममैष खङ्गः ।

नैते तु रक्षिपुरुषा मम भारभूता

मत्कार्यसाधनपरोऽहमिह प्रविष्टः ॥ १० ॥

गता रक्षिणः । के रक्षन्ति रक्षितात्मानम् ।

अबहुपुरुषपक्षमेत्य शौर्यं

निशि विचरन्ति सरागलोभमोहाः ।

इह तु पुरुषकारसारसाक्षी

बहुविषमश्च सुखश्च रात्रिचारः ॥ ११ ॥

एतद् राजकुलम् । अहो स्थिरत्वमुच्छ्रितत्वं प्राकारस्य । इह
खलु प्रयुज्यते पुरुषाणां कक्ष्याबन्धः । अथवा प्रविष्ट एवाहं
चिन्तयितव्यः, यदि स्थिराः कपिशीर्षकाः । इह स्थित्वा रज्जुं
प्रक्षिपामि । नभः प्रजापतये । नभः सर्वसिद्धेभ्यः । प्रसीदन्तु बलि-
शम्बरमहाकालाः । विजृम्भतां रात्रिः । वर्धतां निद्रा । अनुमन्यतां
पद्मा । लयं गताः सर्वविम्बा भवन्तु । हताः परिपन्थिका भवन्तु ।
अथतु भगवती कार्यायनी । (रज्जुं क्षिप्त्वा) हन्त बद्धः कर्कटक-
रज्ज्वा कपिशीर्षकः । अहो भवितव्यस्य प्रभावः । एकेनैव
क्षेपेण सुसंसक्तं रज्जुं कार्यसिद्धिमिव पश्यामि । अहो बल-
वान् हि भगवान् प्रजापतिः । कुतः,

यत्ने कृते यदि न सिध्यति कोऽत्र दोषः

को वा न सिध्यति ममेति करोति कार्यम् ।

यत्नैः शुभैः पुरुषता भवतीह नृणां

दैवं विद्यानमनुगच्छति कार्यसिद्धिः ॥ १२ ॥

भवतु रज्जुमवलम्ब्यारोहामि । (आरुह्य दृष्ट्वा) अहो राजकुलस्य
श्रीः ।

विपुलमपि मितोपमं विभागा-

जिविडमिवाभ्युदितं क्रमोच्छ्रयेण ।

नृपभवनमिदं सहस्र्यमालं

जिगमिषतीव नमो वसुन्धरायाः ॥ १३ ॥

इह तु न स्थातव्यम् । अट्टालप्रतोलीन्द्रपथेभ्यः^० सर्वविघ्ना भ-
वन्ति । भवतु अनयैव रज्ज्वावतरिष्यामि । (अवतीर्य) कनुखत्वि-
दानीं रज्जुं प्रच्छादयामि । (विचिन्त्य) भवतु इष्टम् । अस्यां हस्ति-
शालायां पाशं छित्त्वा क्षिपामि । (प्रक्षिपति । परिक्रम्य)

अये तन्त्रीनादो युवतिकलग्नीतध्वनियुतः
अन्यतो यास्यामि ।

अये गन्धामोदो भजवरमदोद्बोधितपटुः ।
सुहृर्तं स्थित्वा यास्यामि ।

प्रभैषा दीपानामिह तु चितता रक्षिपुरुषाः
का गतिः ।

चिराद् रात्रौ शान्तं सह कमलषण्डैर्नृपगृहम् ॥ १४ ॥
यास्यामि । एष तयोक्तो मार्गः । इयं मन्दाकिनी । असौ वारु-
पर्वतकः । इयमुपस्थानसभा । अये अयं कन्यापुरप्रासादः ।
एष तु काष्ठकर्मबहुलतया समासन्नजालत्वाच्च सुखमारोढुम् ।
अथवा दुरारोहश्चेत्,

* 'इन्द्रमोदो' इति वा पाठो भवेत् । इन्द्रमदोद्बोधस्य छान्दोः 'इन्द्रमदः पुनः । छान्दि-
हे ना तु सप्तम्य सौ' इति केचनत्वानुपेक्षः ।

कान्तासमीपमुपगम्य मनोभिलाषा-

दुर्म्याधिशोहणमतेर्मम का विशङ्का ।

संसक्तनालगतकण्टकमीतचेता-

स्तृण्णादितः क इह पुष्करिणीं जहाति ॥ १५ ॥

भवत्सारोहामि । (आख्या) इदं तयोक्तं जालयन्त्रम् ।

(विधाव्य प्रविश्यामलोक्य च) साधु कुन्तिभोज ! साधु । उत्प्राहसित

इदं भवनेनानेन स्वर्गः । तथाहि,

हंसाः स्वपन्ति मणिरत्नशिलातलेषु

वैदूर्यमौक्तिककृताः सिकताप्रतानाः ।

स्तम्भाः प्रवालविहिताः किमिह प्रलापै-

र्मन्दीभवन्ति मणिदीपहताः प्रदीपाः ॥ १६ ॥

अलं रौद्रवेष्टेण । (चोरवेष्टमपनीय कर्ष्यादन्धं विमुञ्चति)

नलिनिका — (क) कोणुखु कुत्तन्तो भट्टिदारअस्स ।

भट्टिदारिआ वि अवस्थादुळ्ळहं णिहं लभवि अज्ज उ मम

पिओ आअच्छदि त्ति सुदमत्तेण एव ।

अविमारकः — (श्रुत्वा सहसोपसृत्य) भवति ! अयं मे वृत्तान्तः ।

नलिनिका — (विलोक्य सहर्षम्) (ख) साअदं भट्टिदारअस्स ।

अविमारकः — (दृष्ट्वा स्तनन्दम्) इयमियं सा । यत्र मम,

(क) कोनुखल वृत्तान्तो भर्तृदारकस्य । भर्तृदारिकाप्यवस्थादुर्लभां निद्रां लभत
अथ तु मम प्रिय आगच्छतीति धृतमात्रेणैव ।

(ख) स्वागतं भर्तृदारकस्य ।

१. 'या' क. पाठः. २. 'स्यां वि' ख. पाठः. ३. 'स एवो इ' क. पाठः. ४. 'जं'
भ' क. पाठः. ५. 'क' (खल' क. पाठः.

दृष्टिर्न तृप्यति ॥ परिष्वजतीव साङ्गं

तुद्धिस्त्वरं व्रजति बोधयतीव सुताम् ।

रागोऽभिचोदयति सादयतीव चाङ्गं

हर्षात् प्रसीदति विमुह्यति चान्तरात्मा ॥ १७ ॥

नलिनिका — (आत्मगतम्) (क) एसो खु भअयं कामदेवो ओघो विअ उभअपंखं पीडेइ । (प्रकाशम्) भट्टिदारअ ! अ-
लङ्करीअदु सअणअलं ।

अविमारकः — चाढम् । (उपविशति)

नलिनिका — (ख) भट्टिदारअ ! किं ओघोधेभि भट्टि-
दारिअं ।

अविमारकः — भद्रे ! अलमलं बालचापलेन । पश्य,

अहं द्विनंज्रो न सहस्रनेत्रो

मतिश्च मूढा सुचिरामिलषा ।

कामार्णवस्याय तु दृष्टपारं

चेक्रीड्यतां मे सुखमक्षियुगमम् ॥ १८ ॥

नलिनिका — (ग) जानामि जानामि भट्टिदारिअं अन्त-
रेण भट्टिदारअस्स परिस्समं ।

(क) एष खलु भगवान् कामदेव ओघ इवोभयपक्षं पीडयति ॥ भर्तृदारक ! अ-
लङ्कियतां शयनतलम् ।

(ख) भर्तृदारक ! भिमवबोधयामि भर्तृदारिकाम् ।

(ग) जानामि जानामि भर्तृदारिकाभ्यन्तरेण भर्तृदारकस्य परित्तमम् ।

अविमारकः — अथ सफलो मे परिश्रमः ।

कुरङ्गी — (बुद्ध्या) (क) हळा ! किं निरुणुकोसेण भणिअं ।

नलिनिका — (ख) भट्टिदारिए ! भणिदं खु मए पुढमं ।

अविमारकः — प्राप्तं खलु मया जीवितस्य फलं, येनेय-
भीदशं मोहं गता ।

कुरङ्गी — (अत्मगतम्) (ग) हं परिग्भट्टहि । (प्रकाशम्) हळा !
किं मए भणिदं ।

नलिनिका — (घ) भट्टिदारिए ! किञ्चि ण मन्तिदं ।

अविमारकः — अयमस्या मोहविस्तरेण द्वितीयो मे
मोहः ।

कुरङ्गी — (ङ) णळिणिए ! चिरं खु उवविट्ठा । का वेळा ।

नलिनिका — (च) संवुत्तं अद्धरत्तं ।

कुरङ्गी — (छ) तेण हि परिसन्तासि । एहि परिस्तजेहि मं ।

(क) हळा ! किं निरुणुकोसेण भणितम् ।

(ख) भट्टिदारिके ! भणितं खलु मया प्रथमम् ।

(ग) हं परिग्रह्यस्मि । हळा ! किं मया भणितम् ।

(घ) भट्टिदारिके ! किञ्चित् मन्त्रितम् ।

(ङ) नलिनिके ! चिरं खलुपविष्टा । का वेळा ।

(च) संवृत्तोऽर्थप्राप्तः ।

(छ) तेन हि परिश्रान्तासि । एहि परिश्रवस्व माम् ।

नलिनिका — (अपवार्क) (क) अहं संवाहेमि । भट्टिदारअ ।
परिस्सजेहि भट्टिदारिअं ।

अविमारकः — (सहर्षम्) बाढम् । एवमेव त्वमपि प्रियश-
तानि शृणु ।

कुरङ्गी — (ख) अळं अदिसिणेहेण । एहि दाव ।

नलिनिका — (ग) भट्टिदारिण् ! इअस्सि ।

कुरङ्गी — (बलदाकृष्याविमारकमालिङ्गति) (घ) हं †को दाणिं मं
संवाहेदि ।

नलिनिका — (कर्णे) (ङ) एवं विअ ।

कुरङ्गी — (सत्सम्भ्रमम्) (च) हा हीणं चारिचं । भीदस्सि ।

अविमारकः —

न त्वं प्रिये ! मम नवासि मनोभियोगात्
किं कम्पसे पवनवेगहता लतेव ।

(क) अहं संवाहयामि । भट्टिदारक ! परिष्वजस्य भट्टिदारिकाम् ।

(ख) अलमसिखेहेन । एहि दावत् ।

(ग) भट्टिदारिके । इयमस्मि ।

(घ) हे क इदानीं मां संवाहयति ।

(ङ) एवमिय ।

(च) हा हीनं चारित्रम् । भीतास्मि ।

भद्रे ! भयं त्यज कुरुष्व भयि प्रसादं

किं वा प्रलप्य बहुधा शरणागतोऽस्मि ॥ १९ ॥

(कुरङ्गी सलज्जं नलिनिकां विजोक्तयति)

नलिनिका — (क) भट्टिदारअ ! उट्टेहि उट्टेहि । भट्टिदारिआ भणादि । उट्टेहि किळ ।

अविमारकः — घाढम् । (उत्तिष्ठति)

(प्रविश्य)

५११ — (ख) जेढु भट्टिदारओ ।

अविमारकः — कथं भवती ।

धर्त्री — (ग) णळिणिए ! अब्भन्तरमण्डवे खु रइदं सअणं । भट्टिदारिअं भट्टिदारअं च तहिं एव पवेसेहि ।

नलिनिका — (घ) तह ।

(मिश्रःन्ता धात्रा)

नलिनिका — (ङ) भट्टिदारअ ! अब्भन्तरमण्डवे खु रइदं सअणं । तहिं एव पविसदु भट्टिदारिआए सह ।

(क) भर्तृदारक ! उत्तिष्ठोत्तिष्ठ । भर्तृदारिका गच्छति । उत्तिष्ठ किळ ।

(ख) जयसु भर्तृदारकः ।

(ग) नलिनिके ! अब्भन्तरमण्डवे खलु रचितं शयनम् । भर्तृदारिकां भर्तृदारकं च तत्रैव प्रवेशय ।

(घ) तथा ।

(ङ) भर्तृदारक ! अब्भन्तरमण्डवे खलु रचितं शयनम् । तत्रैव प्रविशतु भर्तृदारिका सह ।

अविमारकः — त्वमप्येवं प्रियशतानि शृणु । (हस्तेन तस्या
हस्तं गृहीत्वोत्तिष्ठति)

नलिनिका — (क) एदु एदु भट्टिदारओ ।

अविमारकः — अयमयमागच्छामि ।

(उभौ परिक्रामतः)

अविमारकः — (सहर्षम्) अनृणोऽस्मि यौवनस्य । कुतः,

नेत्रे बाष्पपरिप्लुते करधृतौ व्यावृत्तामानौ* रतनौ

श्रोणी च अधिकभारिका न विशदौ पादौ ह्रिया स्थन्दिनौ ।

एतत् सप्तपदप्रमाणमिह भोः! सम्पाद्यते योजना

यद्येषा क्षणदा भवेद् युगशतं धन्यो मदन्यः कुतः ॥

(निष्क्रान्तः सर्वे)

तृतीयोऽङ्कः ।

(क) एतेषु भट्टिदारकः ।

* वानप्रस्थमिदम् ।

अथ चतुर्थोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति चात्तेरिकाहस्ता मागधिका)

मागधिका — (क) अहो परिजनस्स पमादो । आसुप्प्यो-
दअं पि ण किदा पासदरअणा । ण सुणीअदि गोढीजनको-
ल्लाहळो । किंणुखु भवे । आ, रत्तिजागरदाए पभादप्पसुत्ता
भवे । जाव भट्टिवारिअं ओचोधेमि । (परिक्रामति)

(ततः प्रविशति विलासिनी वीजनेने)

विलासिनी — (ख) मागधिए ! चिट्ठ चिट्ठ ।

मागधिका — (ग) हल्ला ! मा वारेहि । भट्टिदारिआए
सुमणावण्णअं मए आणीअदि ।

विलासिनी — (घ) किं भट्टिदारिआए सुमणावण्णएण
वा अलङ्कारेण वा ।

मागधिका — (ङ) अविणीदे ! मा अमङ्गलं भणाहि । सवदा-
लङ्किदा भट्टिदारिआ होदु ।

(क) अहो परिजनस्य प्रमादः । आसुप्त्योदयमपि न कृता प्रसादरचना । न
श्रूयते गोष्ठीजनकोल्लाहलः । किंनुखल भवेत् । आ, रत्तिजागरतया प्रभातप्रसुता
भवेत् । जावद् भट्टिदारिकांमवबोधयामि ।

(ख) मागधिके ! तिष्ठ तिष्ठ ।

(ग) हल्ला ! मा वारय । भट्टिदारिकायै सुमनावर्णकं मयानीयते ।

(घ) किं भट्टिदारिकायाः सुमनावर्णकेन अलङ्कारेण वा ।

(ङ) अविनीते ! मा अमङ्गलं भण । सततालङ्कृता भट्टिदारिका भवतु ।

विलासिनी — (क) न खलु । आहूदी एव भट्टिदारिआए
अलङ्कारो न्ति भणामि ।

मागधिका — (ख) उम्मच्चिए ! णणु पुष्कं वि वासीअदि ।

विलासिनी — (ग) सदिसं एदं । सभावमणीआणि
मण्डिदाणि अदिमणीआणि होन्ति ।

मागधिका — (घ) हळा ! सुजोजिदो खलु भट्टिदारिआए
रूपाणुरूवो भत्ता ।

विलासिनी — (ङ) अलं पक्षवादेण । भट्टिदारअस्स
समीवे भट्टिदारिआ पदुमिणिअर विअ[†] दिस्सदि ।

मागधिका — (च) सुट्टु भणादि । अहं वि चिन्तेमि —
ससरीरो भअवं कामदेवो ईविसो भवेत्ति ।

विलासिनी — (छ) तह एव भट्टिदारिआ भट्टिदारअं विणा
खणमत्तं वि ण रमदि ।

(क) न खलु । आहूतरेव भर्तृदारिकाया अलङ्कार इति भणामि ।

(ख) उम्मत्तिके ! ननु पुण्यमपि प्राप्यते ।

(ग) सदृशमेतत् । सभावमणीआणि मण्डितान्यतिरमणीयानि भवन्ति ।

(घ) हळा ! सुयोजितः खलु भर्तृदारिकाया रूपानुरूवो भर्ता ।

(ङ) अलं पक्षपातेन । भर्तृदारकस्य समीपे भर्तृदारिका पश्चिर्नाय दृश्यते ।

(च) सुट्टु भणति । अहमपि चिन्तयामि — ससरीरो भगवान् वा न देव ईदृशो
भवेदिति ।

(छ) तत्रैव भर्तृदारिका भर्तृदारकं विना क्षणमात्रमपि न रमते ।

† एतदुत्तरं 'सुखस्य' इत्यपेक्षितं भवति ।

(ततः प्रविशति साक्षा नलिनिका)

नलिनिका — (सशोकम्) (क) सच्चो खु लोअण्णवादो—
बहुविग्घाणि सुहाणि त्ति । एसो खु संवच्छरो अदिक्कन्दो भट्ठि-
दारिआए अविच्छिण्णसुहसम्भोएण रदिं करिअ । अह्माअं पुण
गोद्धीजणस्स उत्तरकुरुवासो संयुत्तो । अज्ज उण महाराएण
विदिदो एसो खु वुत्तन्तो त्ति सुणिअ सीददि विअ सरीरं ।
भट्ठिदारिआ च लज्जाभअमअणेहि अभितालिअमाणा सन्झवेण
मुद्धा अवअदचेदणा विअ संयुत्ता । एसो खु पासादो णिव्वा-
विददीवो विअ मे पडिभादि । तेण भट्ठिदारएण विरहिदाए मम
एक्कं पि हिअअप्पीदिकरं ण जादं । भट्ठिदारओ अशिग्घेण
णिग्गदो त्ति सुणिअ अज्ज पट्ठादिदं विअ मे हिअअं । सम्म-
दि सुरुद्धं कण्णाउरं । (परिक्रम्य) अम्मो सहीओ । हळा माअ-
धिए ! किं एदं ।

मागाधिका — (ल) हळा ! किं पृच्छसि । णं मण्डणवेळा
भट्ठिदारिआए ।

(क) सत्यः सखः लोकप्रवादः—बहुविघ्नानि सुखानीति । एष सखः संवत्सरोऽस्ति-
श्रान्तो भर्तृदारिकाया अविच्छिन्नसुखसम्भोगेन रतिं कृत्वा । अस्माकं पुनर्गोधीजन-
स्योत्तरकुरुवासः संयुतः । अयं पुनर्महाराजेन विरित एष सखः वृत्तान्त इति श्रुत्वा
सीदतिव शरीरम् । भर्तृदारिका च लज्जाभयमदनैरभिताल्यमाना सन्तापेन मुग्धापरा-
सचेतनेव संयुता । एष सखः प्रासादो निर्यापितदीप इव मे प्रतिभाति । तेन भर्तृदा-
रकेण विरहिताया ममैकमपि हृदयप्रीतिकरं न जातम् । भर्तृदारकेऽविवेकेन निर्यास
इति श्रुत्वाय प्रह्लादितविव मे हृदयम् । सम्प्रति सुरुद्धं कन्यापुत्रम् । अम्मो सख्यौ ।
हळा मागाधिके ! किमेतन् ।

(ल) हळा ! किं पृच्छसि । ननु मण्डनवेळा भर्तृदारिकायाः ।

नलिनिका — (क) अदिक्कन्दो उच्छवो । (येविति)

उभे — (ख) सिविणं विअ किं एदं । भणाहि समाणा भवामो ।

नलिनिका — (ग) सच्चहा गओ भट्टिदारओ ।

उभे — हं ।

नलिनिका — (घ) अहं पि भट्टिवारिआए दुक्खं पेक्खिदुं असहन्ती इह आभवस्मि ।

सागधिका — (ङ) ण सक्कं खु भट्टिदारिआए अवत्थावे-
सणं । तह वि भट्टिदारिअं अस्सासइस्सामो ।

उभे — (च) एवं करेय ।

(सर्वा निष्क्रान्ताः)

मवेद्वक्कः ।

(ततः प्रविष्टव्यधिमारकः)

(क) अतिक्रान्त उत्सवः ।

(ख) स्वयं इयं किमेतत् । भण समाणा भवामः ।

(ग) सर्वथा गतो भर्तृदारकः ।

(घ) अहमपि भर्तृदारिकाया दुःखं प्रेक्षितुमसह्यमानेहागतास्मि ।

(ङ) न शक्यं खलु भर्तृदारिकाया अवस्थादर्शनम् । तथापि भर्तृदारिकाया-
श्वासयिष्यामः ।

(च) एवं कुर्मः ।

अविमारकः — (सञ्ज्ञोक्तम्)

कन्यापुरात् कथमपीह विनिर्गतं मे

भाग्यावशेषमयलम्ब्य शरीरमात्रम् ।

अद्यापि तन्मम मनो न तु मासुपैति

नावेक्षते मयि तया प्रिययावरुद्धम् ॥ १ ॥

कालुखलु भवेद्वस्था कुरङ्गयाः ।

ह्रीता भवेत् प्रेष्यजनप्रथादै-

र्भीता च राज्ञा दृढसन्निकषा ।

बाष्पाश्रिता मामनयेक्षमाणा

मोहं व्रजेद् रात्रिषु किं करिष्ये ॥ २ ॥

हन्त इष्टः प्रतीकारः । तयापि तावदस्मदपेक्षया नापेक्षित

आत्मा । तस्मादहमपि तावत् तदर्थे प्राणान् परित्यजामि ।

(परिक्लम्ब) कतिपयदिवसप्रोषितोऽहमस्मि । अथ तु मानसं शारीरं

च दुःखमसहामिष मे प्रतिभाति । इह हि,

निर्व्याजं परिचययर्धमानरागा

रूपाख्यमभिनययौवना मनोक्षाम् ।

त्वत्पुता तां क्षणमपि वञ्चितोऽस्मि जीवन्

कष्टोऽन्यः क इह भवेत् कृतमभावः ॥ ३ ॥

सम्प्रति हि यदनेनान्तर्दृष्टमानस्य क्षारीभवितुमारब्धो भगवान्

सूर्यः सहस्ररश्मिः । (सर्वतो विद्योक्तम्) अहो प्रतिभयता निदाघस्य ।

सम्प्रति हि,

अत्युष्णा ज्वरितेव भास्करकरैरपीतसारा मही

यद्वार्ता इव पादपाः प्रसुषितच्छाया द्वाग्न्याश्रयात् ।

विक्रोशन्त्यवशादिवोच्छ्रितगुह्यान्नात्ताननाः पर्वता
लोकोऽयं रविपाकनष्टहृदयः संचाति मूर्छामिव ॥ ४ ॥

किमिदानीं करिष्ये । न चास्म्यहं गन्तुं समर्थः । कुतः,

लिम्पन्ति रूक्षपथनाः सिकताग्निष्पूरैः
संस्वेदयन्ति च नगाः पशवैः पलाशैः ।
दावैर्द्रवीकृततनुः स्रवतीव भास्वा-
नादित्यपाकचलितः फलतीव लोकः ॥ ५ ॥

हा प्रिये ! हा सुन्दरि ! देहि मे प्रतिवचनम् । (पूर्व नाटयति ।
पुनर्निःश्वस्य । ऊर्ध्वमवलोक्य) रुष्टः खलु भगवान् सूर्यः सहस्ररश्मिः ।
अथवा,

किमत्र चित्रं विसृताः पयोदा
रुन्धन्ति सूर्यं ननु वातनीताः ।
अन्तःस्थितं मे यदि वारयन्ति
कामं भवेद् विस्मयनीयमेतत् ॥ ६ ॥

किमनेन जीवन्मरणेन । विसर्जयिष्याम्यात्मानम् । (उत्थाय परिक्षा-
मति) किञ्चुखलु करिष्ये । भवतु दृष्टम् । अस्मिन्नारण्यतटाके
विसर्जयिष्याम्यात्मानम् । धिगधर्मः खलु मे मरणमार्गः । अभि-
मानमोहान्महापथो विस्मृतः । अन्यथा प्रयतिष्ये । (विलोक्य)
भवतु दृष्टम् । अये अदूरे दृश्यते द्वाग्निः । तस्मिन् प्राणाना-
हुतिं करिष्यामि । (उपगम्य धनम्य च) भगवन् ! अग्ने ।

इष्टं चेदेकचित्तानां थद्यमिः साधयिष्यति ।

परत्रापि च मे कान्ता सा भवेदेककीर्तनी ॥ ७ ॥

(आर्द्रं प्रविश्य सकुतहृष्य) किमिदं वर्तते ।

दग्धाः स्फुलिङ्गनिकरैर्निपतन्ति वृक्षा

ज्वालाश्च मे मलयचन्दनपङ्कशीताः ।

अभिर्दयां हि कुरुते मदनातुरेऽति

पुत्रं पितेव च *परिष्वजति प्रहृष्टः ॥ ८ ॥

भोः ! किमतः परं विस्मयनीयम् । अग्निः खलु मां न वहति ।

अथवा †एतदप्यस्तिकारणम् । अन्यथा प्रयतिष्ये (परिष्वज्य) एष
खलु महान् पर्वतः,

असितजलदधृन्दैर्मिश्रसन्दिग्धशृङ्गो

गगनचरकुलानां विश्रमस्थानभूतः ।

सुकविमतिविचित्रो मित्रसंयोगहृद्यो

नरपतिरिव नीचो दृश्यते निष्कलाक्यः ॥ ९ ॥

भवतु तावदस्मिञ्छैले प्राणान् परित्यजामि । मरुत्प्रपातो हि

सर्वार्थसाधकः । यावदारोहामि । (आरुह्यावलोक्य) एतत् पानीयं

गोत्रस्थं स्नात्वोपस्पृश्य मन्त्रं जपामि । (तथा कृत्वा जपति)

१. 'त' क. पाठः.

* आत्मनेपदान्तरभाषितेति। 'परिष्वजते' इत्येव क. पाठो भवेत् । † एतद् ध्वदहनमपि
अस्तिकारणं निषिद्धान्तरणम् ।

(ततः प्रविशति विद्याधरः सह प्रियया)

विद्याधरः—

प्राक्सन्ध्या कुरुषूत्तरेषु गमिता स्नातः पुनर्मनसे
भूयो मन्दरकन्दरान्तरतटेध्वामोदितं यौवनम् ।
क्रीडार्थं हिमवद्गुहासु चरित्वा दृष्टिश्च संलोभिता
यास्यावो मलयस्थ चन्दननगान्मध्याह्निद्रासुखान् ॥ १० ॥

(भाषाश्रयानं निरूप्य) सौदामनि ! पश्य पश्य भगवत्या धमुन्धराया
दूरस्थां दर्शनीयामाकृतिम् । इह हि ,

शैलेन्द्राः कलभोपमा जलधयः क्रीडातटाकोपमा
वृक्षाः शैवलसक्षिभाः क्षितितलं प्रच्छन्ननिम्नस्थलम् ।
सीमन्ता इव निम्नगाः सुविपुलाः सौधाश्च बिन्दूपमा
दृष्टं वक्रमिवाभिभाति सकलं संक्षिप्तरूपं जगत् ॥ ११ ॥

मद्रे ! अवहिता भव । शीतचन्दननिलयं मलयं प्रयास्यावः ।

सौदामनी— (क) अय्य ! तह ।

(उभाषाभाषयानं निरूपयतः)

सौदामनी— (ख) अय्य ! ण पारेमि अविस्सन्ता गन्तुं ।

विद्याधरः— तेन हि कस्मिंश्चित् पर्वते मुहूर्तं विश्रम्यै
गमिष्यावः ।

(क) आर्य ! तथा ।

(ख) आर्य ! न पारयाम्यविश्रान्ता गन्तुम् ।

सौदामनी — (क) अय्य ! पिअं मे ।

(उगाधवसरतः)

विद्याधरः — सौवामनि ! पश्य पश्य ।

जलदगहनमुज्जतीव वेगा-

दभिपततीव मही समुद्रमुद्धा ।

जलवसमयतोयदा इवामी

भृशमभिभान्ति नगा विजृम्भमाणाः ॥ १२ ॥

भवति ! अयं पर्वतः समर्थ इवास्माकं मुहूर्तमातिस्थं कर्तुम् ।
तस्माद् विश्रान्तौ गेमिष्याथः ।

सौदामनी — (ल) अय्य ! एवं करेद्वा ।

विद्याधरः — सौदामनि ! पुष्पितानां नगानां बहुभागग्र-
हणमस्माकं धर्मः । तस्मादनृणान् वृक्षान् करिष्याथः ।

सौदामनी — (ग) अय्य ! तह ।

(पुष्पापचये नाटयतः)

विद्याधरः — (अविमारकं मिलोक्य) अये कोनुखत्कयम् । आ-
शातम् । विद्याधरः खलु मन्त्रभ्रष्टः । कुतः, रूपमीदृशं हि
नान्येषाम् । दिष्टया यदयं दृष्टः । भवत्वहमपि विस्मृतं पृ-
च्छामि ।

(क) आर्य ! प्रिये मे ।

(ल) आर्य ! एवं कुर्वः ।

(ग) आर्य ! तथा ।

अविमारकः— भवतु कृतं देवकार्यम् । प्रपतामि । (पार्श्व-
तो विलोक्य, विद्याधरं दृष्ट्वा) भोः! कोनुखल्वयम् । अथवा, स्वप्नो-
ऽयं भवेत् । न अहं सुप्तः । आ अन्तकाले मनुष्याः किमपि
पश्यन्ति । तदेतत् स्यात् । तदपि संमूढानां खलु । अहं तु
सर्वं जानामि । भवतु पृच्छाम्येनम् । भोः! कतरकुलान्वयो भ-
वतालङ्घ्यते ।

विद्याधरः— श्रूयताम्— ‘अहं मेघनादो नाम विद्या-
धरः । इयं तावदस्मत्कुडुम्बिनी सौदामनी नाम । अथ भगवन्तम-
गस्त्यमाराभयितुं मलयपर्वते विद्याधरैरुत्सवः प्रारब्धः । तत्र वयम-
पि सङ्केतिताः । इह मुहूर्ते विश्रम्य गमिष्याथ इत्ययतीर्णाः । एषो-
ऽस्माकं वृत्तान्तः । अथ किमर्थमिवानीं भवान् क्षितितलं देव-
लोकीकरोति ।

अविमारकः— (आश्चर्यगतम्) किन्तु खलु वक्तव्यम् । वर्त-
माने ममान्तकालेऽनृतं न वक्तव्यम् । (प्रकाशम्) भोः! सौवीररा-
जपुत्रोऽविमारको नाम्नास्मि ।

विद्याधरः— (आश्चर्यगतम्) एतदनृतम् । नेयमाकृतिर्मानुषी ।
(प्रकाशम्) अथ किमर्थमेकाकी भवानिहागतः ।

अविमारकः— (आश्चर्यगतम्) किन्तु खलु वक्ष्यामि । (अधोमु-
खास्तिष्ठति)

विद्याधरः— (आश्चर्यगतम्) भवत्वहमेव शास्यामि । (विद्याम-
वर्तयति) भोः! कष्टम् । अयं खलु भगवतोऽग्नेः पुत्र आत्मानं न

जानाति, कुन्तिभोजदुहितरं कुरङ्गीमभिलषमाणोः रममाणश्च तत्र विदिते सति निर्गतः, पुनः प्रवेशोपायमलभमानः प्राणपरित्यागाभिलाषी मरुत्प्रपातं कर्तुमिहारूढः । सापि च तत्र जीवन्मरणमनुभवति । अहमस्यास्मिन् कार्ये सहायो भविष्यामि । (मका-
क) भो अविमारक ! अच्छलं मित्रत्वं नाम । न शक्नोषि मया विवितमर्थं प्रच्छादयितुम् ।

अविमारकः — उच्यताम् ।

विद्याधरः — अद्यप्रभृत्यावयोः सख्यमस्तु । सकला च भव-
तोऽस्माभिरवस्था विदिता । प्राणपरित्यागार्थमिहारूढो भवान्
ननु ।

अविमारकः — वयस्य ! एवमेतत् ।

विद्याधरः — भोः । प्रीतोऽस्म्यनेन विस्रम्भेण । यदि तत्रा-
ज्ञातमेव प्रवेष्टुं स्यादुपायः, किं करिष्यति भवान् ।

अविमारकः — (सर्पण) किमप्यत् । अनुप्रवेक्ष्यामि । तदर्थो
हि व्याक्षेपः ।

विद्याधरः — तेन हि सखे ! दृश्यतामङ्गुलीयम् । (स्पर्शगुलीयकं
दर्शयति)

अविमारकः — वयस्य ! किमनेन प्रयोजनम् ।

विद्याधरः — एतदङ्गुलीयकं वक्षिणाङ्गुल्या धारयन्नदृश्यो भवति, वामेन प्रकृतिस्थः ।

अविमारकः — वयस्य ! एतदप्यस्ति ।

विद्याधरः — अयं ते प्रत्ययं करिष्यामि । वयस्य ! किं मां पश्यसि ।

अविमारकः — एवम् ।

विद्याधरः — अवहितो भव ।

अविमारकः — अवहितोऽस्मि ।

विद्याधरः — (दक्षिणाङ्गुल्यां प्रक्षिप्य) वयस्य ! किं मां पश्यसि ।

अविमारकः — वयस्य ! छायापि न दृश्यते, किं पुनः क्षीरम् । एते खलु लोके सुखिनो नाम ।

ये सम्भरन्ति गमने वनितासहायाः

क्रीडन्ति पर्यततटेषु कृतोपदेशाः ।

सर्वं विदन्त्यपि च मन्त्रकृतैः प्रभावै-

रन्तर्हिताश्च विवृताश्च सुखं भ्रमन्ति ॥ १३ ॥

भवतु, प्रविष्ट एवास्म्यनेन ।

विद्याधरः — (वामाङ्गुल्यां प्रक्षिप्य) तेन हि गृह्यतामङ्गुलीयकम् ।

अविमारकः — (प्रतिगृह्य) अनुगृहीतोऽस्मि ।

विद्याधरः — न न, अहमेवानुगृहीतः । कुतः,

न तथा रत्नमासाद्य सुजनः परितुष्यति ।

यथा तत् तद्रताकाङ्क्षे पत्रे दत्त्वा प्रहृष्यति ॥ १४ ॥

अविमारकः—एकस्तु मे संशयः । मम शरीरे परीक्षितु-
मिति वक्तुमसदृशमिव ।

विद्याभरः—तेन हि प्रक्षिप वक्षिणाङ्गुल्याम् ।

अविमारकः—घाढम् । (तथा करोति)

विद्याभरः—वयस्य ! गृह्यतामसिः ।

अविमारकः—घाढम् । (एङ्गं गृहीत्वा समिस्मयन्) अहो ख-
ङ्गस्य प्रभावः ।

प्रच्छन्नरूपस्त्वशनिः कथञ्चित्

खङ्गीकृतः स्यात्तु तडित्कलापः ।

निर्मर्त्सयन् सूर्यकृता प्रवीतिं

घनं वशामिः सहस्राभ्युपैति ॥ १५ ॥

विद्याभरः—अहो शीर्यमभिपुत्रस्य ! अस्य खङ्गस्य प्रभावं
विषाधरेष्वपि कतिञ्चित् सहन्ते । अग्निः खलु भगवामिमं रक्षति ।

अविमारकः—(एङ्गे दृष्ट्वा) अहो भगवतीनां विषानां
प्रभावः ।

दिव्यं स्वभावं समुपागतोऽस्मि

स एव नामास्मि गुणैर्विशिष्टः ।

इदं यदा निर्गुणमर्त्यवृन्दै-

र्न ज्ञायते चास्ति च मे शरीरम् ॥ १६ ॥

वयस्य ! कृतमस्मत्कार्यम् । गृह्यतामसिः ।

विद्याधरः—यदिष्टं भवतः । वयस्य ! अन्तर्हितश्चान्तर्हि-
तस्पृष्टश्च तत्स्पृष्टश्चान्तर्हिता भवन्तीति निश्चयः ।

अविमारकः—सखे ! प्रीतोऽस्मि । अयमभ्युदयावभ्युदयः ।
सखे ! अस्मदपेक्षया विलम्बितमिति तर्कयामि । मा भूविदानीं
वेलतिक्रमः ।

विद्याधरः—प्रविष्टोऽस्मि, यथापृष्टो भवान् ।

अविमारकः—किं बहुना भाषितेन ।

विद्यावशानां तु भवद्विधानां
कोऽस्मद्विधः स्यात् प्रतिकर्तुंकामः ।

प्रीतोऽस्म्यहं जीवितसम्प्रदानात्
प्रशाभि मां किं करवाणि भृत्यः ॥ १७ ॥

विद्याधरः—जानाम्यहं भयतोऽच्छलां मुक्तिम् । यदि च
भवानस्मद्वचनमनुवर्तते,

सख्यै मम प्रतिनिवेद्य मामिमां च
त्वं मामनुस्मर सखे ! गतिरीक्ष्यतां मे ।

कीद्वारसैः प्रतिविलोभय राजपुत्रीं
कार्यान्तरेषु पुनरप्यहमस्मि पार्श्वे ॥ १८ ॥

अहो पुरुषसारो हि नाम नेच्छति विसर्जयितुं मे मनः । वयस्य ।
गच्छामस्तावत् ।

अविमारकः—गच्छतु भवान् पुनर्दर्शनाय ।

विद्याधरः— बाढम् ।

(उत्थितो विद्याधरः सह प्रियया)

अविमारकः— (ऊर्ध्वमवलोक्य) एष हि तत्रभवान् मेघनादो
गगनार्णवमवगाढः । य एषः,

धातोद्भूताप्रवेशः सलिलधरवरीमृष्टनष्टाङ्गरागः

सम्यग्यक्षासिकक्षयः प्रिययुवतिकरसृष्टसङ्कटमथ्यः ।

धातोद्भूतोत्तरीयो मुकुटमणिगणैस्सारकाः सम्प्रमृद्धान्

श्रीमान् विद्याधरोऽस्तावुपरिगतिजवैः क्षीयमाणः प्रयाति ॥१९॥

इयमपि विद्याधलेन प्रियमनुवर्तते । यैषा,

जबशिथिलविमुक्तपार्श्वकेशी

स्तनस्तदवस्थानखिन्नसङ्गमथ्या ।

विग्रति कथितवत्तत्पूर्वकाया

तद्धिदिष तोयधरेषु दृष्टनष्टा ॥ २० ॥

गतस्तत्रभवान् मेघनादः । अहमप्ययैव नगराभिमुखो भवि-
ष्यामि । यावद्वतारामि । (अवतीर्थ) परिश्रान्त इवास्मि । भवतु,
एतस्मिन् शिलातले मुहूर्ते विश्रम्य गमिष्यामि । (उपविशति)

(सतः प्रविशति विदूषकः)

विदूषकः— (क) अहो तच्चहोदो सुगृहीदणामहेअस्स
सोवीरराअस्स अधण्णवा, (जा)ए* चिरं अपुत्तो भविअ अत्तणो

(क) अहो तत्रभवतः सुगृहीतनामधेयस्य सौवीरराजस्याधन्यता, यया चिरमपुत्रो

* 'अधण्णवा, जाए' इति पाठकरणे सामञ्जस्यं भवति ।

णिअमविसेसेण देव्वप्पसादेण अ भाणुसळोअदुळ्ळमं सुपुत्तं ळ-
मिअ पुणो वि ताविसो एव संवुत्तो । सव्वहा मम अ समच्च-
जीविददाए बन्धुजणस्स अधण्णदाए परिभट्ठो कुमारो । (परिभट्ठ-
अज्ज खु तत्तहोदीए भणिदं— खेमेण गद्धो कुमारो चि ।
अहव को एत्थ जाणादि अदिसुउमारो राअउमारो एआई
वम्महेण अमिताळिअमाणो परिभट्ठो कुसळो होदि चि । अहं
वि कुमारं वा कुमारस्स सरीरं वा पेक्खिस्सामि दाव सव्वळोअं
परिभमिअ । जदि ण पेक्खामि, तत्तहोदो परत्त सहाओ
होमि । परिस्सन्तो खु अहं । भोदु, एदस्सि पादपञ्चाआअं
मुहुत्तअं विस्समिअ गमिस्सं । (स्वपिति)

अविमारकः—कानुल्लु सन्तुष्टस्यावस्था । मुहु भवेद्
यदि मे निर्गमनं तेन श्रुतं, न श्रुतं चेद् विपत्स्यते स ग्राहणः ।
अथवा किं मम सर्वारम्भैस्तेन विना । स हि,

गोष्ठीषु हास्यः समरेषु योधः

शोके शुभः साहसिकः परेषु ।

शूचात्मनो निवपविशेपेण देवप्रसादेन च मानुषलोकदुर्लभं सुपुत्रं लब्ध्वा पुनरपि
तादृश एव संवृत्तः । सर्वथा मम च समाप्तजीविततया बन्धुजनस्पर्शान्वयतया परिभट्टः
कुमारः । अथ स्वलु तन्ममयया भणितं— खेमेण गतः कुमार इति । अथवा कोऽत्र
जानाति अतिसुकुमारो राजकुमार एकाकी मन्मथेनाभिज्ञात्मानः परिभट्टः कुशा-
लो भवतीति । अहमपि कुमारं वा कुमारस्य सरीरं वा प्रेक्षिष्ये तावत् सर्वलोकं परि-
भ्रम्य । यदि न प्रेक्षे, तत्रभवतः परत्र सहायो भवामि । परिश्रान्तः खल्वहम् ।
भवतु, एतस्यां पादपञ्चदश्यां मुहूर्तकं विश्रम्य गमिष्यामि ।

फुटीकरिस्सं । भो वयस्स ! सावेण साविदो सि, जदि अत्ताणं छादेसि ।

अविमारकः— वयस्य ! अयमस्मि ।

विदूषकः— (क) कहिं कहिं सि ।

अविमारकः— (वामाङ्गस्यामकुडीयकं प्रक्षिप्य) वयस्य ! अयमस्मि ।

विदूषकः— (ख) पुढमं सुद्धो अधिमारओ, इदणि माआविमारओ संवुत्तो । एव माआवित्तअ ! किस्स तुवं कण्णाउरे पच्छण्णरूपो ण चरसि ।

अविमारकः— वयस्य ! इदानीं खल्वेतदुपलब्धम् ।

विदूषकः— (ग) अच्छरीअं अच्छरीअं । कुट्टो दाणि एवस्स आगमो ।

अविमारकः— सर्वमन्तःपुरे कथयिष्यामि ।

समिव पश्यामि । भयम्वा स्फुटीकरिष्यामि । भो वयस्य ! सावेण साविदोऽसि, यथा-
त्मानं छादयसि ।

(क) क. जासि ।

(ख) प्रथमं सुद्धोऽविमारकः, इदानीं मायाविमारकः संवृत्तः । एव मायावित्तक ।
कस्मात् त्वं कन्यापुरे पच्छिमरूपो न चरसि ।

(ग) आश्चर्यमाश्चर्यम् । कुत इदानीमेतस्यागमः ।

विदूषकः—(क) सम्पदि कुमुदिलवो सि ।

अविमारकः—वैधेय ! शीघ्रमागच्छ प्रक्षेपभूमिप्रवेशाय ।
नैवायं हस्तो मोचयितव्यः ।

विदूषकः—(ख) अच्छरीअं अच्छरीअं । अहं पि दाव अ-
दिस्तो । मम सरीरं अत्थि वा णत्थि वा । उच्छिष्टं करिस्सं ।
धु धु ।

अविमारकः—मूर्ख ! अलमलं विलम्बितेन । स्वरते मे
मनः कान्तादर्शनाय । (आकर्षति)

विदूषकः—(ग) ण मे सद्धा ।

अविमारकः—इत्त भोजनवेलां प्रतिपालयामि ।

विदूषकः—(घ) कच्चि कालं विस्समिअ गमिस्सामो ।

अविमारकः—किं न स्मरति मां कुरङ्गी ।

विदूषकः—(ङ) किण्णुल्लु जीवदि णग्गन्धस्समाणिआ ।

अविमारकः—वयस्य ! थाचे भवन्तं, शीघ्रमागम्यताम् ।

(क) सम्पदि कुमुदिलवोऽसि ।

(ख) आश्चर्यमाश्चर्यम् । महमपि तावदहस्यः । मम शरीरमस्ति वा नास्ति
वा । उच्छिष्टं कारिष्यामि । धु धु ।

(ग) न मे श्रद्धा ।

(घ) कंचित् कालं विश्रम्य गमिष्यावः ।

(ङ) किंनुल्लु जीवति नगान्धध्वनिना ।

विदूषकः — (क) किस्स तुवं किदसमावुत्तो वड्डओ विअ तुवरसि ।

अविमारकः — मूर्ख ! इतस्तावत् ।

विदूषकः — (ख) मां कइटे(हि), अअं अणुधावामि ।

अविमारकः — (परिक्रम्य) एतन्नगरम् ।

विदूषकः — (ग) पेक्खामि दाव णअरस्स सोहं ।

अविमारकः — इदं राजकुलम् ।

एतन्नेन्द्रभवनं निशि जातशङ्को

यत् साहसं समुपलभ्य तथा प्रविष्टः ।

भूयस्तदेव दिवसे सुसहायमायो

हृन्वं सतामिव पटुः प्रविशाम्यशङ्कः ॥ २२ ॥

(परिक्रम्य) इदानीं प्रासादे स्नातयाम्यन्तरस्थया कुरङ्गया भयित-
व्यम् ।

विदूषकः — (घ) जहिं वा तहिं वा पवितामो । अदिक्क-
मदि भिक्खवेळा ।

(क) कस्मात् त्वं कृतसमावर्तो वटुक इव त्वरसे ।

(ख) मां कर्षे, अयमनुधावामि ।

(ग) पश्यामि तन्नगरस्य स्तोमात् ।

(घ) यत्र वा तत्र वा प्रविशामः । अनिक्रामति भिक्षवेळा ।

अविमारकः — एहि तावदभ्यन्तरमेव प्रविशावः । (प्रविश्य)
इह हि,

पुरे गृहे वापि पुरा सुखोचितै-
र्मनस्विभिर्दुर्लभश्चिन्तयागतैः ।

पुनः कृतार्थमुदितान्तरात्मभिः
सुखं प्रयेष्टुं सविशेषकर्मभिः ॥ २९ ॥

(निष्क्रान्तौ)

चतुर्थोऽङ्कः ।

अथ पञ्चमोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति कुरङ्गी नलिनिका च)

नलिनिका — (क) भट्टिदारिण ! अलं सन्वादेण । कण्णाउर-
प्पासायं आल्लुहिअ विट्ठिविलोभणं करिस्सामो ।

कुरङ्गी — (ख) हला ! किं तुए मम हिअअं परिज्जायं ।
एत्थ हि अजाणन्तेण परिजणेण मम परितोसंणिमित्तं वडलस-
रलसज्जुणकवम्बणीयणिउ(र ? ल)प्पहुदीणि मेहकालवळ्ळहा-
णि परमसुरहीणि आणीअमाणाणि मं उम्मादअन्ति । अह अ
इमे मोरा अह्माअं राअउळमाणसे अदिपीठमदभायं करन्ति ।
अहोहि सदवळाळिवा वि अवेसकालज्जवाए उच्चणो अ(वि ?-
हि)कम्भभायं वसेंदि । सुअसारिआ वि वक्खाणं एव कहेथुं
आरक्का । मम णिव्वेवमायं अजाणन्ती भूविअसारिआ वि
सव्वलोअवुत्तन्तं कहइस्सामि चि आअदा । मम रोआवत्थं

(क) भट्टिदारिके । अलं सन्वादेन । कण्णापुरमाणादमारुह्य दृष्टिविलोभनं करि-
ष्यामि ।

(ख) हला ! किं त्वया मम हृदयं परिज्ञातम् । अत्र ह्यज्ञानता परिजनेन मम प-
रितोषनिमित्तं वडुलसरलसर्जाङ्गनफदम्बनीयनिचुलममृतीभिः भेषकालयद्गुह्यानि परम-
सुरभीप्यानीयमानानि सामुम्मादयन्ति । अथ चेमे मयूरा अस्माकं राजकुटुम्बानसे
अतिपीठमदभावं कुर्वन्ति । अस्माभिः सतसलाहिता अण्णदेसकालहतपारमनोऽधिकक-
मायं दर्शयन्ति । शुक्रशारिकापि व्याख्यानमेव कथयितुं आरब्धा । मम निर्वेदभावम-
जानन्ती भूतिकशारिकापि सर्वलोकवृत्तान्तं कथयिष्यामीत्यारब्धा । मम रोमाश्रयो ममु-

पुच्छिदुं आभदो परिजणो मं णिच्छन्धिअ णिवेवेदि । ता इ-
च्छामि भुहुत्तभं पासादे अच्छिदुं (?) ।

नलिनिका — (क) जं भट्टिदारिआए रुइवं । होडु ।

(उभे आरोहतः)

कुरङ्गी — (ख) हुला ! एत्थ वि महन्तो अणत्थो उट्ठिओ
विज्जुप्पदीयं धारिअ कालमेहो ।

नलिनिका — (ग) भट्टिदारिए ! अलं उक्कण्ठिदेण । पेक्ख
पेक्ख णवसल्लिखरुइसुव्वं पविरलजलणिवाइवस्सणीअं गअ-
णअलं ।

कुरङ्गी — (घ) पेक्खामि अ रमणीअं आआसं ।

(ततः प्रविशत्यविमारको विदूषकश्च)

अविमारकः — अयस्य ! इष्टा सा कुरङ्गी । यैषा,

रोगादकालागुरुचन्दनार्द्रा

विमुक्तभूषा गतहावभावा ।

मागतः परिजनो मां निर्धन्य निवेदयति । तदिच्छामि मुहूर्तकं मासादे (आसितुम् ?) ।

(क) यद् भर्तृदारिकायै सन्ततम् । भवतु ।

(ख) हुला ! अत्रापि महाननर्थ उच्यते : विज्जुप्पदीयं धृत्वा कालमेवः ।

(ग) भर्तृदारिके ! अलमुक्कण्ठितेन । पश्य पश्य णवसल्लिखरुइसुव्वं पविरलजल-
निपातवर्षणीयं गमनतलम् ।

(घ) पश्यामि अ रमणीयमाकाशम् ।

विभाति निर्व्याजमनोहराङ्गी

वेदश्रुतिर्हेतुविवर्जितेव ॥ १ ॥

विदूषकः — (क) भो ! तुहो सि । तुवं खु सव्वलोए अहं
सुखो ति अत्ताणं आअरसि । जिवो दाणि तत्तहोदीए सहाव-
रमणीएण रूपेण । चिन्तेमि भयदो विओएण इअं तणुआ जादा ।
एवं पि एसां बालच्चन्दलेहा विअ दिट्ठि तोसेदि ।

अविमारकः — सखे ! अतिपण्डित इयं, किमेतत् ।

विदूषकः — (ण) भो ! णिअपरिधेएण मं परिहंससि ।
अपुच्छो जणो मम बुद्धिं अजाणन्तो अहिअवरं पसंसेदि । अहं
पि तं जाणिअ एवस्सि णअरे केण वि विस्सम्मं ण करोमि ।

अविमारकः — अलमौदासीन्येन । बहुजनपरिवारतया न
लब्धः क्षणः कान्तां प्रबोधयितुम् । तद्विद्वान्तां प्रासादगतामपि
तत्रैव तां बोधयिष्यामः ।

(क) भोः ! तुहोऽस्मि । त्वं खलु सर्वलोकेऽहं सुख्य इत्यादमानमाचरसि । जित
इदानीं तत्रमक्षयः स्वभाववर्मणायेन रूपेण । चिन्तयामि भवतो त्रियोगेनेयं तनुका
जाता । एवमभ्येता बालचन्द्रलेखेण धर्ष्टिं तोषयति ।

(ख) भोः ! नित्यपरिधयेन मां परिहससि । अपूर्वो ज्ञानो मम बुद्धिमज्जानकाधि-
कतरं पशंससि । अहमपि तद् ब्रह्मैतस्मिन्नगरे केनापि विलम्बं न करोमि ।

विदूषकः — (क) सुदु भवं भणानि । पासादं आलुहामो ।

अविमारकः — सखे ! प्रयत्नादारोढव्यं यथा *तथा न प्र-
वर्तते प्रासादशब्दः ।

विदूषकः — (ख) भो ! न सकं एवं । को सकदि उच्छिष्टं
णकरन्तो भुञ्जिदुं । अहं एत्थ भिङ्गामि । तुवं एव आलुह ।

अविमारकः — यदि विमुञ्चे, हृदयते भवान् ।

विदूषकः — (ग) भो ! धिस्सरिदं सु मए एवं । पुणो पुणो
कहेहि ।

अविमारकः — हतस्तायत् । (आश्वासनलोभ्य) सखे ! ह्यम-
स्मत्कान्ता शिलातले नलिनिकया सहास्ते । येषां,

सव्ये करे समुपवेश्य मुखं सुवीनं

कालं मनोभयसहायममृष्यमाणा ।

व्यघ्रा विचिन्तयति किञ्चिदलोलवृष्टि-

र्षाण्यं निवारयितुमूर्ध्वमवेक्षमाणा ॥ २ ॥

(क) सुदु भवान् भणति । प्रासादमारोहायः ।

(ख) भो ! न शक्यमेतत् । कः पातोऽपुच्छिष्टमकुर्वन् भोक्तुम् । महमत्र तिसा-
मि । त्वमेमारोह ।

(ग) भो ! विस्तृतं सख मयैतत् । पुनः पुनः कथय ।

* तथाप्यसौ यथावाक्यं प्राक् प्रयोक्तो वा तस्मात् प्रसिद्धो वा । प्रयोगविशेषः ॥ वाच-
मर्थः कश्चिन् विवक्षितोऽर्थः ।

कुरङ्गी — (स्वगतम्) (क) किं एवेण जीवस्मरणेण । (प्रकाशम्)
णळिणिण्णै! गच्छ, माअधिअं आणेहि उवक्काणेण ।

नलिनिका — (ख) एआइणिं भट्टिदारिअं उज्झिअ कइं
गमिस्सं । ण हूँ एत्थ को विं जणो ।

(प्रविश्य)

हरिणिका — (ग) जेदु भट्टिदारिआँ । भट्टिदारिए! भट्टिणी
भणादि — सम्पदि कीविसी सीसवेदणसि । एवं वि ओसधं
ळिम्पेहि किल्ल ।

कुरङ्गी — (घ) णळिणिण्णै! गच्छ दाणि तुयं । तस्सेमि देवो
वरिसिहुं आरब्धो । अहं इच्छामि अहिणयेण आआसतोएण
झाडुं । ता तुयारेहि उवक्काणं ।

नलिनिका — (ङ) जं भट्टिदारिआ आणयेदि ।

(क) किमेतेम जीवस्मरणेन । नलिनिके! गच्छ माअधिकामानयोपस्रामेन ।

(ख) एकाकिनी भर्तृदारिकाभुजित्वा कथं गमिष्यामि । न खल्वत्र कोऽपि जनः ।

(ग) जयतु भर्तृदारिका । भर्तृदारिके! भट्टिनी भणति — सम्पति कीदृशी धीर्य-
वेदनेति । एतदप्युपधं लिप्प किल्ल ।

(घ) नलिनिके! गच्छेदानीं त्वम् । तर्कयामि देवो धर्मितुमारब्धः । अहमिच्छाम्य-
मिमयेनाकाशतोयेन झगदुम् । तत् त्वर्योपस्रानम् ।

(ङ) वद भर्तृदारिकाज्ञापयति ।

१. 'आत्मन' वा. पाठः. २. 'गु' सा' क. पाठः. ३. 'हि' ख. पाठः. ४. 'कि'
ख. पाठः. ५. 'मा । अहिणी' क. पाठः. ६. 'एव ओ' क. पाठः.

अविमारकः — किञ्चुस्त्वनया व्यथसितम् ।

कुरङ्गी — (क) हळा । एहि दाव ।

नलिनिका — (ख) भट्टिदारिण ! इअस्मि ।

कुरङ्गी — (ग) हळा ! णं सीदळं दे सरीरं ।

नलिनिका — (घ) भट्टिदारिण ! ण आणामि ।

कुरङ्गी — (ङ) हळा । एहि परिस्सजेहि मं ।

नलिनिका — (च) भट्टिदारिण ! सह । (परिष्वजते)

कुरङ्गी — (छ) हळा ! अविसीदळं मणोहरं च दे सरीरं ।

नलिनिका — (ज) अणुग्गहीदस्मि ।

कुरङ्गी — (झ) हळा ! सम्पदि णत्सवि विअ मे सरीरदाहो ।

(क) हळा ! एहि दावत् ।

(ख) भट्टिदारिके ! इयमस्मि ।

(ग) हळा ! ननु सीतलं ते शरीरम् ।

(घ) भट्टिदारिके ! न जानामि ।

(ङ) हळा ! एहि परिष्वजस्व माम् ।

(च) भट्टिदारिके ! तथा ।

(छ) हळा ! अतिशीतलं मनोहरं च ते शरीरम् ।

(ज) अनुगृहीतास्मि ।

(झ) हळा ! सम्पदि नश्यतां मे शरीरदाहः । इन्त कृतः सखीमणयः । समाप्त-

(त्वगतम्) हृन्त किदो सहिष्णवो । समचो अ अज्ज एवाए
सरीरसंसग्गो । (मकारात्) गच्छ दाणि तुवं ।

नलिनिका — (क) जं भट्टिदारिआ आणवेदि । (विष्कान्ता)

हरिणिका — (ख) भट्टिदारिए! भट्टिणीए किं णिवेदेमि ।

कुरङ्गी — (ग) अज्ज विअवरोआ सोत्था होदि सि ।

हरिणिका — (घ) कहं तुए विज्जावं सि पुच्छिदा किं
विष्णवेमि ।

कुरङ्गी — (ङ) सुहु तुए विज्जावं । एवेण ओसधविसेसेण
सि भणेहि ।

हरिणिका — (च) जं भट्टिदारिआ आणवेदि । (विष्कान्ता)

अविमारकः — किमुखल्वनया व्यवसितम् ।

उष्णं भ्रसिति तन्वङ्गी सर्वतः प्रेक्षते मुहुः ।

नेत्राभ्यां क्षाणपूर्णाभ्यां किमु कर्तुं व्यवस्थिता ॥ १ ॥

आचैतस्याः हारीरसंसर्गः । गच्छेदानीं त्वम् ।

(क) यद् भर्तृदारिकाज्ञापयति ।

(ख) भर्तृदारिके! भट्टिन्यै किं निवेदयामि ।

(ग) क्षण विगतारोगा स्वस्या मयसीति ।

(घ) कथं त्वया निहातमिति पृष्टा किं विज्ञापयामि ।

(ङ) सुहु त्वया विज्ञातम् । एतेनौषधिशेषेणेति मय ।

(च) यद् भर्तृदारिकाज्ञापयति ।

कुरङ्गी — (क) होदु, उत्तरीअघासेण अत्ताणं उब्बन्धिअ वावाइस्सं । (उत्थाय तथा कुर्वती मेघस्तनितं ध्रुवा) इं परित्ताआहि परित्ताआहि मं ।*

अविमारकः — सखे ! न शक्यमतः परमुपेक्षितुम् । (अकुली-
यकी वामाकुल्यां प्रक्षिप्य) कान्ते ! न भेतव्यं न भेतव्यम् । (इति कुरङ्गी-
मुत्थापयति)

कुरङ्गी — (सद्वर्णम्) (ख) किण्णुखु सच्चं एवं । मूढा विअ जांदा ।

अविमारकः — कान्ते ! व्यपनीयतां दाह्ना । (परिष्वजते)

कुरङ्गी — (ग) अच्छरीअं । एकक्खणेण णस्सदि विअ मे सरीरदाहो ।

अविमारकः — अयं खल्वस्याः परिष्वङ्गः,

सततपरिचितो मनोभियोगा-

वधिकरसः प्रथमात् समागमात् ।

रणशिरसि नृपेण साहसाद्यो†

विजय इवाद्य मयानुभूयते ॥ ४ ॥

(क) भवतु, उत्तरीयवास्तसात्मानमुद्गम्य न्यापादयिष्यामि । इं परित्रायस्व परि-
त्रायस्व माम् ।

(ख) किण्णुखु सख्यमेतत् । मूढेष्वं ज्ञाता ।

(ग) आश्चर्यम् । एकक्षणेन नश्यतीव मे शरीरदाहः ।

१. 'झी—उ' क. पाठः.

* इत उत्तरं '(इति पश्यति)' इत्यपेक्षितं भावि । † 'व्याहारात्' इति इच्छन्तः पाठो भावि ।

विदूषकः— (क) कहं रोदितुं आरब्धः । अलं अविमर्शं सन्दावेण । अहं अहं वि रोवामि । एकं पि तर्हि दुःखं मम णअणादो बण्णं ण णिग्गच्छइ । अदा मे पिदा उवरदो, तदा वि महस्तेण आरम्भेण रोदितुं आरब्धो । बण्णं ण णिग्गच्छइ । किं पुण अण्णसन्दावस्सै । तह वि अणुस्सुओ रोवामि ।

अविमारकः— अलमुत्प्रहसितेन । अच्छलो हि कोहो नाम ।

न ते न शुक्तिर्मम दूषणीया
येन प्रकामं भवतास्मि हास्यः ।
प्राज्ञस्य मूर्खस्य च कार्ययोगे
समत्वमभ्येति तनुर्न शुक्तिः ॥ ५ ॥

(अविश्य)

मलिनिका — (ख) हरिणिण् । हरिणिण् ! । कहं दुवारं रुद्धं । हकि दुवारणिरोहेण अवअवसम्भावं अत्ताणं करिस्तदि त्ति

(क) कथं रोदितुमारब्धः । अलमविमर्शं सन्तापेन । अथवा अहमपि रोदिमि । एकमपि तत्र दुर्लभं मम नयनाद् बाष्पं न निर्गच्छति । यदा मे पितोपरतस्तदापि महत्तारम्भेण रोदितुमारब्धः । बाष्पं न निर्गच्छति । किं पुनरन्यसन्तापस्य । तथा-
प्यनुत्सुको रोदिमि ।

(ख) हरिणिके । हरिणिके ! । कथं द्वारं रुद्धम् । हा धिग् द्वारनिरोधेनापगतसन्ता-

तकेभि । हरिणिष्ट ! हरिणिष्ट ! । हृदि तं एव संतुष्टं ।

अविमारकः— नलिनिकाया इव स्वरः । वयस्य ! विषा-
ध्यातां हारम् ।

विदूषकः— (क) जं भवं आणवेदि । (गिषाव्य) एवु एवु
भोदी ।

नलिनिका— (ल) हं को वारिणि एतो पुरिसो ।

विदूषकः— (ग) सुद्ध विञ्जावं तुष्ट । अहो राअउळस्स वि-
सेतो । को अण्णो जणो मं पेक्खिअ पुरिसो सि भणादि । इत्थि-
आ खु अहं ।

अविमारकः— नलिनिके ! प्रविशोदानीम् ।

नलिनिका— (घ) कहं भट्टिदारओ । भट्टिदारअ ! वन्दा-
मि । भट्टिदारअ ! को एतो पुरिसो ।

विदूषकः— (ङ) अहं पुक्खरिणी णाम चेदी ।

अविमारकः— योऽस्माभिः सदा कथ्यते सन्तुष्ट इति,
सोऽयं ग्राह्यः ।

पसारानं करिष्यतीति तर्क्यामि । हरिणिके ! हरिणिके । । हा भिग् सदेव संतुष्टम् ।

(क) मद् भक्तानामापत्ति । एत्वेतु मयती ।

(ल) हं क इदानीमेव पुरुषः ।

(ग) सुद्ध विज्ञातं स्वयं । अहो राजकुलस्य विशेषः । कोऽन्यो जगो नां प्रेक्ष्य
पुरुष इति भणति । की खल्वहम् ।

(घ) कथं भर्तृदारकः । भर्तृदारक ! वन्दे । भर्तृदारक । क एव पुरुषः ।

(ङ) अहं पुष्करिणी नाम चेदी ।

नलिनिका — (क) आ दिव्यपुरुषो णअरायणाळिन्दे अर्अ वल्लणो ।

विदूषकः — (ख) आम्भ भोदि ! जण्णोपवीदेण वल्लणो, चीवरेण रत्तपटो । अदि वत्थं अवणेमि, समणओ होमि । भोदि ! किं एवं ।

नलिनिका — (ग) भट्टिवारिआए उवह्माणं ।

विदूषकः — (घ) किं एदिणा धुमुक्खिवाए रोदन्तीए अत्त-होवीए उवह्माणेण कट्थं । गच्छ सिग्घं भोअणं आणेहि । अहं अग्गासणीओ होमि ।

नलिनिका — (ङ) दुग्घल्लण ! एवं पि भोअणं चिन्तेसि । सम्भं वाय विट्ठु । कहं दिअसे अणेअपुसससम्पादे राअमग्गे भट्टिवारओ पविट्ठो ।

अविमारकः — सर्वं भवत्यै सन्तुष्टः कथयिष्यति ।

(क) आ दृष्टपूर्वो नगरायणाळिन्देऽयं ब्राह्मणः ।

(ख) जान भवति ! यज्ञोपवीतेन ब्राह्मणः, चीवरेण रत्तपटः । यदि वल्लभ-नयामि, धमणको भवामि । भवति ! किमेतत् ।

(ग) भर्तृदारिकाया उपस्तानम् ।

(घ) किमेतेन धुमुक्खिताया रुदन्त्या अग्रभवत्या उपकानेन कार्यम् । गच्छ शीघ्रं भोजनयानम् । अह्नम्रासनीयो भवामि ।

(ङ) दुर्गल्लण ! एतदपि भोजनं चिन्तयसि । सर्वं तप्तं तिष्ठतु । कथं दिव-सेऽनेकपुरुषसम्पातो राजभार्ये भर्तृदारकः पविष्टः ।

नलिनिका — (क) विसर्जिदक्षि इमिणा बहुमाणवअणेण ।
होदु, इमं गद्धिअ चउत्ताळं पविसिअ गोठ्ठीजणेण सह वुत्तन्तं
सुणामि । एहि वक्खण ! (इत्याकरोति) ।

विदूषकः — (ख) अम्बह्मणं अम्बह्मणं ।

कुरङ्गी — (ग) हस्तो खु अअं वक्खणो ।

अभिमारकः — वयस्य ! हास्यः खलु भवान् ।

विदूषकः — (घ) को एत्थ मम अस्सजेअं भणादि । अहं
ण हस्तो, तच्चहोदी एय हस्ता । जा अत्तणो अवत्थं जाणिअ
किं पि कर्तुं ववसिअ मेहसहं सुणिअ सख्यं विसुमरिअ पडिदा ।

कुरङ्गी — (ङ) हं एवं पि इमेहि विहं ।

नलिनिका — (च) याचिेमि अहं । इदो एहि वक्खण ! ।

(क) विसर्जितास्म्यनेन बहुमानपचनेन । भवतु, इमं गृहीत्वा चतुःस्राळं प्रविश्य
गोठ्ठीजनेन सह वृत्तान्तं शृणोमि । एहि वक्खण ! ;

(ख) अम्बह्मण्यमम्बह्मण्यम् ।

(ग) हास्यः खल्वयं वक्खणः ।

(घ) कोऽत्र ममाश्रयेयं भणाति । अहं न हास्यः, तत्रभवत्येव हास्या । परस्मै-
उपस्थां क्वाप्वा किमपि कर्तुं व्ययस्य मेघशब्दं श्रुत्वा सर्वं विस्मृत्य पतिता ।

(ङ) हम् एतदप्याभ्यां हसम् ।

(च) याचिऽहम् । इत एहि वक्खण । ।

विदूषकः — (क) जह भोजनं देसि, तवो गच्छामि अहं ।
इहं आजन्तुजस्स भोजनदानं ।

नलिनिका — (ख) एहि मे सव्वाभरणं देमि ।

विदूषकः — (ग) नहि चिदवअणेण पित्तं णस्सदि । मम
हत्थगदं करेहि ।

नलिनिका — (घ) एवं होवु । (आभरणान्धनमुच्य ददाति)

विदूषकः — (ङ) सुणावु होवी ।

नलिनिका — (च) मूढ । ब्रह्मण ! अउस्साळे उवविसिअ
गोह्मीजणेण सह सुणामि ।

विदूषकः — (छ) तत्तहोवीं पुच्छिअ आजग्छामि ।

नलिनिका — (ज) को तुवं, मम सव्वाभरणं गच्छिअ व-
ळ्ळहो जावो । एहि दाव । (विदूषकं हस्ते गृह्णाति)

विदूषकः — (झ) भोदि ! मा मा एवं । अदिसुउमारो खु
अहं ।

(क) यदि भोजनं ददाति, ततो गच्छाम्यहम् । इहमाजन्तुजस्स भोजनदानम् ।

(ख) एहि मे सर्वाभरणं ददामि ।

(ग) नहि घृतवचनेन पित्तं नश्यति । मम हस्तगतं कुट्ट ।

(घ) एवं भवतु ।

(ङ) शृणोतु भवती ।

(च) मूढ । ब्राह्मण ! अतुःशाल उपविश्य गोह्मीजनेन सह शृणोमि ।

(छ) तत्रभवतीं पृच्छामि ।

(ज) कस्त्वं, मम सर्वाभरणं गृहीत्वा वल्लभो जातः । एहि दाव ।

(झ) भवति ! मा मैवम् । अतिसुकुमारः सत्यम् ।

नलिनिका — (क) जाणामि जाणामि वे सुउमारत्तणं । जइ सुउमारो, सिग्घं एहि ।

विदूषकः — (ख) भोदि ! अअं आअच्छामि ।

(निष्कास्य)

अविमारकः — प्रिये ! पश्य पश्य परमदर्शनीयान् प्रावृष्ट-
कालवद्धमान् कालमेघान् । इमे हि,

जलदसमयघोषणाडम्बरानेकरूपक्रिया-

†जम्भका वज्रभृद्दृष्टयो

भगणयवनिकास्तटित्पद्मगीषासवस्मीक-

भूता नभोमार्गस्त्वक्षुपाः ।

मदनशरनिशानशैलाः प्रवष्टाङ्गनासन्धि-

पाला गिरिक्षापनाम्भोधटाः

उदधिसलिलमैक्षहारा रवीन्द्रगर्गा देवयन्त्र-

प्रपा भान्ति नीलाम्बुदाः ॥ ६ ॥

कुरङ्गी — (ग) अय्यउत्त ! वस्सणीआ दाणिं संवुत्ता ।

अविमारकः — अहो विपुलता विरलता धाराणाम् ।
तथाहि,

(क) जानामि जानामि ते सुकुमारत्वम् । यदि सुकुमारः, शीघ्रमेहि ।

(ख) भवति ! अयमागच्छामि ।

(ग) आर्यपुत्र ! दर्शनीया इदानीं संवृत्ताः ।

† 'जम्भको वृत्तगानविद्' इति शब्दः ।

व्योमार्णवोर्मिसदृशा निनदन्ति मेघा

मेघप्ररोहसदृशाः प्रपतन्ति धाराः ।

रक्षोङ्गनाभ्रुकुटिवत् तडितः स्फुरन्ति

प्राप्तोऽग्रयौवनघनस्तनमर्दकालः ॥ ७ ॥

कुरङ्गी — (क) अय्यउत्त ! आरब्धो सम्पदि वरिसिबुं देवो ।

अविमारकः — प्रिये ! एहि अभ्यन्तरमेष प्रविशावः ।

कुरङ्गी — (सहर्षः) (ख) जं अय्यउत्तो आणवेदि ।

(निष्क्रान्ता)

पञ्चमोऽङ्कः ।

(क) आर्यपुत्र ! आरब्धः सम्पत्तिं धर्षितुं देवः ।

(ख) यद् आर्यपुत्र आहापयति ।

अथ षष्ठोऽङ्कः ।

(ततः प्रविशति धात्री)

धात्री — (क) अहो अणवस्था किदन्तस्स , जं राअदा-
रिआ पैढमं महाराएण सोवीरराएण तं विहणुसेणं उदिसिअ
वरिदा । अज्ज अविदिअसम्भवेण माणुसलोअदुक्कळभाकिदिशु-
णविसेसेण केण वि संओओ जादो । अहँअ वाणि कासिराअ-
पुत्तो जअवम्मा णाम भट्टिणीए सुवरसणाए सह अमच्चेण भू-
दिएण आणीदो सम्पदि राअउळं पयिट्ठो । सअं किळ कासिराओ
अण्णवायारेणं ण आअदो । किणुखु एवं भविस्सदि ।

(ततः प्रविशति वसुमित्रा)

वसुमित्रा — (ख) अहो विसमसीळा संवच्चरिआ णाम
अत्तणो णक्खसयिसेसं एव्व चिन्तअन्ति, कम्मगोरखं ण जा-

(क) अहो अणवस्था कृतान्तस्य, यद् राजदारिका प्रथमं महाराजेन सौवीररा-
जेन सं विष्णुसेनमुद्दिश्य वृत्ता । अद्यविदितसम्भवेन मानुषलोकादुर्लभाकृतिगुणवि-
शेषेण केनापि संयोगो जातः । अथ चेदानीं काशिराजपुत्रो जयवर्मा नाम भट्टिन्या
सुदर्शनया सहामत्येन भूतिकेनार्नतः संप्रति राजकुलं प्रविष्टः । स्वयं किल काशि-
राजो यज्ञव्यापारेण नागतः । किन्तुखल्वेतद् भविष्यति ।

(ख) अहो विषमशीलाः साध्वत्सरिका नामात्मनो नक्षत्रविशेषमेव चिन्तयन्ति,

१. 'त्या ण कि' ख. पाठः. २. 'पुत्रं' क. पाठः. ३. 'ज निराअत्तम्भवेण' क.
पाठः. ४. 'ताअं च दा' क. पाठः. ५. 'अ' ख. पाठः. ६. 'य अ' क. पाठः.

णन्ति । अज्ज पविट्ठो कुमारो, अज्ज एव विवाहो णिउत्तो ।
(पक्रिम्प) किण्णुखु जअदा इअं किं वि चिन्तअन्ती अप्पसण्णा
विअ उस्सुआ दीसइ । जअदे! भट्ठिणी भणादि—आअ-
ण्छेहि ति ।

धात्री — (क) हळा! जाणासि किं निमित्तं सि ।

वसुमित्रा — (ख) किं अण्णं, एदरिंस कथ्ये कसव्यं वि-
न्तेदुं ।

धात्री — (ग) सम्पदि भट्ठिणीए को अभिप्पाओ ।

वसुमित्रा — (घ) अत्तणो वंसजादस्स विहणुसेणस्स अ-
वत्थं अजाणिअ णेच्छदि जअवम्मणो वारिअं वावुं । किन्तु
महाराओ सोवीरराअउत्तं अजाणन्तो अज्ज किळ अहिअसन्दाओ
जावो ।

कर्मगौरवं न जानन्ति । अथ पविष्टः कुमारोऽप्येव विवाहो नियुक्तः । किन्तुल्लङ्घ-
जयदेयं किमपि चिन्तयन्त्ययमसंभवेऽप्युक्तं दृश्यते । जयदे! भट्टिनी भणति— आ-
गच्छेति ।

(क) हळा! जानासि किं निमित्तमिति ।

(ख) किमन्यत्, एतस्मिन् कार्ये कर्तव्यं चिन्तयितुम् ।

(ग) संप्रति भट्टिन्याः कोऽभिप्रायः ।

(घ) आत्मनो वंशजातस्य विष्णुसेनस्यावस्थामद्वात्वा नेच्छसि जयवर्मणे दारिकां
दातुम् । किन्तु महाराजः सौवीरराजपुत्रमवानक्षथ किळाविकसन्तापो जातः ।

(प्रविश्य)

नलिनिका — (क) अज्ज किदसङ्केवा विअ अस्माअं सख्य-
सङ्कटा । (पक्रिन्वापलोभय) किण्णुहु एसा मम मादा वसुमिन्ताए
सह किं वि चिन्तेवि । इमं उपसप्पिअ असुहवुत्तन्तं सुणामि ।

वसुमित्रा — (ख) हळा णळिणिए! एहि दाव । तुमं
कञ्जुसहसासेण राअउळवुत्तन्तं जाणासि ।

नलिनिका — (ग) अभिणवो वुत्तन्तो । णं तं णिवेदिउं
आअवप्ति ।

वसुमित्रा — (घ) भणाहि जावे । ।

नलिनिका — (ङ) पेसिवो खु सोवीरराअस्स अमचेहि
दूवो— अस्माअं सामी तुझाणं णअरे सपुत्तदारकळत्तो प-
च्छण्णो पडिवसदि सि अस्माअं गूढपुत्तसेहि वुत्तन्तो; जाणि-
अवु सामिणेसि ।

(क) अज्ज कृतसंकेतादीनास्माकं सर्वसंकटानि । किन्तुलस्येवा मम माता वसु-
मित्रया सह किमपि चिन्तयति । इमाभ्युपसर्ध्यामुसवृत्तान्तं शृणोमि ।

(ख) हल्य नलिनिके! एहि तावत् । त्वं कञ्जुसहसासेन राजकुलवृत्तान्तं
जानासि ।

(ग) अभिनवो वृत्तान्तः । ननु तं णिवेदयितुमागतस्मि ।

(घ) भण जाते ।

(ङ) प्रेषितः सख्य सोवीरराजस्थामाल्यैर्दूतः—अस्माकं स्वामी युष्माकं नगरे
सपुत्रदारकलशः पच्छन्नः प्रतिवसतीत्यस्माकं गूढपुरुषैर्वृत्तान्तो ज्ञायतां स्वामि-
नेति ।

उभे — (क) कथं पच्छन्नेवेतो वसति स्ति । तदो तवो ।

नलिनिका — (ख) तदो एवं तन्वं सुणिअ तस्स डेहस्स
अवसाणं पेक्खिअ अय्यभूविण्ण सह गओ किळ महाराओ
तं अण्णेसिवुं ।

धात्री — (ग) किण्णुखु भवे ।

वसुमित्रा — (घ) णळिणिए। तुवं दाव अक्कमन्तरं पविस ।

नलिनिका — (ङ) जं अय्या भेणादि । (निष्कागता)

वसुमित्रा — (च) एहि दाव । वअं भट्ठिणी पेक्खामो ।

धात्री — (छ) एवं करेअ ।

(निष्कागते)

प्रवेशकः ।

(क) कथं पच्छन्नेवेतो वर्तत इति । ततस्ततः ।

(ख) तत एतत् तर्ह्य कृत्वा तस्य डेल्लस्यावसानं मेक्षार्यभूतिकेन सह गतः
किळ महाराजस्तमन्वेधितुम् ।

(ग) किञ्चुलल भवेत् ।

(घ) नलिनिके। त्वे तावदभ्यन्तरं प्रविश ।

(ङ) यदार्था भवति ।

(च) एहि तावत् । आवां भट्टिनीं पश्यावः ।

(छ) एवं कुर्याः ।

(ततः प्रविशति कुन्तिभोजः सौवीरराजभूतिप्राभ्याम्)

कुन्तिभोजः— वयस्य !

किं प्रेक्षसे मम मुखं निरकालदृष्टो

गाढं परिष्वज सखे ! स्मर बालभावम् ।

प्रीत्या भवन्तमनिमेषमवेक्षितुं मे

कोहासवीकृत इवाप्य वयस्यभावः ॥ १ ॥

सौवीरराजः— यद्विष्टं भयतः ।

(उभौ परिष्वजेते)

कुन्तिभोजः—

चिन्ताकुलत्वं व्रजतीव बुद्धि-

र्याकथं च व्याप्ताहतगद्वदं च ।

नेत्रे सबाष्पे मुखमप्रसन्नं

किं हर्षकाले कियते विकारः ॥ २ ॥

सौवीरराजः— न स्वस्वहमग्रदृष्टो भवत्सङ्गमेन । किन्तु

बलवान् पुत्रकोहो नाम ।

यो मे पुत्रगतः शोको हृदयस्थो विजृम्भते ।

सोऽथ लब्ध्वा सहायं त्वां व्याप्परूपेण निर्गतः ॥ ३ ॥

कुन्तिभोजः— कथं पुत्रगतः शोक इति ।

भूतिकः— विदितमस्तु स्वामिना । न दृश्यते किलास्मिन्

संवत्सरे कुमारः ।

१. 'ता । (परिष्वजेते)' अ. पाठः.

† 'सहाय' इत्यस्य स्थाने 'सहाय' इति वा पाठो भवेत् ।

सौवीरराजः — बलवान् पुत्रस्नेहो नाम । पश्यतु भवान्

अनुपमबलवीर्यरूपवन्तं

सुतमविभारकमथ चिन्तयामि ।

तव चरणरजोञ्जिताग्रकेशो

यदि स भवेदिह को ■ भद्रिशिष्टः ॥ ४ ॥

भूतिकः — (आमगतम्) महान् स्वस्वयं सन्तापो वर्धत एष
हि कुमारमन्तरेण । विलोपयाम्येनम् । (मफाशम्) कथं स्वामिनो-
ऽभ्यागता व्यापत् ।

कुन्तिभोजः — अहमप्यनेन व्याधेपेण विस्मृतवानेतत्
प्रष्टुम् ।

सौवीरराजः — श्रूयताम् । अथवा भूतिकस्तु विजानाति ।
अप्यस्मन्मुखाद्भूतुमिच्छति^१ ।

कुन्तिभोजः — वयमवहिताः स्मः ।

सौवीरराजः — अपि शायते चण्डभार्गवो नामात्यन्तरोषी
प्रसर्पिः ।

कुन्तिभोजः — श्रूयते तन्नमयोस्तपोनिधिः ।

सौवीरराजः — सोऽस्मद्विषयमभ्यागतः । कान्तारे तस्य
शिष्यो व्याघ्रेणामिभूय मारितः ।

कुन्तिभोजः — ततस्ततः ।

१. 'सोऽपि श्रू' क. पाठः. २. 'तन्नमयो' ■ पाठः. ३. 'ति' । वयमवहिताः स्मः ।
सौ' क. पाठः. ४. 'तस्तदुपागतः' । कु' क. पाठः.

सौवीरराजः—ततोऽहमपि तस्मिन् काले मृगयावशाद्
यदृच्छयैव तं देशमभ्युपगतः ।

कुन्तिभोजः—ततस्ततः ।

सौवीरराजः—अथ मां दृष्ट्वा विजृम्भमाणरोषध्रुकुटीपुट-
विषमीकृतवदनः प्रलम्बजटाभारः शिष्ये स न्यस्तकरः क्रुद्धो
वह्निव क्रोधाग्निना मद्भजनमश्रोतुकामः संरम्भस्त्रलितवचनो
मां बहुधा क्षेतुमारब्धः ।

कुन्तिभोजः—ततस्ततः ।

सौवीरराजः—ततोऽहमपि भवितव्यस्यार्थस्य प्रावर्त्येना-
धृतिः 'वृत्तान्तं न ब्रवीषि, निष्कारणं क्षिपसि' इति संकुप-
वानस्मि ।

न भाषसे वृत्तमुपैषि रोषं

निष्कारणं प्रक्षिपसि प्रकामम् ।

अभाजनं त्वं तपसां प्रकोपाद्

ब्रह्मार्थिरूपेण भवाम्बुपाकः ॥ ५ ॥

कुन्तिभोजः—असदृशमुक्तं भवता ।

सौवीरराजः—ततस्तच्छ्रुत्वैवाज्यघारावसिक्तो भगवान् दु-
ताशन इव प्रज्वलितनेत्रो बहुशः शिरः कम्पयन् 'कथं कथम्'
इत्युक्त्वा मां शम्भुमारब्धवान् ।

१. 'वितारव' क. पाठः. २. 'ये प्रक्षि' क. पाठः. ३. 'न' वा' ख. पाठः.

४. 'दृष्टः' ख. पाठः.

यस्माद् ब्रह्मर्षिमुख्योऽहं श्वपाक इति भाषितः ।

तस्मात् सपुत्रदारस्त्वं श्वपाकत्वमवाप्स्यसि ॥ ६ ॥

इति ।

कुन्तिभोजः — अहो अल्पमूलत्वं महतां चानर्थस्य ।

भूतिकः — सभाग्यं सौवीरराजकुलम् । कुतः,

ब्रह्मर्षिणा प्रहृष्टेन श्वपाकत्वं तदा कृतम् ।

यस्मात् तेनैव रूपेण न सर्वं भस्मसात् कृतम् ॥ ७ ॥

कुन्तिभोजः — युक्तमभिहितं भवता । ततस्ततः ।

सौवीरराजः — ततस्तच्छापप्रभुध्मनसा मया सुचिरमनु-
नीयमानः शनैः शनैः प्रकृतिस्थो भूत्वानुग्रहं कृतवान् —

यावत् प्रच्छन्नरूपेण तावत् संवत्सरं व्रजे(त्^१) ।

ततः संवत्सरे पूर्णे मुक्तशपो भविष्यति ॥ ८ ॥

इति । एवमुक्त्वा प्रसन्नचित्तेन एहि भोः काश्यप ! इत्योद्ग-
यत, ॥ तमनुगतो व्याघ्रेण मारितो वटुः । शरितं च मया संव-
त्सरं श्वपाकव्रतम् । अद्यास्मि शापान्मुक्तः ।

कुन्तिभोजः — अहो व्यापदोः प्रवृत्तिर्निवृत्तिश्च । दिष्ट्या
भवान् वर्धते ।

भूतिकः — जयतु स्वामी ।

कुन्तिभोजः — ननु विष्णुसेनमाता सपरिवारैर्मन्तःपुरं प्र-
विष्टा ।

१. 'त' ख. पाठः. २. 'क' ख. पाठः. ३. 'त्युक्तवान्प्रपामते वटुः पूर्वं व्या' ख. पाठः.
४. 'तः । क' ख. पाठः. ५. 'श' ख. पाठः. ६. 'ते । ननु' ख. पाठः. ७. 'रान्वः' ख. पाठः.

भूतिकः — तत्रभवती प्रविश्याभ्यन्तरं चिरकालप्रसुप्तं प्रण-
यमुद्बोधयति ।

कुन्तिभोजः — अथेवानीं विष्णुसेनः कथमविमारको
जातः ।

भूतिकः — शृणोतु स्वामी — अस्ति धूमकेतुर्नामासुरः ।
सर्वलोकमारणाय परिभ्रमन् स कदाचित् सौवीरराष्ट्रमुत्सादयितुं
प्रवृत्तः ।

कुन्तिभोजः — अपूर्वा खलु कथा । ततस्ततः ।

भूतिकः — ततः स्वदेशे सर्वप्रजानामासि दृष्ट्वा तस्य राक्ष-
सस्यै च प्रतिक्रियामनवेक्षमाणः स्वामी क्लेशमुपगतः ।

कुन्तिभोजः — ततस्ततः ।

भूतिकः — ततस्ततः सर्वं बुद्ध्वा कुमारो विष्णुसेनः क्षिति-
रेणुपरुषगात्रः प्रलम्बमानकाकपक्षः शिशुभिस्तुल्यवयोभिः
प्रकीडमानो दैवयोगात् प्रमत्तेषु रक्षिपुरुषेषु सहसैव तं देशम-
भ्युपगतो यत्रासौ राक्षसः ।

कुन्तिभोजः — अहो आश्चर्यमाश्चर्यम् । ततस्ततः ।

भूतिकः — ततः स राक्षसः प्रीत्या सुसम्पन्नमिवाहारं कु-
मारमभिसमीक्ष्य स्वकर्म कर्तुमारब्धः ।

१. 'क्षस' क. पाठः. २. 'स्व प्र' क. पाठः. ३. 'स्तद् दु' क. पाठः. ४. 'जः — त'
क. पाठः. ५. 'अथ स' क. पाठः.

कुन्तिभोजः—अहो नृशंसता राक्षसस्य । ततस्ततः ।

भूतिकः—अथ कुमारेण किञ्चित् ग्रहस्य,

प्रपतदशनिना यथा गिरीन्द्रो

ववदहनेन यथा वनप्रदेशः ।

शुभि ललितमनायुधेन तेन

क्षितिपसुतेन तदा हतः स नीचः ॥ ९ ॥

कुन्तिभोजः—प्रथममेवै हस्तिसम्भ्रमे मयोक्तं—दैवादु-
त्पादितोऽयं केवलो मायुषो न भवतीति ।

सौवीरराजः—भवान् सहस्रनेत्रश्चरैः कथं चिन्तयत्यधि-
मारकं प्रति ।

भूतिकः—स्वामिन् ।

गम्यास्तु वेशाः सुपरीक्षिता मे

न दृश्यते कापि चरैः कुमारः ।

परीक्षितुं तं मनसोऽस्ति शक्ति-

र्नूनं हि मायामनुगच्छतीति ॥ १० ॥

(ततः प्रविशति नारदः)

नारदः—

वेदैः पितामहमहं परितोषयामि

गीतैः करोमि हरिमुद्वतरोमहर्षम् ।

उत्पादयाम्यहरहर्विविधैरुपाधै-

स्तन्त्रीषु च स्वरगणान् कलह्नांश्च लोके ॥ ११ ॥

भोः ! कुन्तिभोजस्य पित्रा दुर्योधनेन ययं सुचिरमाराधिताः ।
तस्मिन् मानुषस्वभावमुपगते कुन्तिभोजश्चास्मासु भृत्यत्वमाच-
रति । अथ कुन्तिभोजस्य सौवीरराजस्य च महानविमारकादर्श-
नेन कार्यसङ्कटो वर्तते । तदिदानीमहमविमारकप्रदर्शनेन तयो-
र्यार्क्षेपं समाक्षिपामीत्यवतीर्णोऽस्मि भूम्याम् । (इति कुन्तिभोजसौ-
वीरराजयोः पुरतः स्थितः)

कुन्तिभोजः — अयं भगवान् देवर्षिर्नारदः । भगवन् !
अभिषादये ।

नारदः — स्वस्ति भवते ।

कुन्तिभोजः — अनुगृहीतोऽस्मि ।

सौवीरराजः — भगवन् ! अभिषादये ।

नारदः — शान्तिरस्तु ते ।

सौवीरराजः — अनुगृहीतोऽस्मि ।

कुन्तिभोजः — (कर्णे) भूतिक । एवं क्रियताम् ।

भूतिकः — यदाज्ञापयति स्वामी । (निष्कम्य प्रविश्य) इदमर्थं
पाठं च ।

कुन्तिभोजः — भगवन् ! क्रियतामनुग्रहः ।

नारदः — एवमस्तु ।

कुन्तिभोजः—(अभ्यर्च्य) भगवन् ! अस्मद्गृहं परिपूतं भव-
द्वतरणेन ।

सौवीरराजः—इदानीं मुक्तशापोऽस्मि देवर्षिवर्शनेन ।

नारदः—नाहं साम्प्रतं युष्मद्दर्शनार्थमेवागतोऽग्न । अवि-
मारकादर्शनेन सम्भूतं दुःखं भवतोर्ज्ञात्वावतीर्णोऽस्मि ।

उभौ—यद्येवं, विमुक्तसन्तापौ स्वः ।

नारदः—भूतिक ! सुदर्शनाभानय ।

भूतिकः—यदाज्ञापयति भगवान् । (निष्कम्य सुदर्शनया सार्धं
प्रविष्टः)

सुदर्शना—(क) अम्भाअदो देवरिसी ।

भूतिकः—एषम् ।

सुदर्शना—(ख) सणाहो दाणि मे पुत्तअस्स विषाहो
संकुत्तो । (उपगम्य) भअवं वन्वामि ।

नारदः—

एवमेव महाभागे ! नित्यं प्रीतिमवाप्नुहि ।

कुन्तिभोजश्च भूपालो नित्यं स्यात् प्रीतिपीडितः ॥ १२ ॥

(क) अग्न्यागतो देवर्षिः ।

(ख) सदाय इदानीं मे पुत्रकस्य विषाहः संवृष्टः । भगवन् ! वन्दे ।

सुदर्शना—(क) अणुगृहीदस्मि ।

नारदः—इदानीं पृच्छतां भवन्तौ प्रष्टव्यम् ।

उभौ—अनुगृहीतौ स्वः ।

कुन्तिभोजः—भगवन् । किं जीवाति सौवीरराजपुत्रः ।

नारदः—षाढम् ।

सौवीरराजः—केन कारणेन न दृश्यते ।

नारदः—विवाहव्याक्षेपात् ।

सौवीरराजः—कथं निर्बिष्टः कुमारः ।

कुन्तिभोजः—अथ कस्मिन् प्रवेशे ।

नारदः—नगरे वैरन्त्ये ।

कुन्तिभोजः—वैरन्त्यं नाम भगरमप्यस्तीति । भवतु
कस्य जानातुल्लभुपगतः ।

नारदः—कुन्तिभोजस्य ।

कुन्तिभोजः—कः सः ।

नारदः—

पिता कुरङ्ग्या भूपालो वैरन्त्यनगरेश्वरः ।

दुर्योधनस्य तनयः कुन्तिभोजो भवान् ननु ॥ १३ ॥

(क) अनुगृहीतास्मि ।

कुन्तिभोजः — किं बहुभिः प्रसैः । मत्सुतायां कुरङ्ग्यां नि-
विष्ट इत्युच्यते भगवता ।

नारदः — एवमेतत् ।

कुन्तिभोजः — लक्षित इवास्मि । केन दत्ता, कथं वा,
कथं चायं प्रविष्टः कन्यापुरम् ।

नारदः —

दत्ता सा विधिना पूर्वं दृष्टा सा गजसम्भ्रमे ।

पूर्वं पौरुषमाश्रित्य प्रविष्टो मायया पुनः ॥ १७ ॥

कुन्तिभोजः — भवत्वेवं तावन्निष्प्रतिवचनमृषिवचनम् ।
भगवन् । इदानीं किं प्राप्तकालं कुमारस्य कुरङ्ग्याम् । विवाहः
पूर्वमारब्धव्यः ।

नारदः — निष्ठितो विवाहो ननु गान्धर्वः स्वसमय एव ।
इदानीम् ।

कुन्तिभोजः — अभिसाक्षिकमिच्छामि ।

नारदः — नित्यमभिसाक्ष्येव । तथापि स्वजनपरितोषणार्थ-
मभ्यन्तरसमयमात्रमुपाध्यायेन कारयित्वा शीघ्रमानीयतामिह
कुमारः सह मार्यया ।

कुन्तिभोजः — भगवन् ! एष गच्छामि ।

नारदः — तिष्ठतु भवान् । भूतिक ! गच्छ त्वम् ।

१. 'स्तिन्' क. पाठः. २. 'मायय' क. पाठः. ३. 'दृष्ट' क. पाठः. ४.
'विवाहे' क. पाठः.

भूतिकः— यदाज्ञापयति भगवान् । (निष्क्रान्तः)

कुन्तिभोजः— भगवन् ! विशाप्यमस्ति ।

नारदः— इतस्तावत् । स्वैरमभिधीयताम् ।

कुन्तिभोजः— भगवन् ! सुदर्शनायाः पुत्राय जयवर्मणे
कुरङ्गी दास्यामीति मयानीता सा पूर्वं सनाथा । किं कर्तव्य-
मिदानीम्, अभिधीयताम् ।

नारदः— एवं करोमि । मुहूर्तमेकान्ते तिष्ठ ।

कुन्तिभोजः— तथास्तु । (वप्रा करोति)

नारदः— सुदर्शने । इतस्तावत् ।

सुदर्शना— (क) भअवं ! इअस्मि ।

नारदः— ननु श्रुतमस्मद्वचनम् ।

सुदर्शना— (ख) सुवं सोवीरराभउत्तस्स गुणसङ्कीर्त्तणं ।

नारदः— माभैर्यम् । भवत्सा विस्मृतोऽभिदेवादुस्पन्नोऽप्र-
जस्ते पुत्रः ।

सुदर्शना— (ग) हं, एवं पि भअवं जाणावि ।

(क) भगवन् । इत्यस्मि ।

(ख) श्रुवं सोवीरराजपुत्रस्य गुणसङ्कीर्त्तनम् ।

(ग) हम्, एतदपि भगवान् जानाति ।

नारदः— ममेवाज्ञां कुरुष्व तावत् ।

सुदर्शना — (क) एवं करो(दु)मि । भगवन् भणानु ।

नारदः— तवायं पुत्रोऽग्नेरुत्पन्नः । त्वङ्गिण्याः सुचेतना-
याः प्रसवसमकाल एव तत्सुतः स्वर्गं गतः । तवायं पुत्रस्त्व-
ङ्गिन्यै त्वया दत्तः । सौवीरराजश्चासावत्यन्तसन्तुष्टः प्रीतिस-
दृशीः क्रियाः कृत्वा विष्णुसेन इति संज्ञामकरोत् । अमानुष-
स्वरूपबलवीर्यपराक्रमेणानेनैर् वर्धमानेन यस्मादविरूपधारी मा-
रितोऽसुरः, तस्मादविमारक इति विष्णुसेनं लोको धवीति ।
ततः सोऽपि ब्रह्मशापपरिभ्रष्टो हस्तिसम्भ्रमविशसे कुरङ्गी दृष्ट्वा
समुत्थैर्मदनामिलाषः परेण पौरुषेण सङ्गम्य कुरङ्ग्या दर्शनश-
ङ्कितैः कन्द्यापुररक्षिभिः परीक्ष्यमाणोऽग्निना भगवता प्रच्छादितो
निर्गतः । तेन निर्बेदेनार्भिः प्रविष्टः पित्रा भगवताभिर्ना प्रीत्या
परिभ्रज्यमानो न दहत्यागिरिति मरुत्प्रपातार्थं कञ्चित् पर्वत-
मारुढः ।

सुदर्शना — (ख) अहो अस्माहिदं ।

नारदः— तत्र केनापि त्रिधाधरेण तद्रूपदर्शनमात्रप्रवृत्तेन

(क) एवं करोमि । भगवन् भणानु ।

(ख) अहो अस्माहिदम् ।

प्रीत्यान्तर्धानकार्यमात्रमङ्गुलीयकं दत्तं, यद् दक्षिणाङ्गुल्या धारयन्नदृश्यो भवति, वामेन प्रकृतिस्थश्च ।

सुदर्शना—(क) अञ्छरीअं अञ्छरीअं ।

नारदः— ततस्तद् दक्षिणाङ्गुल्या धारयन् सन्तुष्टनामधेयेन ब्राह्मणेन सह कुन्तिभोजस्य कन्यापुरं स्वगृहवत् प्रविश्य कुरङ्गया यथेष्टमभिरममाणः सुखमास्ते । एष वृत्तान्तः । किमिदानीं कर्तव्यम् ।

सुदर्शना—(ख) अणन्तरं अद्याए वञ्चिदाए ष्वळ्वी विअ मे हिअअं, कोदुहळेण तुस्तदि । भअयं! एसु दिअसेसु कुरङ्गी जअवम्मणो भय्यत्ति पुच्छदि । अज्जप्पहुदि तस्स वन्दणीआ संवुत्ता ।

नारदः— अभिजनयुक्तमेवाभिहितं भक्त्या । कथमिदानीं ज्येष्ठपत्नी कनीयसे दीयते । सुदर्शने! अभिधीयतां काशिराजाय जयवर्मणः कुरङ्गी वयसाधिकेति । नन्वस्ति कुरङ्गयाः कनीयसी सुमित्रा नाम । सा जयवर्मणो भार्या भविष्यति ।

(क) आश्चर्यसाक्षर्यम् ।

(ख) अनन्तरमार्यया वञ्चिताया चलत्वात् मे हृदयं, पौतुहलेन तुष्यति । भगवन् ! एष दिवसेषु कुरङ्गी जयवर्मणो भार्येति पृच्छयते । अयमप्रभृति तस्य वन्दनीया संवृत्ता ।

१. 'त्यो' क. पाठः. २. 'समाधमद' क. पाठः. ३. 'समञ्जसरी' ना' क. पाठः.
४. 'स्ते' क. पाठः. ५. 'वञ्चिदा' क. पाठः.

सुदर्शना—(क) पङ्क्तिमाह्निदं इतिवचनं ।

नारदः— गच्छ कुन्तिभोजमनुवर्तस्व ।

सुदर्शना—(ख) जं भअयं आणवेदि ।

(ततः प्रविशति परवेणेणभिकरकः कुम्भो भूतिकथं)

अभिमारकः— भोः ! लज्जित इवास्म्यनेन वृत्तान्तेन ।

इष्टा तदानीं गजसम्भवे मां

मद्विक्रमं ये परिकीर्तयन्ति ।

ते किमु वृत्तान्तमिमं विदित्वा

चारित्र्यदोषं मयि पातयन्ति ॥ १५ ॥

(परिक्रम्य पद्ये) अये अयं खलु भगवान् नारदः । य एषः,

शापे प्रसादेषु च सक्तबुद्धि-

दैवेषु गीतेषु च रक्तकण्ठः ।

क्षिण्डेषु वैरा(प्यु)पपाद्य यत्ना-

मष्टानि कार्याणि शमीकरोति ॥ १६ ॥

कुन्तिभोजः— इत इतः कुमारः । अभिवादयत्वात्मकुल-
दैवतं देवर्षिम् ।

(क) प्रतिगृहीतमुच्यवचनम् ।

(ख) यद् भगवानाज्ञापयति ।

* 'शमीकरोति' इति स्थम् ।

अविमारकः — भगवन् ! अभिवाद्ये ।

नारदः — स्वस्ति भवते सपत्नीकाय* ।

अविमारकः — अनुगृहीतोऽस्मि । मातुल ! अभिवाद्ये ।

कुन्तिभोजः — एषोहि वत्स !

क्षमया जय विप्रेन्द्रान् दयया जय संश्रितान् ।

तत्स्वबुद्ध्या जयात्मानं तेजसा जय पार्थिवान् ॥ १७ ॥

अविमारकः — अनुगृहीतोऽस्मि ।

कुन्तिभोजः — वत्स ! इत इतः पितरमभिवाद्यस्व ।

अविमारकः — मोस्तात ! अभिवाद्ये ।

सौवीरराजः — एषोहि वत्स !

विरचितवरवेषवर्षणीयो

गुरुजनयन्दनमिश्रशुभ्रवक्त्रः ।

वयमिव भ(व हर्ष)प्राप्पनेत्र-

स्त्वमिह मन्त्रक्षनयं समीक्षमाणः ॥ १८ ॥

पुत्र ! अभिवाद्यस्व मातुलम् ।

अविमारकः — मातुल ! अभिवाद्ये ।

कुन्तिभोजः — एषोहि वत्स !

यज्ञैः शुभैर्हरिसमो भव नित्ययुक्तैः

सत्यैर्ददैर्दशरथप्रतिमो भव त्वम् ।

* 'प्रह्लादाश्रित' (१. १. ८१) इति विष्णुसंस्कृतम् तु 'सहपत्नीकाय' इति प्रचोक्तम् ।

“इत्येपिते(?) पितृसमो भव सम्प्रदानैः

स्वेनात्मना सुसदृशेन पराक्रमेण ॥ १९ ॥

सौवीरराजः — पुत्र ! सुदर्शनामभिवादयस्व ।

कुन्तिभोजः — अयुक्तमिव सुचेतनामनभिवाद्य सुदर्शनाम-
भिवादयितुम् ।

नारदः — अस्ति कारणम् । अभिवाद्यतां सुदर्शना ।

उभौ — एवं क्रियताम् ।

अविमारकः — भवति ! अभिवादये ।

सुदर्शना — (क) पुत्र ! चिरं जीव एदाए सह । (पाणिभ्याम्)

चिरेण विद्वो सि । अज्ज मए अणुभूदो पुत्तसम्पत्तिरसो ।
(ऐविति)

कुन्तिभोजः —

इमां तु बाष्पाद्रिफुल्लप्रक्षी

सम्प्रसवदुग्धपयोदयुग्माम् ।

अवेक्षिता मातरमप्रकाश्य

घात्रीत्यभेदेति सुचेतना मे ॥ २० ॥

नारदः — अलमतिक्रोहेन । प्रविशतु कन्यापुरं सुचेतना
सुचेतना सुदर्शना सुदर्शना च समार्येण पुत्रेण ।

(क) पुत्र ! चिरं जीवतया सह । चिरेण दृष्टेऽस्ति । भव मयानुभूतः पुत्रसंप-
त्तिरसः ।

कुन्तिभोजः — यदाज्ञापयति भगवान् ।

सुदर्शना — (क) जं भववं आणवेवि ।

नारदः — अचिरेण सौवीरराजो विसृज्यतां स्वदेशमनाय । जयवर्मणे सुमित्रा प्रवीयतां काशिराज्ञे* । त्वमपि सन्निहितो भव ।

कुन्तिभोजः — अनुगृहीतोऽस्मि ।

नारदः — कुन्तिभोज ! किमन्यत् ते प्रियमुपहरामि ।

कुन्तिभोजः — भगवान् यदि मे प्रसन्नः, किमतः परमहमिच्छामि ।

गोब्राह्मणानां हितमस्तु नित्यं
सर्वप्रजानां सुखमस्तु लोके ।

नारदः — सौवीरराज ! किं ते भूयः प्रियमुपहरामि ।

सौवीरराजः — यदि मे भगवान् प्रसन्नः, किमतः परमहमिच्छामि ।

इमासुदीर्णार्णवनीलवस्त्रा

नरेश्वरो नः पृथिवीं प्रशास्तु ॥ २१ ॥

(क) यद् भगवानाज्ञापयति ।

* 'काशिराज्ञे' इति मन्त्रे मेककस्यैव शेषः । 'काशिराजाय' इत्येव तु पाठः स्यात् । एवंविधे विषये समासोपनिमित्तत्वकल्पना पुनरनुपपत्त्येव साकारावर्जनीयकफला महाकवि-प्रयोगेषु न लोभते ।

(भरतकथनम्)

भवन्त्वरजसो गावः परचक्रं प्रसाम्यतु ।
इमामपि महीं कृत्स्ना राजसिंहः प्रधास्तु नः ॥ २२ ॥

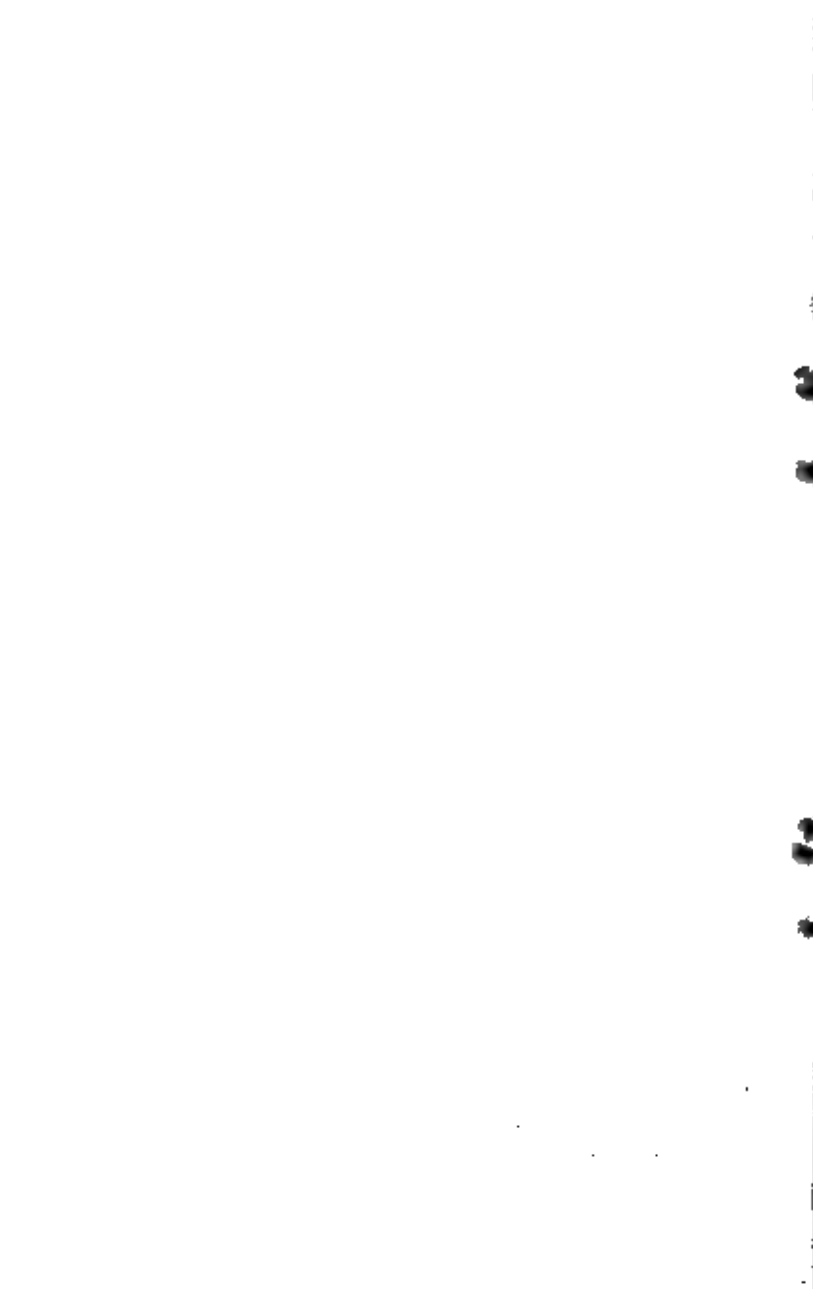
(निष्क्रान्तः सर्वे)

पहोऽङ्कः ।

अविचारकः पहोऽङ्कः । एरोऽवसितम् ।

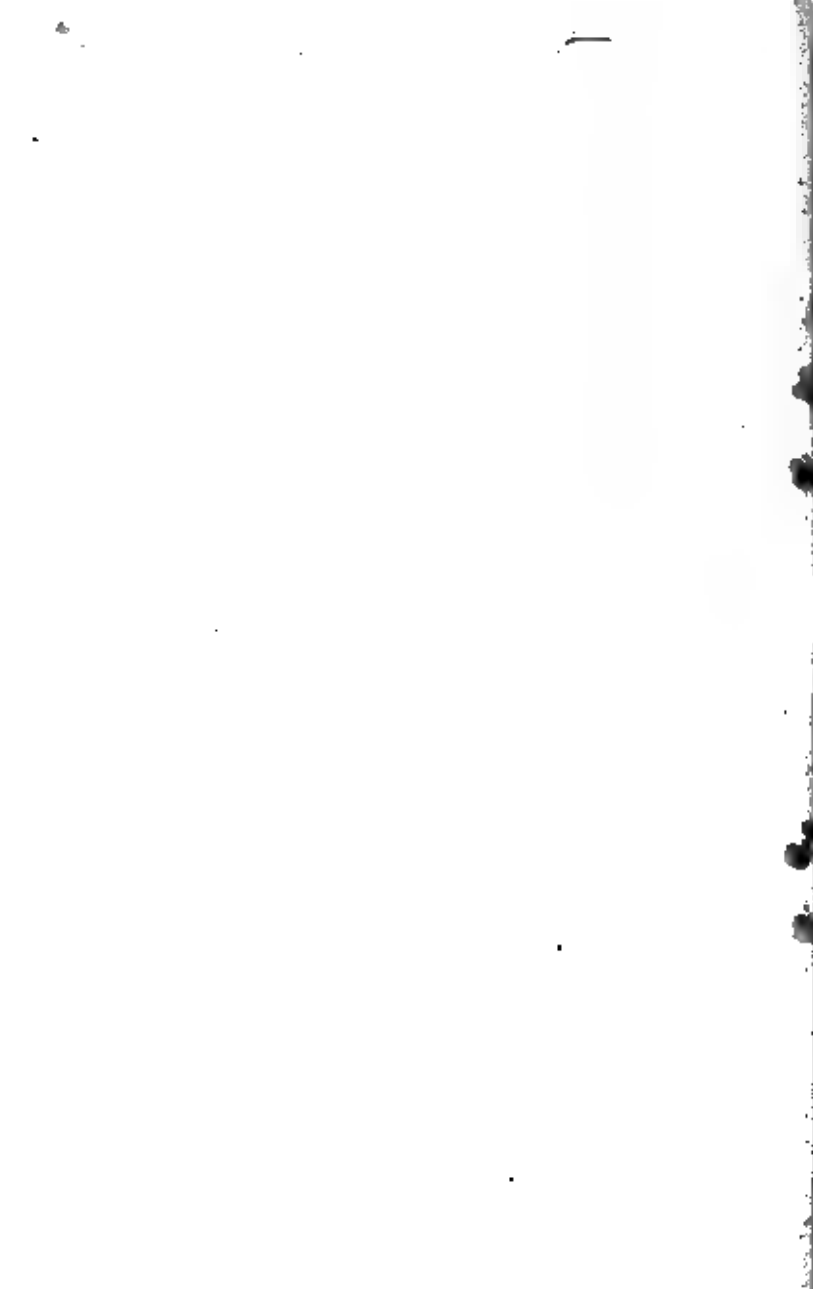
शुभं भूषात् ।

* अविचारकः भारकम्, उपचारम् । अन्वयः 'आपन्नान्तरदे' तु नष्टकालिद्वयमपि भवति
'अविचारकम्' इति.

कथावस्तुसंक्षेपः ।

दीर्घतपसो माम् प्रार्थयः सापेन दर्वैकभोग्येन सकृदुत्सवं श्रपाकतामवाप्य
कुन्तिभोजनगरे प्रच्छन्नं निवसतः सौवीरराजस्वात्मनो विष्णुसेनोऽविनासोऽधुरस्य
मारणादविमारक इति सम्भाषणनामा स्वमातुलस्य कुन्तिभोजस्य दुहितरे कुरङ्गी-
मुषानगतामञ्जनगिरिसंज्ञस्य मदगजस्य व्याकोपात् परित्रातवान् । तच्च लोको-
त्तरमत्स्यास्तुदारं कर्म शृण्वतः कुन्तिभोजस्यैतस्मिन्साधारणो बहुमान आसीद्,
येन तस्मै कुरङ्गयपि दत्तैव भवेद्, यदि तस्मिन्नामजस्यसङ्का नाकुलः स्यात् ।
तद्योश्च कुरङ्गयविमारकयोः परस्परवर्जनेनाकुरितोऽनुरागः क्रमेण परां कोटिं
मतिपतम् । अथ कुरङ्गीभाष्या घटनया स कथापिद् रात्रौ गूढं कुरङ्गया जन्तः-
पुत्रं प्रविश्य तत्र मद्येन चारित्रभ्रंशभयेन च व्याकुलितां कुरङ्गीं ललितसरसमु-
पच्छन्दयन् रमयामास । ततः कुरङ्गयाः प्रच्छन्नपुरुषसंभोगसाक्षिषु परीक्षणो-
क्तेषु कन्यापुररक्षिषु, आविहित एव कन्यापुरादविमारको निर्गत्य कुरङ्गीपुनस्त-
द्धमे निरासोऽस्मिन्मसात्तत्सम्भजन्मत्पादात्मनोऽभिपतनेऽप्यधिकलतामभिबीक्ष्य भृगु-
पतनाय कश्चित् पर्यतमारोह । तत्र यदप्युच्यते म्रियतमया सह विश्वमिदुमव-
शीर्णः कश्चिद् विद्याधरोऽस्मै वृत्तं संकल्पं च प्रविधानेन परिहाय रूपविह
उदकंमुपहेतुना केनाप्यभुक्ष्यकेन सं भोजयामास, यद् दक्षिणाकुली धृतं धर्तारं,
तत्सुहृद्, तत्सुहृदस्तुहृद् नादस्यान् करोति । ततस्तद् दक्षिणाकुल्या स धारयन्
संतुष्टनाम्ना स्वयमस्येन विदूरकेण सह कुरङ्गया जन्तःपुरमवितहं मरिच्य तत्र
तया सह स्वैरं चिरं रेमे । कुन्तिभोजस्तु चिरं जामातृतयाभीप्सितस्याविमार-
कस्याकस्मिकेनादर्शनेन तथा व्याकुलो बभूव, यथा भागिनेयान्तरं काशिराजा-
त्मजं जयवर्माणं कुरङ्गया वरणीयं मेने । अथ स काकेन सौवीरराजं स्वराज-
धान्यामेव गूढं निवसन्तमन्विष्योपलभ्य आबत् तद्वृत्तान्तं तस्मादेव शृणोति,
साबत् तत्रागताचारदादविमारकस्यापि वृत्तं सर्वमवबुध्यते स्म । सुदर्शना च
काशिराजमहिषी कुन्तिभोजसोदर्यात्मन एव पुत्रं तं प्रसूतमृतपुत्रान्यै स्वमगिन्यै
सौवीरराजमहिष्यै सुचेतनायै प्रसूतिक्रान्त एवात्मना समर्पितं नारदोद्बोधनात्
सस्मार । अथ नारदः कुरङ्गयविमारकानन्तःपुरादानाप्य कुन्तिभोज-सौवीर-
राजादिसहित आशीर्षिद्यमिवनन्द ॥

सूचीक्रमणी ।

	पृष्ठ		पृष्ठ
अनुसूच्य कवि	५८	अनेककृत	६९
अथर्वि इति	१८	अनेककृत	८८
अथर्वमन्त्र	१९	अनेककृत	९८
अथर्वपुराण	४६	अनेककृत	१
अथर्व तन्त्रीय	४७	अनेक कृत	१५
अथर्वमन्त्र	१०	अनेक कृत	४४
अथर्विनेत्रो	४९	अनेककृत	४९
अथर्विनां तु	४९	अनेक कृत	६०
अथर्व तु वाच्यो	१०१	अनेक कृत	१०३
अथर्व वेदकवि	६०	अनेक कृत	६९
अथर्व मन्त्र हि	१	अनेककृत	४५
अथर्व इत्यं तु	४४	अनेक कृत	४९
अथर्विनां वाच्य	१	अनेककृत	१८
अथर्वः सप्तमः	१३	अनेक कृत	१००
अथर्व अथर्वि	८९	अनेक कृत	१
अथर्वः परगृह	१९	अनेक कृत	१३
अथर्वीयम्	४३	अनेककृत	४३
अथर्व मन्त्र	१०१	अनेक कृत	१०
अथर्वपुराण क	५८	अनेक कृत	६५
अथर्वपुराण	४८	अनेक कृत	८३
अथर्वः तु	१९	अनेक कृत	५९
अथर्व प्रकृति मन्त्र	६४	अनेक कृत	१९
अथर्व विज्ञ	५९	अनेक कृत	९९
अथर्व मन्त्र	१०८	अनेक कृत	५८
अथर्व मन्त्र	६९	अनेक कृत	५९
अथर्व मन्त्र	४३	अनेक कृत	१०३
अथर्व मन्त्र	११०	अनेक कृत	४४
अथर्व मन्त्र	६९	अनेक कृत	३९
अथर्व मन्त्र	६४	अनेक कृत	६९
अथर्व मन्त्र	८	अनेक कृत	१९

	पुटम्		पुटम्
प्रतिविहं प्रब	१९	किम्पन्ति कथ	५९
प्रवत्तदसनिना	१९	वातोद्भूतामकेषाः	६०
प्रविष्टी कर्मा	४	विद्यावशात्तु	६०
प्रसक्तस्या कु	११	विपुलमपि मि	४७
महत्वाद् वृ	४	विरचितवरवेष	१०८
वाष्पोपपन्न	४४	वेदैः पितामहम	५९
महाविना १	१७	म्यामृष्टमूर्ध्नि	१३
ममा सर्वकल	१०	मदायामदिधरधि	१०
भवन्महजसो	१११	मोमार्जवोर्मि	८९
मितपुणमिह	११	वापि प्रसादेषु	१०७
यहैः कुम्भै	१०८	वीर्यभ्राः कल	६१
यमे कृते व	४६	भुत्वा तु राक्षो	२७
यदि न विम	११	सह्यै मम प्रति	६७
यस्माद् अक्ष	१७	सततपरिचितो	८२
यत्नम् प्रच्छन्न	११	सम्प्राप्यते परि	४५
ये सञ्चरन्ति	६५	सम्ये करे समु	७८
यो मे पुत्रगतः	१४	इसाः स्वपन्ति	४८
रागे विभ्रम्	४२	हीता भवेत् प्रे	५८
रोगावकाशापुन	४६		

Col-
19/2/76

Central Archaeological Library,

NEW DELHI.

23895

Call No. Sa & N / Bha / Chan.

Author—Ganapati Sastri, T

Title—Avimaraka of
Bhaga, Ala 2a

Journal No. | Date of Issue | Date of Return

"A book that is shut is but a book"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.